

AKADEMİ

MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ
Kemâl Y. AREN
Mustafa AYYILDIZ
İnci A. BİROL
Belkıs A. GÜRSOY
Emin IŞIK
Emel KEFELİ
Bilâl KEMİKLİ
Tâlip KÜÇÜKCAN
Mustafa TAHRALI
Nevzat TARTI
Zeynep ULUANT
Ümit M. YAZAN

YIL: 26

TEMMUZ 1997

SAYI: 3

ISSN 1301-157X

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMÛASI

YIL: 26 TEMMUZ 1997 SAYI: 3

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

– Üç ayda bir çıkar.–

Kubbealtı Akademisi
Kültür ve San'at Vakfı
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi a.
Sâhibi

Sinan ULUANT

Yazı İşleri Müdürü
İlhan AYVERDİ

Yayın Danışmanları:
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İbrahim Aydın Yüksel

Haberleşme Adresi
Peykhâne Sok. Nu. 3
34400 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: (0 212) 516 23 56
Fax: (0 212) 517 14 60

Posta Çeki Nu.
337056

Yurtiçi Abone
Yıllık: 1.000.000.- TL.
Öğretmen ve Öğrencilere
Yıllık: 750.000.- TL.

Kurum Abonesi
Yıllık: 1.600.000.- TL. (KDV dâhil)

Yurtdışı Abone
(Posta ücreti dâhil)
30 DM
25 \$

Mecmûamızdaki yazılar
kaynak gösterilerek itibâs
edilebilir.

Temsilcilerimiz

Türkiye Diyanet Vakfı
Ankara Yayınevi
Necatibey Cad. Ankara İş Hanı
Nu. 8/32-33 Sıhhiye
ANKARA

Ecdâd Kitapevi
Mithat Paşa Cad. 46/8
Lades Han Alt Kat
Yenişehir - ANKARA

Bilge Kitapevi
Atatürk Cad. Osmanlı İş Hanı
Nu. 105
BURSA

Akademi Kitapevi
159. Sok. 6/A Bornova-İZMİR

Furkan Kitapevi
İstiklâl Cad. Letâfet Sök.
Nu. 52 Başoğlu İş Merkezi
SAMSUN

Basıldığı Yer:
Özal Matbaası
Tel: (0 212) 520 60 58
Cağaloğlu-İstanbul

İÇİNDEKİLER

Niçin Akıncı Olduk?	Sâmiha AYVERDİ	5
Selçuk ERAYDIN'ın Ahlâkî Şahsiyeti	Y.Doç.Dr. Emin IŞIK	9
Bursa'dan Edirne'ye	Ümit MERİÇ YAZAN	14
Cumhuriyet Türküsü	Doç.Dr.Belkis ALTÜNİŞ GÜRSOY	19
17 ve 18. YY. Fransız Edebiyatında Doğu	Emel KEFELİ	24
Hüseyin Lâmekânî'nin İnsân-ı Kâmil Görüşü	Bilâl KEMİKLİ	30
Kâr-ı Nâtık Güftesi	Mustafa TAHRALI	37
İbn Abdî'l-Berr El-Endelüsî	N. TARTI - M. AYYILDIZ	43
San'ata Bakış	Yr.Doç.Dr. İnci A. BİROL	48
Sâmiha Ayverdi'nin Kitap Okuma Anlayışı	Zeynep ULUANT	54
Yıkıntılar Arasında Adım Adım Bosna	Tâlip KÜÇÜKCAN	59
Gördüklerim-Duyduklarım- Okuduklarım	Kemal Y. AREN	68

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince 8.11.1976 târîhli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

NİÇİN AKINCI OLDUK?

Sâmiha AYVERDİ

Köylerimizi basan, kasabalarımızı yakıp yıkan, kızlarımıza kadınlarımıza göz açtırmayan, onları kendi helâlleri imişçesine evlerine götüren serhat eşkiyâlarına karşı bir kuvvet bulundurmak zarûretidir ki Türk akıncıları, bu şakâvet saldırganlığına bir "Dur!" ihtârı olarak meydana çıkmıştır.

Bilhassa XV. asır, Osmanlı Akıncılar teşkilâtının kemâl devresi olmuştur. Bu devirde gösterdikleri kahramanlık hareketleri, akıncılar târihinde şerefli çizgiler meydana getirmiştir.

Bu devirden îtibâren her akıncı bölgesindeki âilenin evlâtlarının bu kuvvetlere kumanda etmesi âdet hâline gelmişti.

Büyük akıncı âilelerinin arasında Arnavutluk, Dalmaçya havâlisinde Gâzî Evrenos evlâtları, Mora ve Yunanistan'da Gâzî Turhan Bey Oğulları, Bosna ve havâlisinde ise Gâzî Malkoç Bey evlâtları, Bulgaristan da da Gâzî Mihal Bey Oğulları sayılabilir.

Osmanlı sultanları içinde asker ve diplomat olarak yaradılmış hükümdarlar arasında Hüdâvendigâr'ı saysak yanlış mı etmiş oluruz? Bu dâhî pâdişah'tan sonra, Yıldırım'lar, Çelebi Mehmet'ler, İkinci Murat'lar, Dördüncü Murat'lar ve Şarkî Roma'yı Türk'e tapulamış Fâtih ve Şah İsmâîl'in islâm âlemini bütününü ile sünnî îmânından soyarak bir şîf imparatorluğu meydana getirmesini önleyen Yavuz gibi müstesnâ şahsiyetler görmüş Türklük, kıyâmete kadar gözden düşürülmek istense de tahtından indirilmeyecek dâhîler zincirinin paslanmaz halkalarına sâhip bulunmaktır.

Osmanlı medeniyetinin târihe mâl olmuş şâhikalarından, başlıcalarından biri olarak renk, ırk ve mezhep ayrılıklarına karşı gösterdiği adâlet ve sevgi göze çarpmış bulunmaktadır.

Memleketleri bir başka devlet tarafından istilâ edilmiş kütlelerin, düşmana yakınlık göstermesi hiç düşünülebilir mi? Amma, Türkler tarafından ele geçirilmiş ülkelerin insanları için, dâvâ hiç de öyle tecellî etmiyor ve Türk istilâ ve fütûhâtı, kendilerine gösterilen şefkat, adâlet ve insânî tutum yüzünden, çeşitli din ve mensupları tarafından saygı ve itaatle mukâbele görüyordu.

Evet, düşman düşmana neden güvenmiş, ona neden itaat etmiş diyecek olursak, gene karşımıza, Türk'ün târihî fazîletleri ile îmânını yuğurmuş temel prensipleri çıkar. Türk nerede ise, orada adâletin temel kâidesi olduğu görüldüğünden, hiç kimsenin bu dâvetkâr câzibesinden geri durmayacağı, bir ölüm-kalım gerçeği oluvermiş değil midir?

Dünyâ, öyle istilâcılar görmüştür ki, şehirleri yakıp yıkan, evleri basıp talan eden, kadını kızı, çoluğu çocuğu kesip doğrayan orduların zulmüne, vahşetine iki avuç toprak kazanmak uğruna işlediği cinâyet ve habâsetlere şâhîd olmuştur.

Osmanlı pâdişahları aslâ zâlim ve diktatör olmamıştır. Zîra, idâre mekanizmasını ellerinde tutanların bileklerini büken Kur'an anlayışı, yakınlarına aldıkları ilim ve îman otoriteleri tarafından sıkı sıkı tutularak, onları keyfî ve şahsî emellerine karşı korumakta bulunuyordu.

Nitekim, Türk târihinde hassas ve rakîk mizâcına rağmen, sırasında celâlli de olan Yavuz gibi bir pâdişâhın karşısına geçerek, emirlerini geri çevirten Ali Cemâlf gibi kendini kütleye nezretmiş bir adam "Hayır, bu işi yapamazsın!" diyebilecek cesâreti göstermiş ve başına gelebilecek âkibeti düşünmeden pâdişâhın otoritesini yavaşlatabilmiştir.

Şu da, insanoğlunun bir nefis muhâsebesi ile terbiyeye olan ihtiyâcıdır ki ister pâdişâh olsun, ister halktan bir kimse olsun bu disipline muhtaç olduğu gerçeği ile, Yavuz gibi sert mîzaçlı adam, kendisini çizdiği yoldan çeken adama ne kızıp bağırması ne de tehdit etmiş, hattâ yumuşak denecek bir cevap ile "Hoca, hoca sen artık umûr-ı devlete de müdâhale ediyorsun!" diyerek öfkesini, dîvanhâneden çıkmak sûretiyle gidermeğe uğraşmışsa da, son bir söz etmekten dahî çekinmeyen Molla

Ali Cemâlî "Evet pâdişâhım, umûr-ı uhrevîyeni düşünmesem, umûr-ı dünyevîyene de karışmazdım!" demek celâdetini göstermiştir.

Bugün Türk milleti, dünyâ işleri ile derûnî gerçekleri ayırmış bulunmaktadır. Bunun kütleye ne kazandırdığı ya da ne kaybettirdiği, henüz dile getirilemeyen bir çetrefil dâvâ...

Evet, karşımızda, eli ayağı, ağzı burnu ile gördüğümüz kimsenin bir de göremediğimiz derûnî varlığı olduğu nasıl inkâr olunabilir? Evet, göz-lere âşikâr olan organlardan başka, dîdelere nihan, adâlet, insaf, merhamet ve şefkat gibi duygularımız var. Öfke, kin, intikam gibi dâimâ terbiye ve müdâhalelere muhtaç taraflarımız nasıl olmaz? Halbuki, îmandan nasip almamış bir liderin, etrâfını çevreleyen kuvvetin adı "demokrat" da olsa, vicdânî ve derûnî sesin îkaz ve uyarıları aslâ bir iç terbiyesinin yerini dolduramaz. Durmadan yeniliklerin peşinde koşan insanoğlu, bu gerçeği önünde sonunda idrak edecek, etmeğe de mecburdur.

Dünyâ milletlerinin târihlerini gözden geçirecek olursak, karşımıza adâlet ve insaftan çok, haksızlıklar, zulüm ve vahşetler çıkar.

Eğer Türk, adâlet ve insâfını derinlerinden yoklayacak olursak o zaman karşımıza gözden kaçırılmayacak bir nokta olan dünyâ ile ukbâyı aynı teknede yuğurarak topluma sunduğu gerçeği çıkar.

Akinci olarak, komşu ülkelere yürüyen cengâverler de birer adâlet ve insaf müjdesi olarak, düşman değil, dost olmanın şerefini idrak etmişlerdir.

İşte Zagrep, Niş, Belgrad, Üsküp ve İştîp... Oralardan da Türk akıncıları yel gibi esip geçmiş ama ne yıkmış ne yakmış, Türk köylerine kasabalarına saldıran yerlilere: "Dur!" ihtârı olan sille ile tedip etmiş, o kadar...

Bir seyâhatimiz sırasında Zagrep'ten geçtiğimiz zaman artık oralarda tek Türk kalmamıştı.

Ortodoks ve katoliklerle meskûn şehir ve kasabalardaki yerliler ise, asırlarca Türk idâresinde kalarak hiç biri ne kendiliklerinden kaçmış ne de devlet tarafından dışarı atılmıştır. Hem o kadar ki, vaktiyle ekmek parasını çıkardıkları san'at, iş ve güçleri daha da gelişmiş daha da göze batar hâle gelmiştir.

İşte bu yüzden de meselâ Kayseri'nin pastırmacılığı, Türklerden çok, Ortodoks Rumların malı olup, dünyâca kabûl edilip aranan iş kolu olarak

piyasası teşekkül etmiştir. Buna göre, Sivas'ın halıcılığı da gene hıristiyan teb'anın tezgâhları, unutulmaz desenleri ve ince işleri ile, belki eski halılardan da öte bir faâliyet zemîni bulmuş değil midir?

Halbuki gerek Sırların gerek Bulgarların ellerine geçmiş sanâyi, adı sanı değiştirilerek, Türk damgası silinmiş ve Sırlara mâl olmuş, Türk'ün elinden alınmıştır. Nerede bugün o biberli kaşar peynirleri, nerede o kapışılan beyaz peynirler? Avrupa onları hep Bulgar peyniri diye tanıyor. Kızanlık'ın meşhur gül bahçeleri de artık bir Bulgar malı olarak piyasadaki yerini almıştır. Paris'in küçük bir mağazasında alış veriş ettiğim sırada, zarif, basma küçük bir çıkın gördüm. Bunun ne olduğunu sordüğümde tezgâhtar, gâyet rahat ve emin: "Çamaşırlara koku veren Bulgar gülü!" demiş ve ben de bu yalanı doğrulamamıştım. Zîra bir tezgâhtarın ezberlediği bu yalanı doğrulamak, kime, kimlere gerçekten haber vermiş olacaktı ve söylemenin ne faydası olacak, ne işe yarayacaktı?

SELÇUK ERAYDIN'IN AHLÂKÎ ŞAHSİYETİ

Y. Doç. Dr. Emin IŞIK

İnsanın ilk yaratılışında ona vâki olan ilk ilâhî tecellînin "ta'lîm-i esmâ" olduğunu Kur'an âyetlerinden öğreniyoruz. Cenâb-ı Hak, Âdem diye yarattığı canlıya kendi "alîm" isminden bilgi ihsan ediyor ve insanın insan olma özelliği, herşeyden önce bilgilenmesiyle belirginlik kazanıyor. Buna bağlı olarak bilginin kaynağını ve gerçek sâhibini unutmaması gerektiği, sâhibini olgunlaştırmaya yaramayan bilginin bir anlam taşımayacağı vurgulanmak isteniyor. Kibir ve üstünlük sağlamak için elde edilen bilginin sâhibine bir fayda sağlamayıp, aksine onu saptırmaya sebep olduğu, Âdem'e secde etmeyen İblîs misâliyle ortaya konuyor. İşte bundan dolayı Peygamber efendimiz faydasız bilgiden Allâh'a sığınıyor.

Çağımız, insanı olgunlaştırmaktan uzak bilgilenmenin korkunç örnekleriyle dolu bulunuyor. Çünkü bu çağ, insanı da, insanı olgunlaştıracak bilgiyi de esas yaratıcısından soyutlayarak ele alıyor: "Allahsız kâinat, ruhsuz madde, dinsiz insan" parolasıyla yola çıkan materyalizm, insanı, beden denilen et ve sinir yumağının ihtiyaç ve hazlarından ibâret daracık bir dünyâyâ hapsedmek istiyordu. İnancı, önce laboratuvarı, sonra eğitimi, daha sonra da iş, hukuk ve yönetim alanından kovarak laik bir dünyâ meydana getirmeyi önemli ölçüde başarmış bulunuyordu. Yetmiş senelik komünizm uygulamasıyla insanlık bu tecrübenin faturasını kısmen ödemiş gibi görünse bile, buna alternatifmiş gibi sunulan yeni liberalizmin, hâli hâzırda insanlığın "gönül derdine درمان" olarak sunabileceği bir reçetesi olmadığı da âşikâr olarak görülüyor. Çünkü onun da parolası, insanın yalnızca maddî ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik "çok üretim, bol tüketim" ilkesidir. Oldukça garip bir tezat; nasıl oluyor da rûhun kurtuluşu ve mutluluğu, bedenin semirtilip kudurtulmasında

aranıyor. Oysa îman ile ahlâkın dünyâsından uzaklaşan insanın mutluluğu elde edemeyeceğini, en ilkelinden en son ve en mükemmeline kadar bütün dinler hep bir ağızdan yüksek sesle îlân edip duruyor. Çağımızın büyük düşünce adamı Muhammed İkbal, asrın bu çarpık anlayışını sert bir dille kınarken "Yirminci asır insanı, okyanusun derinliklerinde gezinmeyi, göklerin yüksekliklerinde uçmayı öğrendi, ama yeryüzünde insan gibi yürümeyi unuttu" diyor. Bu konuda Kur'an, şu uyarıyı yapıyor: "Ey inananlar! Siz, Allâh'ı unutup, Allâh'ın da onlara, kendi kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın" (Haşr, 19) buyuruyor.

Çağdaş insan, ahlâk ve fazîlet değerlerinden yoksun kalmanın acısını duymuyor. Zîra böyle bir ihtiyâcın varlığından haberdar bile edilmiyor. Ona sunulan görevler listesinde "kendini olgunlaştıracaksın" şeklinde bir ilke bulunmuyor.

Selçuk Eraydın, ilim dalı olarak seçtiği tasavvuf târihi alanının gereği olarak, bütün öğrendiklerini önce kendi şahsını olgunlaştırma tecrübesinde kullanıyor ve "ilim kendin bilmektir" sözünü dilinden düşürmüyordu. *Fusus*, *Mesnevî*, *Fîhi Mâ Fih* gibi tasavvufun temel kaynakları üzerinde yaptığı çalışmalarda, okuyucudan önce kendisi faydalanıyordu. Bu kaynaklardan feyiz alırken, sürekli sulandığı için serpilip gelişen bir fidan gibi, gözle görülür bir gelişme sağlıyordu. Küçük yaştan beri yalnızlığın çilesini çeken bir ruh dünyâsı vardı: Çünkü anasıyla babası boşanmışlar, boşandıktan sonra da ikinci evliliklerini yapmışlardı: Anasının yanına gittiği zaman üvey babayla, baba evine gittiği zaman da üvey anayla karşılaşılıyordu. Her iki yerde de üvey evlât muâmelesi görmenin, ana ve babası sağ olduğu halde öksüz ve yetim gibi büyümenin acısını çekiyordu. Ona dedesi sâhip çıkmış, tıpkı Peygamber efendimizin hayatında olduğu gibi, küçük yaştan îtibâren dede evinde ve onun himâyesinde yetişmişti. Aslında geçirdiği bu çocukluk tecrübesi, onu hırçın ve geçimsiz bir mîzâca itebilirdi. Ancak onda tam aksine insan sevgisiyle dolu, arkadaş canlısı, yardımsever bir şahsiyetin oluşmasına yol açmıştır. On iki-on üç yaşlarından îtibâren İstanbul gibi büyük şehirde yaz tatillerinde su satarak, bâzı esnafın yanında muvakkat işçi gibi çalışarak, okul masraflarını ve harçlığını kazanma çabasını sürdürürken, başta sigara ve içki olmak üzere hiçbir kötü alışkanlığa bulaşmadan tertemiz kalabilmek, kul irâdesiyle ve gücüyle îzah edilemeyecek kadar çetrefil bir meseledir. Ben onun mânevî bir el tarafından korunduğuna ve himâye edildiğine inanıyorum. Çünkü boyu posuyla, ölçülü beden yapısıyla, gü-

zel ve güleç yüzüyle, çarpıcı, hattâ büyüleyici bir güzelliğe sâhipti. Sanki Hz. Yûsuf'un küçük kardeşiydi. Hiç şüphesiz rahat ve kompleksiz bir karaktere sâhip olmasında bu kusursuz güzelliğin ve yakışıklılığın önemli rolü olmuştur. Fakat bu kadar rahat ve kendinden emin bir ahlâkî kişiliğe sâhip olmayı, sâdece beden özelliğine bağlamak, kanâatimce yine yeterli ve geçerli bir îzah tarzı olamayacaktır. Öyle sanıyorum ki, Selçuk "Fallâhu hayrun hâfizan ve huve erhamu'r-rahimîn"(*) âyetinin sırrına mazhar olmuş bulunuyordu. Her türlü pislikten ve çirkin huylardan uzak tutulmuştu. Onun zihnindeki bilgiler, yüreğine akıyor, orada sevgiye, merhamete, şefkate ve hoşgörüye dönüşüyordu. Çevresindeki insanların, çoğu kendi kendini, bulunmaz hint kumaşı sanan iddîalı müslümanların birbirlerine karşı, ufak tefek menfaatler uğruna nasıl acımasız ve hırçın davrandıklarını, olmadık haksızlıklara tevessül ettiklerini göre göre, onların bu tavır ve davranışlarından iğrene iğrene, yine de onlara sevgi ve güleryüz gösterebildiğine, herşeye rağmen onlarla ilişkiyi sürdürebildiğine hayranlık duymamak mümkün değil. Yalnızca bir defasında, hep kendi derdinden bahsedip, sürekli şikâyet eden bir kimse hakkında "Yâhu, sohbeti insanın kalbini karartıyor, onunla berâber olmaya dayanamıyorum. Bu ne kadar şükürsüzlük, aman ya Rabbî!" diyerek dert yanımtı. Ben de ona "Benim hakkıyla şükür ehli olan kullarım çok azdır" anlamına gelen "Ve kalîlun min ibâdiyeşşekûr" âyetiyle tesellîde bulunmuştum. Sonra sohbetimiz Allah'dan râzî bir kul olmanın zorluğu üzerinde yoğunlaşmıştı. Allah kullarından şikâyetçi değildir; bütün kötü işlerine ve günahlarına rağmen onlara kucak açmış, onları affına ve mağfiretine çağırmakta, "Benden özür dileyin, sizi bağışlayayım" demektedir. Fakat kullar, sürekli olarak yüce yaratandan şikâyet edip sızlanmaktalar. Vaktiyle bir komşumu hastânede ziyâret etmiş, geçmiş olsun dileğinde bulunmuştum. Büyük bir trafik kazâsı geçirmiş sağ kolu ve sağ bacağı hurdaya dönmüştü. Sekiz on yerinden kırılmış, çelik çubuklarla kemikler bitleştirilmeye çalışılmıştı. Bir taraftan ağrı kesici ilaçlar verilirken, diğer taraftan ayağını gergin tutabilmek için, ayağına kum torbası bağlanmıştı. Ben de onu tesellî etmek ihtiyâcıyla Allah'dan gelen belâya sabretmenin de insana sevap ve derece kazandıracağını söylemeye çalışırken, sözümü yarıda kesmiş, "Beterin beteri var, Emin bey, yâni hâlimizden dertlenip de Allâh'ı kullarına mı şikâyet edeceğiz?" demişti. O insandaki bu anlayışa, bu irfâna hayran kaldığımı söylemiştim. Bunun üzerine Selçuk "Ah nerde o müslümanlar, nerde?" diyerek hasret ve hayranlığını dile getir-

(*) Yûsuf, 64: "Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir."

mişti.

Bana sorarsanız, bir insanın dindarlığı, peygamberler hakkında bilinmesi gerekli şu beş özelliğe az çok sâhip olmasıyla ölçülüp değerlendirilebilir.

Birincisi: Sıdk, Türkçemizde sadâkat, doğruluk ve dürüstlük diye ifade ettiğimiz özelliktir. Dostoyevski "Tanrı güzellikten ziyâde doğrulukta aranmalıdır" diyor. Oysa Kur'an, Hz. Peygamberin dilinden "Benim Rabbim kesinکه doğruluk üzerindedir" buyuruyor. Günde kırk kerre namaz içinde Allah'dan "Sırât-ı müstakîm üzere olmayı" dileyen, yâni doğruluk ve dürüstlükten sapmamayı isteyen bir müslümanın, yalan dolan, riyâ ve sahtekârlık peşinde olması, akıl kârı mıdır? Selçuk, eşine, çocuklarına, akrabâlarına, arkadaşlarına ve herkese dürüst davranmış, hiçbir şekilde ve hiçbir konuda yalana ve hîleye tevessül etmemiştir.

İkincisi: Emânet denilen güvenilirliktir. Dostlarının ve tanıdıklarının güvenini kazanmak, îtimat edilir bir insan olmak, bence zenginliklerin en güzelidir. Selçuk çok kimse tarafından kırılmıştır, fakat o, hiçbir zaman kırıcı olmamıştır. En sert çıkışlara karşı bile gülerek, bâzen acıyarak tepki verir, dâimâ yapıcı ve uzlaştıracı olurdu. Bu da ona duyulan güven ve sevgiyi arttırırdı.

Üçüncüsü: Tebliğ'dir. Bu da bildiklerini ve düşündüklerini öğretmek için cömert davranmak demektir. Yeni bir beyit, güzel bir şiir, değişik bir fikir bulduğu zaman, hiç vakit kaybetmeden onu ilgili arkadaşlarına ulaştırır. Allah yoluna, emeğini, parasını ve bilgisini harcamaktan dolayı mutluluk duyardı. Bu hâliyle de peygamber ahlâkından nasib almış bahiyar bir kul idi.

Dördüncüsü: Fetânet ki, yüksek zekâ demektir. Özellikle kendi mesleğinin özüne vâkıf olmak ve inceliklerini tanımak husûsunda cehd ve gayret sâhibiydi. Hiçbir mes'eleyi tek boyutlu olarak ele almaz, onu sebep ve sonuçlarıyla, ferdî ve içtimâî boyutlarıyla ve etraflıca ihâta etmeye çalışırdı. Birçok mes'eledе kendi ferâsetiyle ve sağlam mantığıyla sıhhatli sonuçlara ulaşırdı. Ezberlenmiş bilgiye değil, o bilgilerden edinilen geçerli intibâlara önem verirdi.

Beşincisi: İsmet ki, mâsûmiyet anlamına günahsızlık demektir. Hiç şüphesiz peygamberler dışında hiç kimse bu anlamda mâsûm ve günahsız değildir. Fakat Allâh'ın bâzı temiz kulları vardır ki, günah olan şeylerden uzak dururlar. Günah sayılan şeylere karşı kalblerinde bir tiksine vardır. Bu da "Lâkin Allah, sizlere îmânı sevdirmiş ve onunla kalblerinizi süslemiş, size küfrü, günah işlemeyi ve isyan etmeyi çirkin göster-

miştir" (Hucurat, 7) âyetinde ifâde edildiği gibi, Allâh'ın lütfuyla gerçekleştirebilen birşeydir.

Bu saydığımız özelliklere ilâveten Selçuk, vazîfe duygusu yüksek, sorumluluk sâhibi bir insan olduğu kadar son derece merhamet sâhibiydi. Bundan dolayı da fedâkâr idi, hizmet ehliydi. İnsanı hizmet ehli olmaya iten şey, zâten sevgi ve merhamet dolu olan kalbdır. Fakire, yoksula, zavallıya ve yardıma muhtaç olan herkese el uzatmak, vicdan sâhibi büyük ruhların fazîletlerindendir. O sanki iyilik yapmak ve yardım etmek için yaratılmış bir insandı. Faydalı olabildiği zaman mutluydu, sevinçliydi. İtidal sâhibi, alçak gönüllü ve hoşgörülü oluşunun yanında nefse hâkimiyet sâhibi oluşu da yine onun eşsiz meziyetleri arasındaydı.

Buraya kadar yazdıklarımız, onun belli başlı bilinen özellikleridir. Hepsisi de başta peygamberler ve velîler olmak üzere kâmil insanların vasıflarıdır. O zâten son olarak "*İnsân-ı Kâmil*" adındaki eser üzerinde çalışıyordu. Çocuk yaşlardan başlayıp, askerlik dâhil kırk seneye yaklaşan dostluk ve arkadaşlık hayatımın hiçbir gününde, ondan kâmil bir insana yakışmayan hiçbir çirkin davranışın sâdir olduğuna rastlamadım. Üzüldüğünü ve çok kırılgan ve öfkeli olduğu zamanlarını gördüm, fakat öfkeye kapılıp yanlış birşey yaptığına, yanlış birşey söylediğine şahit olmadım.

Avam dediğimiz halk, çoğunlukla evliyâ sözünden kerâmet sâhibi olmayı anlar. Oysa ben, güzel huy ve ahlâkî meziyete dayalı fazîlet sâhibi olmayı anlıyorum. Bu anlamda Selçuk, gerçekten velî ruhlu temiz bir müslüman, nezih bir arkadaş ve aranan bir dost idi.

Onu yakından tanımak bir şans, onun dostu olmak büyük bahtiyarlıktı. Bundan dolayı kendimi bahtiyar bir insan sayabiliyor ve onu rahmetle anıyorum.

BURSA'DAN EDİRNE'YE

"İki lahzâ-ı taaşşuk"

Ümit MERİÇ YAZAN

İlkokul kitaplarının meşhur nağmeleri, evin içinde dolaşırken, dilime dolanıyor:

"Orda bir köy var uzakta,
O köy bizim köyümüzdür.
Gitmesek de, kalmasak da,
O köy bizim köyümüzdür".

Birden duruyorum. Orda iki şehir var, yakında; hem de çok yakında. Biri Bursa, biri Edirne. Kızım artık büyüyor. Ona dünyânın Zeytinburnu, Bakırköy, Ataköy hattı üzerinde gidip gelen bir dekovil olmadığını isbat etmem gerekiyor. Sırtını dağa dayamış Bursa geliyor, gözlerimin önüne, dümdüz bir ovanın ortasında birden insanı şaşırtan bir masal şehri gibi Edirne geliyor. İstanbul'un hoyrat âgüşu, bizi nasıl ufalamış ki bu müşfik ve güzel ablalarımızı unutmuşuz, diyordum hayretle kendi kendime. İçimden Çetin Altan'a hak vermek geliyor: İstanbul hâlâ bir Bizans dükalığı. Surlarından değil, gecekonduarının arasından süzülüp içeri giren hemen herkes, aslî ya da insânî pek çok hasletini dışarda bırakıp, geliyor. Otobüste delikanlılarımız, metroda genç ama yeni şehirli beylerimiz, çevreyle ilgiyi kesip, ya "Fanatik" okuyorlar, ya da cep telefonlarıyla on dakika sonraki iş görüşmelerini düzene sokmağa uğraşıyorlar. İstanbul onlar için çim halı döşeli bir futbol sâhası ya da oturmamış zevklerle kuşatılmış bir bürodur. Koca şehir, gözlerinde dolar amblemi parlayan bir canavar misâli, hangi kolundan yakalansa, yeridir. Karşı dâiredeki komşu ya da metronun ihtiyar yolcuları bu kıyasıya dövüş içindeki insanlarımızın görüş ufkunun çok ötelelerinde kalır.

Sabahları metroya dalarkenki telâşım la ben de onlardan biriyim.

Oturmalıyım. Oturmalıyım. Bu küçülmüş ben'i bazen dört kuşak İstanbullu olan ben'im yakalıyor. Yüzüme teessüfle, hicabla, nerdeyse tanımayarak bakıyor. "Ama" diyecek oluyorum. Asla affetmiyor. Bir kaşı havada, dargın bir bakış atıp, arkasını bana dönüyor ve târihin karanlığı içinde kaybolup gidiyor. Kendimi, ışığında hayâller kurduğu kibritler yanıp bitince, karlı bir kış gecesinde donup kalan kız çocuğu gibi hissediyorum: mutsuz ve çâresiz.

BURSA'DAN TEK BİR YAPRAK

Okulda öğretmeni kızıma, "Bundan önceki devletimizin adı, Osmanlı Devleti idi. İsmi, kurucusu olan Osman Gâzi'den aldı. İlk dönemlerde Osmanlı Devleti zengin ve güçlü idi. Ahâli de huzur ve refâh içinde yaşıyordu" der demez, Bursa'nın fethi için bu fırsatı ganîmet bildim ve bir hafta sonu "Osman Gâzi'ye fâtîha okumak kasd-ı mahsûs'u ile" Bursa'ya revan oldum. Bahar güneşinin altında şehir, yeni uyanan bir kedi gibi mahmur, nâzik nâzik geriniyordu. Şeftaliler çiçeğe döndü dönecek, kestane yaprakları patladı patlayacak. Osman Gâzi gümüşlü kümbetinde imâmete geçmiş, dışarda onun ayak ucunda Kurtuluş Harbi şehidi on mehmetçikle berâber asırların câmiinde secdeye varmış tek bir cemâat gibiler. Aşağılarda insanlar harıl harıl çalışıyor, ezan okununca da aynı çalışkanlıkla câmie koşuyorlar. Bursa'nın câmileri, İstanbullular gibi boş değil. Ulu câmi, bizi de elimizden tutup, içeri buyur etti. Koca levhalarda harfler, sınır askerleri gibi nöbete durmuşlar, şadırvanda şapur şapur abdest alan yaşlılarla çocuklar. Bu hem loş, hem aydınlık mekânda, elif, dal, mim'leri levhalardakilerle karıştırıyor ve doğmadan önce bize anlatılan bir masalı dinler gibi şaşkın ve memnun etrâfımıza bakakalıyoruz.

Bursa bir şehir değil, bir târih ansiklopedisi. Hangi sayfayı çevirsek, hangi sokağa dalsak, karşımıza başında sarığı, elinde tesbihi ile bir eski zaman efendisi çıkıyor sanki.

Döne döne yükselip İnkaya'ya geliyoruz. Koca çınar yediyüz yıldır uzattığı kollarına asırları almış, hafif bir rüzgârda sallayıp uyutuyor onları. Gövdesine tutunup, uzanıyor ve bir yaprağını, tek bir yaprağını koparıyorum. "Bak, diyorum kızıma, bu ağaç senin boyunda iken, Osmanlı Devleti târih bahçesine dikilmişti. O zamanlar, -parmaklarımla hesaplıyorum,- anneannenin, anneannesinin, anneannesinin, anneannesinin, anneannesinin, anneannesinin anneanesi, senin boyunda bir kız çocuğu idi". O da, ben de bu hesâba biraz şaşarak bakıyoruz. İçimden tekrar he-

saplıyorum: Üç kuşak bir asır kabul edilirse, tamam; 7 asırda 21 neslin geçmiş olması gerek. Bu altın halkalar beni ânında İnkaya çınarına bağlıyor. Önümüzde uzanıp giden yeşillikler deryâsında bir an için kayboluyorum: yedi asır sonraki torunum da benim Devletimi, yeşil gözleriyle tanımış olan, böyle bir çınarın gölgesinde yanındaki kızına bu hesapları yaparak tanıtacak mı acaba? Bir anda mâzî ve istikbâl kızım la benim el ele tutuşan avuçlarımızda, hızla açılıp kapanan bir Japon yelpâzesinin kıvrımları gibi, birbirleriyle kucaklaşıyor. Kızımı seviyorum, annemi de. Henüz doğmamış torunlarımı da seviyorum, çoktan ölmüş olan büyük annelerimi de. Varlık zincirim iki ucu şu anda Hazal'la benim avucumuzun içindeki sıcaklıkta buluşuyor. Onun temiz yüzüne bakıyorum. Gözleri, ecdâdımı da, ahfâdımı da gösteren büyüğü bir çift ayna gibi geliyor bana. İçinde zaman denizi buhar olup uçuyor, zamansızlık boyutuna dalıyorum. Teşekkürler ederim Bursa, pek çok teşekkürler ederim sana.

EDİRNE'DE BİR ÇİFT SÜNGÜ

Kemal Tâhir'i hatırlıyorum. Erenköyü'nde, balkonundan güller fıskıran küçük evinin salonunda, yazıhânesinin başına oturmuş, gülücüklerle dolu gözleri, gümbür gümbür sesi ile bana târihim anlatıyor. Arkasında at-naî gibi kendisini çeviren kütüphânesinden, bilgiler şelâle olmuş, akakıvrıla onun beyin havuzuna doluyor: "Sen diyor bana, Edirne'yi Yunanla Bulgar niye bize bıraktı sanıyorsun?" Henüz küçüğüm, anlamıyorum. Gözlerim şaşkın ve mahçub, ona bakıyor... Kemal Tâhir bir Anadolu aslanı gibi kükrüyor: "Koca Sinan, o çifte çifte minâreleri sınır boyuna, süngü gibi, öyle bir çakmış ki, içeriye onların bedeni değil, ruhları bile giremez!..."

Akşam güneşinde Selimiye büsbütün güzel. Hatırlanmak istenmeyen bir mâziden, aydınlık bir istikbâle çıkar gibi, karanlıkta merdivenleri aşınan ön-girişten dönerek çıkıyor ve dış avluda kendimizi buluyoruz. 999 tane pencere, her şerefeye çıkan ayrı bir yolu olan 4 minâre, Ayasofya'dan daha büyük bir kubbe. Kendimi tuşa gelmiş hissediyor ve o hafiflemiş kubbenin altında Süleymâniye'yi hayâl etmeğe çalışıyorum. Derken iki pehlivan gibi hayâlimin Kırkpınar'ında, Selîmiye ile Süleymâniye gürleşe tutuşuyor. Selîmiye ne kadar yalnız. Gerçi, 1414'ün gür sesiyle vargücü ile ezan okur gibi duvarları menevişleyen Eski Câmî, hemen önünde duruyor. Yeni İmâret, iki minâresi, Aşhânesi, Kileri, Mumhânesi, Medresesi, Bîmarhânesi, Ameliyathânesi ve ötesine berisine serpiştirilmiş yarısından çoğu toprağa gömülmüş unutulmuş mezar taşlarıyla suda

sektirilen bir taş gibi, "diyâr-ı küfr"ün sînesine seke seke gidiyor. Tunc'a'nın bir ucunda 300.000 askeriyle Balkan âbidesi duruyor. Ama o da yalnız ve küskün, Sinan'ın köprüsüne binip, öbür tarafında çocuk Fâtih'in nehre atladığı eski Saray'ın hayâl-hânesini gözümün önünde taş-taş yeneden inşâ ediyorum. Murâdiye, hayattan murâdını alamamış ama yine de ona küsmemiş bir ihtiyar-delikânlı gibi hâlden anlar bir bakışla, kaybettiği toprakları hüznle, gözleri dola dola seyredip hayâtın dışına düşmüş olmayı kabullenmeye çalışıyor. Evet Süleymânîye bu akşam güneşinde çok daha şuh, çok daha kendinden emindir. Sabah güneşinin gölgesi Eyüp Sultan'da, akşam güneşinin gölgesi Topkapı Sarayı'nda, eteklerinde Haliç ve Marmara, yalnız İstanbul'un değil, dünyânın merkeziymişcesine mağrur, daha iyi bir evlilik yapmış bir abla gibi, Selîmiye'ye biraz caka satıyordur.

Bu denklemin içinden çıkamıyor, hangisinin kubbesine kraliçelik tacını oturtsam, öbürüne haksızlık edecekmişim gibi geliyor. Biz küçüldükçe, küçülen târihimize bakıyorum. Hangi, hangi genetik müziblik, o koca koca külliyeleri, o koca koça insanları, bu zevksiz, bu renksiz gece-kondu semti cüziyelerine ve onların İstanbul'da İstanbul'u yaşamayan insanlarına yâni bizlere çevirdi?

Asırlardır beklediğim mûcize gerçekleşmiyor, geçmişimle geleceğimin vuslatı hep başka, hep gelmeyen baharlara kalıyor!

EDİRNE TÜRKÜSÜ

Arda, Tunca, Meriç üç güzel kardeş
Var mıdır? Dünyâda bizden güzel eş
İşte Kırkpınar'ım istersen güreş
Erlerin meydanı güzel Edirne

Adalı Haliller, Koca Yusuf lar
Kel Alişler, çolak mollalar
Kırkpınardan gelir yiğit nâralar
Pehlivanlar destânı güzel Edirne

Davullar, zurnalar dengi dengine
Çal be koca usta...! Bak âhengine
Serhad boyundayız bu il Edirne
Şehitlerin kanı güzel Edirne

Dört nârin minâre Selimiyedir
Sinandan serhadde bir hediyedir
Beyazitler, Muratlar hep külliyyedir
Târihtir dört yanı güzel Edirne

Saraylar, sultanlar sînende yatar
Hanlarla çarşılar yüzyüze bakar
Köprüler Meriç'e kol yelek takar
Âşıklar cânı güzel Edirne

Taştan köprülerin türkülerdedir
Ağalar kızanlar Edirnededir
Edirne türkülerde, gönüllerdedir
Türklüğün şânı güzel Edirne

Arda, Tunca, Meriç ne güzel akar
Selîmiye burdan aynaya bakar
Yakar bu güzellik beni de yakar
Gönüller gülistanı güzel Edirne

BEYAZIT ŞANSI-1986

CUMHURİYET TÜRKÜSÜ

Doç. Dr. Belkıs ALTÜNİŞ GÜRSOY

Biz bu yazımızda günümüz roman yazarlarından *Emine Işın*'ın "*Cumhuriyet Türküsü*"⁽¹⁾ adlı romanını tanıtmaya çalışacağız:

Bir "Millî Mücadele" romanı sayılabilecek olan eserde yakın dönemimizin pek çok târihî gerçeğine ışık tutulmakta, soru cevap niteliği taşıyan bir ifâde tarzı içinde insanımızın çeşitli mes'eleleri roman üslûbu içinde okuyucuya ulaşmaktadır.

İşgal altındaki İstanbul'un konu edildiği eserde, hâdiseler 26 Ağustos 1922'ye kadar getirilir. Tanzîmat fermânı, şark ve garp medeniyetlerinin karşılaştırılması, bu iki medeniyetin bir terkîbinin yapılamayacağı fikri, Osmanlıcılık düşüncesi, Türkçülük cereyânı, bu meyanda kurulan dernekler ve faaliyetleri, İngiliz veya Amerikan mandası taraftarı fikirler, eski bir Jön Türk olan Abdülgâlib'in şahsında Jön Türklerin Paris mâceraları, İttihat ve Terakkî, Hürriyet ve İtilafçılar, İnönü, Kütahya-Eskişehir ve Sakarya Muhârebeleri Kuvâ-yı Milliye, Anadolu'nun bütün mevcûdiyetiyle cepheye akması, v.b.g. siyâsî, sosyâl ve kültürel târihe âit daha bir çok mes'ele samîmi ve sıcak bir üslûbla teşrih masasına yatırılarak, zamânın vereceği hükmü teyid eder mâhiyette sonuçlara ulaşılıyor.

Yazarın pek çok eseri gibi bir belgesel niteliği taşıyan bu kitabını öncelikle özetlemeyi uygun bulduk:

İstanbul'da eski bir mutasarrıf olan Hüseyin Hüsnü Bey, köşkünde torunları Hikmet ve Nâzan ile birlikte yaşamaktadır. Hüseyin Hüsnü Bey, biricik kızı Ni'met'i Avrupa'da tahsil etmiş, Diyarbakırlı bir genç olan Selim Muhtar Bey'le evlendirmiştir. Her hâliyle tipik bir Osmanlı

(1) Emine Işın, *Cumhuriyet Türküsü*, Ötüken yayınları, İstanbul 1993

Beyefendisi olan Hüseyin Hüsni Bey'le Türkcü dâmâdı Selim Muhtar'ın yıldızı barışmaz. Ni'met Hanım, geride iki kız evlât bırakarak, genç yaşta vefat eder. Dedelerinin yanında büyüyen bu genç kızlardan Hikmet, Ak-saray İdâdi'sinde öğretmenlik yaparken, Nâzan üniversitede biyoloji tahsil eder. Her iki genç kız da işgal altındaki İstanbul'da, ülkenin o kara günlerinde Teâlî-i Nisvan Cemiyeti, Türk Ocağı gibi derneklerde çalışırlar. Hüseyin Hüsni Bey, gönlü ve kafasıyla Osmanlı Birliği fikrine, padişâha ve hilâfete bağlı, klâsik terbiyenin incelik ve zerâfetinden geçmiş bir kimsedir. Köşküne gelen misâfirlerle memleket ahvâlini tartışır ve hâdiselerin gidişini endişeyle tâkip eder.

Hikmet ve Nâzan, babalarından aldıkları mektuba uyarak, Hüsniye Dadılarıyla birlikte Ankara'ya gelirler. Hüseyin Hüsni Bey, artan hastalıkları sebebiyle yakında öleceği fikrini taşıdığından, torunlarını babalarının yanına göndermeye râzı olur.

Ankara'da babalarının kiraladığı bir bağ evinde kalan genç kızlar, komşuları Mehmet Efendi âilesiyle yakın bir dostluk alışverişine girerler. Mehmet Efendi, muhîti çok geniş olan bir din adamıdır. Evleri misâfirle dolup taşmaktadır. Mehmet Efendi'nin eşi Sevginur, misâfirler ile bizzat meşgul olmakta, ayrıca muntazam aralıklarla toplanan hanımlarla ordu ve hastâneler için gönüllü faaliyetlerde bulunmaktadır. Sevginur, Mehmet Efendi'nin Balkan harbinde hayâtını kurtardığı Celâlettin Hikmet'in kızkardeşidir. Mehmet Efendi, Atatürk'e ve onun kader arkadaşlarına yakın olmak ve onlara yardım etmek maksadıyla âilesiyle birlikte Ankara'ya taşınmıştır.

His dalgalanmaları içinde bocalayan deli dolu Nâzan'ın çok zengin bir iç dünyası vardır. Mehmet Efendi'den çok etkilenen genç kız, bir çok probleminin cevâbını onda bulur ve onlara sık sık gidip gelmeye başlar. Akılcı ve kuralcı bir yapıya sâhip olan Hikmet, kardeşini anlayamaz ve onun Mehmet Efendi'ye duyduğu yakınlıktan hoşlanmaz. Kızkardeşinin ona âşık olduğunu zannederek üzülür. Ayrıca annelerini kaybedeli beri analık ettiği Nâzan'ı kadınca bir hisle kıskanır. Nâzan, haftada bir gün Mehmet Efendi'lerin evinde asker için dikiş dikerken, diğer günler bir hastânede gönüllü olarak çalışır. Genç kız, Mehmet Efendi'nin her konuşmasında kalabalık içinde sâdece kendisine hitap ettiğini sanır ve kendi durumuna uygun düşen hisseler alır. Genç kız, bu geliş gidişlerin netîcesinde her hususta ifrat ve tefritten kaçınması ve bir orta yol bulması gerektiğini anlar. Ona îtidal ve denge tavsiye edilir. Nâzan, ablasının kıskançlıktan doğan aksi tavırlarına tahammül etmeye çalışırken; olgunlaş-

maya ve ruhî bütünleşmeye doğru da adımlar atar. Artık kendi iç nizâmını yavaş yavaş kurmakta, âdetâ büyümektedir.

Âni bir kararla okulunu bitirmek için derslerine çalışmaya başlar, niyeti öğretmen olup, Anadolu'ya gitmektir. Ablası Hikmet, yüzbaşı Hikmet Celâlettin Bey'le nişanlanır. 26 Ağustos sabahı fecirle başlayan büyük taarruza katılan Hikmet Celâlettin Bey'le zaferden sonra evleneceklerdir.

Ayrıntıları vermeyen bu kısa özetten sonra yazarın önemle vurguladığı bâzı hususlar üzerinde durmaya çalışacağız:

1- Tanzîmat fermânı Türkler arasında bir ikilem yaratmış, aydın ve halk ikiliğini doğurmuştur. İki türlü tahsil, iki türlü mahkeme, iki türlü vergi, iki türlü kânun bünyemize zarar vermiştir.

2- Avrupa'ya kaçan Jön Türklerin kendi aralarında bile bir fikir birliği yoktur. Bu gençler gâyeleri hâlis olduğu hâlde, bir çok yabancı ile işbirliğine girmişler, sonradan bir çokları II. Abdülhamid'in dâvetine uyarak, memlekete geri dönmüş ve çeşitli memûriyetlerde bulunmuşlardır.

3- Tıpkı Jön Türklerde olduğu gibi kendi aralarında bir fikir birliğine kavuşmayan İttihat ve Terakkî mensupları da, Osmanlı ittihâdı konusunda müttefiklerdir. *"Tek kurtarıcı olarak kendilerini gören, âni karar veren ve hemen tatbik eden hırslı ve gözüpek gençlerden teşkil olan"* bu insanlar bütün iyi niyetlerine rağmen geniş çaplı düşünüp hareket edemezler.

4- Bütün yurttan bir hürriyet havası estiren ve binbir zorlukla gelen I. Meşrûtiyet daha ziyâde azınlıkların işine yaramıştır.

5- İşgal altındaki İstanbul, içten içe Türkçülük hareketi ile kaynıyor, Türk Ocağı gibi cemiyetler kuruluyordu. Bu arada Türkçülük dâvâsı giderek dal budak salmakta, Türk dilinin Arapça ve Farsça kâidelerden kurtulması, Türk dili târihi ve Türkçülük sâhâsında çalışacak akademilerin kurulması gibi istekler ortaya atılmaktaydı.

Hâlîde Edip, Fâtih ve Sultanahmet mitingleriyle meydanlardaki kalabalığı kurtuluş için mücâdeleye çağırıyor *"Bugün elimizde top tüfek denilen âlet yok; fakat ondan büyük, ondan kuvvetli bir silâhımız var! Top ve tüfek düşer. Hak ve Allah bâkidir."* (S.22) diyordu.

7- İstanbul işgal altındayken Ankara'da kurulan meclis, Mîsâk-ı Millî hududları dâhilinde ülkeyi düşmandan kurtarmaya çalışırken kendi içinde de çeşitli huzursuzluklar yaşamaktaydı. Düşmana taarruzun gecikmesi, Mustafa Kemâl muhâlifleri, hilâfet ve pâdişah yanlıları gibi farklı anlayıştaki kimseler arasında çeşitli sancılar doğurmaktaydı.

8- Daha önce de belirtildiği gibi ordunun taarruza girmeyişi, Mustafa Kemâl'e karşı çeşitli tepkilerle yol açıyordu. Oysa, üstüste gelen savaşlarla yorgun düşmüş olan, aç-açık ordunun eksikliklerinin tamamlanması gerekmektedir.

Düşmanı uyandırmamak için saklanan bu durum sıkıntılara sebep olmaktadır. Mustafa Kemâl'in çıkardığı Tekâlif-i Millîye kânûnuna uyan Anadolu bütün mevcûdiyetiyle cepheye akmaktadır. Burada sözü kitabın sayın yazarına bırakmakta fayda görüyorum. "*...Memleketin her köşesinden hayvan sırtında, arabalarla ve kağnılarla bir göç başladı cepheye... Kış aman mı verdi, vermedi; buna rağmen balçıklara saplana gele, saplana gele, bu buzlu yolları yarıp aşa aşa Anadolu olanca mal varlığı ile cepheye ilerledi, ama yavaş, ama çok ağır ağır. Bu arada zaman oldu, askerın karnını doyuramadık, zaman oldu hayvana yem bulamadık, giydirmedik, ah ısıtamadık! Aslında beylerimizin beklemekten sıkıldıkları bu kağrı macerasıdır... Anadolu kalbini, kağrı tekerleklerine takıp ağır ağır ve sabırla cepheye getirdi. Rusya'dan gelen toplar, İstanbul'dan İnebolu'ya vâsıl olabilen insanlar, kaçırılan silah, cephâne, teçhizat yine bu vâsıtalarla geldi yetişti bize. Ya sizin de lütfunuzla toplanan parayı ne yaptık. İtalya'dan Fransa'dan askere elbise yapmak için kumaş satın aldık, kamyon satın aldık, birkaç büyük kumandana makam arabası satın aldık ve bittabi sillah!... Bu malzeme büyük bir gizlilik içinde Mersin'e geliyor, oradan vasıl oluyordu, lâkin ne külfetle, ne meşakkatle!" (s.76-77)*

9- Bu arada işgal altındaki İstanbul'da kurtuluş mücâdelesine katılmak için Anadolu'ya geçmek isteyenleri Özbekler Tekkesi Şeyhi Ata Efendi, yardımcısı Ahmet Hoca, Karakol Cemiyeti gibi isimler ve teşkilatlar el altından geçiriyorlar, ayrıca silah, cephâne ve her türlü malzemeyi gizlice naklediyorlardı. Türkleri sıkı bir tâkiye tâbi tutan İngilizler önce Özbekler Tekkesi Şeyhi Ata Efendi'yi tutuklar, arkasından da eski bir Jön Türk olan, sonra da Türk Ocağı'nın faal bir üyesi bulunan ve Ankara'ya para, mühimmat ve asker kaçırma işlerinde önemli bir rol oynayan Abdülgâlib'i öldürtürler.

10- Sayın *İşinsu*'nun hemen hemen bütün eserlerinin mihverini teşkil eden bir husus, bu romanında da daha aydınlık bir biçimde yeniden karşımıza çıkmaktadır. İnsanın tekâmülü... Yazar, kahramanlarını kendi iç dünyâlarında bir sefere çıkarır. Bu iç mücâdeleyi veren insanlar, adını dahî koyamadıkları bir hasretin ve arayışın içine girerler. *İşinsu*'nun diğer romanlarında şahıslar bu aradıkları şeyi belli belirsiz, yarı aydınlık, hem

var hem yok bir biçimde yakalamaya çalışırlar. Aslında bu aradıkları şey bir prototip, bir örnek insandır. Yazarın *Canbaz* adlı romanında biraz daha çizgileri netleşen bu sembol şahsiyet, *Cumhuriyet Türkü'sünde* nihâyet müşahhas bir vücûda kavuşmuş olur. Husûsî bir sohbetimizde sayın *Işınsu'nun* kendilerinin de belirttiği gibi, bu sembol şahsiyetler Peygamber efendimizi temsil ederler. Bu eserde karşımıza çıkan Mehmet Efendi, kâinâtın 1300 yıl önce, nihâyet O'na kavuşmuş olmakla aslını, gerçek nizâmını ve şerefini bildiği Peygamber efendimizin insanlığa uzanan himmet eli gibidir. O, bir taraftan Mustafa Kemâl ve kuvvetlerine Türk'ün ateşle imtihan verdiği bir günde maddî ve mânevî destek sağlayarak düşmanla cihâda yardım ederken, bir taraftan da yoluna çıkan insanları kendi nefisleriyle yaptıkları cihatta başarılı kılmaya çalışır. Nâzan'ın şahsında bir insanın kendi açmaz ve çıkmazlarını bir rehberin yardımıyla nasıl çözdüğünü, kendisiyle ve etrafıyla nasıl sulh ettiğini ve nihâyet kendi iç dengesini nasıl sağladığını görürüz.

Sonuç olarak *Işınsu'nun* romancılığı içinde başarılı bir halka teşkil eden *Cumhuriyet Türküsü*, hem yakın târimimiz, hem de ferî bağlamda kendi iç gerçekliğimiz konusunda bizleri yeniden düşünmeye sevk ediyor.

17 VE 18. YY. FRANSIZ EDEBİYÂTINDA DOĞU

Emel KEFELİ(*)

1997 Nisan sayısından devam

FRANSIZ EDEBİYATINDA DOĞU İMAJININ GELİŞMESİ 1704-1790

Bibliyografik bir anket, bir imajın bir toplumda nasıl geliştiğini göstermesi bakımından başvurulabilecek en kolay yollardan biridir ve araştırmacılara bir meseleyi araştırırken geniş bir bakış açısı sağlar ve bir imajın belli bir devirdeki yaygınlığının sayısal olarak değerlendirmesine imkân verir. Böyle bir anketin verilerine göre 17. yy yirmi beşer yıllık dört eşit devre bölündüğünde:

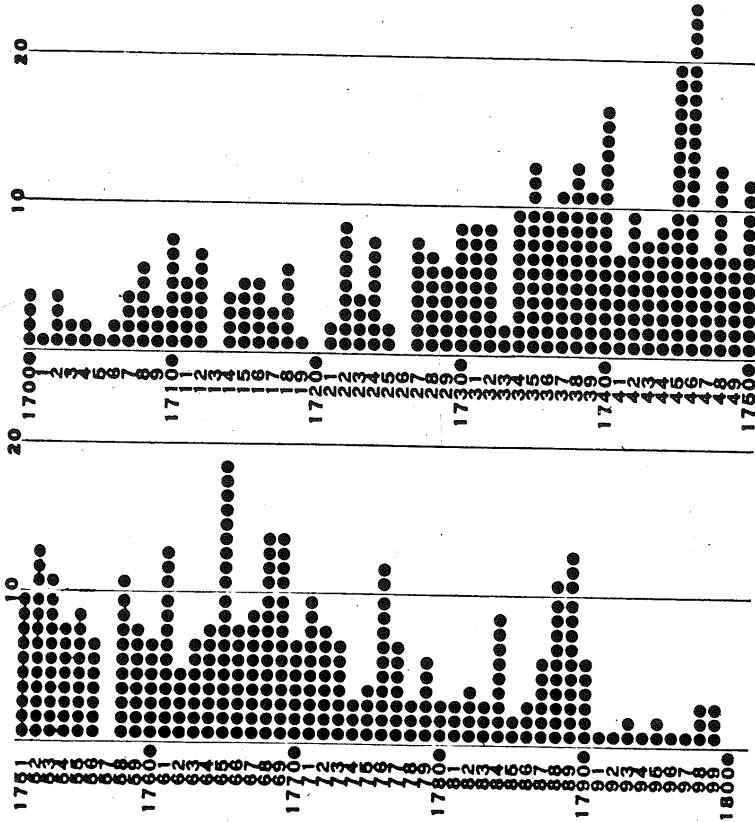
1. devir - 1600-1625: doğu ile ilgili **dokuz** eser.
2. devir - 1625-1650: doğu ile ilgili **on sekiz** eser.
3. devir - 1650-1675: doğu ile ilgili **otuz iki** eser.
4. devir - 1675-1700: doğu ile ilgili **elli iki** eser.

şeklinde bir tablo ile karşı karşıya kalır.

18. yy'daki Doğu ile ilgili eserlerin incelenmesi ise aşağıdaki grafiği oluşturmuştur. (1700-1800)⁽¹⁸⁾

(*) M.Ü. Türkiyat Araş. Enst. Öğretim Üyesi.

(18) Marie-Louise Dufrenoy, L'Orient Romanesque en France 1704-1789, Montréal-Ed. Beauchemin, 1946, s. 40-41.

Graphique I. Développement de la fiction Orientale: 1700-1800.

Bu grafikten de anlaşılacağı gibi 1710'dan başlayan ve 1730'lu yıllardan sonra gittikçe yoğunlaşan sürekli bir gelişim izlenmektedir. 1710-1720 yılları arasındaki devir arap hikâyelerinin çerçeve ve temalarının taklit edildiği eserlere rastlanan dönemdir. 18. yy'ın doğu ile ilgili eserlerinin içinde *Lettres Persanes* (İran Mektupları) ayrı bir yere sahiptir. Fransız edebiyâtına yeni bir bakış açısı getiren eser, Paris'i ve Fransız gelenek ve göreneklerini iki acemin gözü ile tenkit etmektedir. Kendi toplumundaki aksaklıkları gören ve ömrü boyunca bağınazlığa ve önyargılara karşı mücadele eden Montesquieu, eserinde hem doğu imajını kullanmakta hem de kendi toplumunu farklı bir cepheden görerek tenkit etmektedir. 1788-1789 yıllarında da kendi toplumlarını tenkit etmek isteyen

bâzı yazarlar şahıslarına yapılacak saldırılara engel olmak için sık sık doğunun kisvesine bürünmeyi tercih ederler.⁽¹⁹⁾

Binbir Gece Masalları'nın ardından doğu imajı çeşitli kollarından gelişme gösterir:

- Birçok yazar doğudan ilham alır. Târihî romanlarda doğunun renklerinden, mahallî özelliklerinden yararlanılırken Türk ve Fars hikâye örnekleri çerçeve olarak kullanılmaktadır.

- Felsefî hikâyelerde bilgeliğin ve bilgelerin mekânları olarak doğu kullanılır.

Eserlerde doğu şu üç kategori içinde işlenir.

- 1- Periler âlemi (Féeries),
- 2- Zendost doğu (Orient galant),
- 3- Hiciv (satire).

"Periler âlemi" adı altında toplayabileceğimiz eserler *Binbir Gece Masalları* ile gelişmeye başlar ve bu gelişme eserin taklitleri ile devam eder. 17. yy'ın sonunda Avrupa'da fantastik hikâyelerin en önemli teması yine arap hikâyelerinden tanıdıkları doğudur. Bu kategoriyi daha sonraki yıllarda "zendost doğu" kategorisi izler. Bu grubun en başarılı eserlerinden biri *Crébillon'un Le Sopha* isimli eseridir. (1740) Doğü hicvi ise 1745-1760 yıllarında etkin biçimde görülmeye başlar. Bu kategori hicivlerde devam eder. Doğü, edebiyattaki hayaller, imajlar dünyâsında gelgit olayı misâli zaman zaman daha etkin, zaman zaman da daha pasif olarak etkisini sürdürür.

"Zendost Doğü" adı altında incelediğimiz "Orient Galant" ise "conte galant" terimi ile ifâde edilen ve ana tema olarak aşkı işleyen yeni bir türün doğmasına sebep olur. 17 ve 18. yy'da "galant" kavramı, aşkın önemli bir yer tuttuğu mâcera romanı karşılığında kullanılmaktadır. Hayâtın akışı içinde yaşanan çeşitli mâceralar bu türün kurgusunu oluşturur. Kılık kıyâfet değiştirme, kaçırma, yıllar sonra karşılaşma, kadirşinaslık gibi

(19) 18. yy'ın ve Aydınlanma'nın önemli yazar ve düşünürlerinden biri olan Voltaire'in doğuyu konu alan eserleri ise ayrı bir araştırmanın konusu olacak kadar geniştir. Burada sâdece yazarın konuyla ilgili birkaç eserinin ismini zikretmekle yetineceğiz. Dialogue sur L'Histoire Universelle de Bossuet, entre un savant et un chinois. (Bossuet'in Dünya Tarihi üzerine bir çinli ve âlim arasında geçen konuşma) 1738; Memnon (Autre que Zaidig), 1749; Bababec et les fakirs, 1750; Micramégas, 1752; Epîre écrit de Constantinople aux frères, 1755 (Constantinople'dan Rahiplere Yazılan Mektuplar); Dialogue entre un Brachmane et un Jésuite (1756) (Bir Brahman ile bir cizvit arasında muhavere); Dialogue sur les embellissements de Cachemire, entre un bostangi un philisophe. 1756 (Keşmir'in güzelleşmesi ile ilgili olarak bir bostancı ile bir feylesof arasındaki muhavere); Histoire des voyages de Scarmentado'nun Seyahatleri); Candide, ou l'Optimisme, 1759 (Candide veya iyimserlik); Dialogue entre un indien et un Japonais. (1764) (Bir Hintli ile Bir Japon arasındaki muhavere); Littres Chinoises, indiennes et tartares. (1776) (Çin Hint ve Tatar mektupları).

bâzı temaları işleyerek okuyucunun ilgisini çeken bu örnekler 17 ve 18. yy'ların temel eserleri arasında yerlerini alırlar. Ana tema hiç değişmezken bu temayı besleyen damarlarda değişik hayat mâceraları işlenmektedir. Birbirinden ayrı düşen âşıklar birbirlerine kavuşmak için çeşitli yolları denerler. Eserin final sahnesini dışında, iskelet ve onu besleyen episodlar hiç değişmez. Cesur, mânevî değerlere bağlı ve sevdiği için her türlü fedakârlığa katlanan kahramanlar Corneille'in kahramanlarını hatırlatmaktadır. Kadın kahramanların da en az erkekler kadar güçlü ve kararlı oldukları gözlenir. Doğu imajını ve doğudaki zendost davranış biçimini işleyen bu eserlerin yapısı Corneille'in trajedileri ile paralellik göstermektedir. Batılı yazarların Doğu'yu kaynak olarak kullanırken onu kendi gelenek ve göreneklerine uygun bir şablonda işlemeye özen göstermeleri de meselenin bir başka ilginç boyutudur.⁽²⁰⁾

Fromaget'nin hikâyelerinde yer alan Türklerin hayatlarından sahneler sosyal kurumlardan bahis, âile hayatları, pazarlar, kıyâfetleri ve alışkanlıkları ise sosyal bir çerçeve içinde incelenmektedir.

Yazarların çoğu zaman tenkidî mâhiyetteki eserlerine, hayâlî seyahatnâmelerin edâsını vermeyi tercih ettikleri görülür. Bu hayâlî seyahatnâmeleri siyâsî, dînî, sosyal, edebî tenkit ya da gelenek ve göreneklerin tenkidî olarak nitelemek mümkündür. Doğunun bu tip eserlerde üç ayrı görevi vardır:

- 1- Hayal gücünü harekete geçiren bir unsur,
- 2- Belge ve ilham kaynağı,
- 3- Mukâyese aracı.

Grimm ve Diderot "Asya'da ve Amerika'da, Fransa'da seyahat ettirip de geleneklerimizin bir tablosunu çizdirmediğimiz tek bir ırk kalmamıştır" diyerek doğu imajının seyahatnâmelerde tenkit amacıyla nasıl kullanıldığını ifâde ederler. (s.155)

Yabancıların, özellikle de doğudan gelen yabancıların Fransızları ve geleneklerini tenkit etmeleri mektup-tenkitler aracılığıyla ortaya konur. Bu alandaki en önemli örnek Montesquieu'nün *Lettres Persanes* (İran Mektupları) adlı eseridir. Ancak Voltaire, Marana'nın *l'Espion Turc*; Dufresny'nin *Les Amusements sérieux et comiques* (Ciddî ve Komik Eğlenceler) adlı eserlerinin İran Mektuplarını hazırlayan örnekler olduğunu ileri sürer. (s.155) Marana, *l'Espion Turc* adlı eserinde siyâsî, etnik ve dînî görüşlerini de yine bir yabancı seyyah aracılığıyla ortaya koyar.

(20) Türk edebiyatına Batı'dan yapılan ilk tercümelerde de eserin toplum yapısına uygun olup olmadığı hususu üzerinde düşünülmesi bu noktada doğu imajından yararlanan Avrupalı yazarların davranışları ile bir paralellik göstermektedir.

Siyâsî, târîhî ve ahlâkî bakış açıları ile okuyucuyu uyanık tutmanın yollarını deneyen Marana, bu yeni bakış açısı ve tekniği ile Montesquieu'ye de yol gösterir. Montesquieu de siyâsî, felsefî ve tenkidî görüşlerini doğu çerçevesine yerleştirerek işler. Fransız edebiyâtında Montesquieu modelini izleyen ve bir yabancı seyyâhın Fransız toplumunu tenkit ettiği mektup-romanlar oldukça fazladır. Bunlar arasında en çarpıcı olanlardan örnek verecek olursak;

Saint-Foix, Lettres Turques (Türk Mektupları): Bu eser birbirleri ile ilişkisi olmayan, kendi içinde bütünlüğü olan iki seri mektuptan meydana gelir.

Birinci grupta on yedi mektup vardır. On beşi Rosalide'den Fâtîme'ye Bostancıbaşı Sarayı'na yazılmıştır. Geriye kalan iki mektup ise Fâtîme'nin Rosalide'e yazdığı cevaplardır. Yazar mektup-roman tekniği ile bir tür "hikâye içinde hikâye" tekniği olarak niteleyebileceğimiz (développement á tiroirs) tekniğini bir arada kullanır. Her bir mektup aynı zamanda mektup arkadaşlarının birbirlerine anlattıkları hikâyeleri ihtivâ etmektedir.

Lettres Turques'ün ikinci bölümü *Lettres de Nedim Coggia (Nedim Coggia'nın Mektupları)* adını taşır ve Mehmet Efendi'nin elçisi - Fransız Sarayı Osmanlı Elçisi - imzâsını taşıyan yirmi mektuptan meydana gelir. Mektupların yazarı tam bir Türk olduğuna göre burada Montesquieu'nün *Lettres Persanes (İran Mektupları)* adlı eserinin tesiri burada açıkça hissedilmektedir. Ayrıca Nedim Coggia'nın mektuplarında farklı iki dînin mânevî değerleri, idealleri arasında da bir mukâyese de söz konusudur. Saint-Foix, Türklerin ince ruhlu olduklarından bahseder ve yönetim kabiliyetlerini över.

D'Argens'in 1736-1738 yılları arasında yayınladığı *Lettres Juives, Lettres Cabalistiques* ve *Lettres Chinoises* gibi eserleridir. Ama doğrudan doğu ile ilgili değildir.

Yazar, uzun yıllar İstanbul'da yaşamının avantajını kullanamaz ve eserinde doğunun mahallî rengini tam yansıtamaz. *Lettres Juives*'de müsevî bir seyyahın felsefî, tenkidî ve târîhî mâhiyetteki görüşleri Avrupa'nın değişik merkezlerinden farklı yerlerdeki müsevî dostlarına yazdığı mektuplarda anlatılmaktadır. Eserlerdeki kozmopolit hava yavaş yavaş doğunun tamâmen eserden silinmesine sebep olur. *Lettres Cabalistiques*'de de doğu imajının silindiği gözlenir.

Lettres Chinoises ise diğer iki eserden daha ilginçtir. En önemli özelliği ise Çin'i doğu hiciv edebiyâtına dâhil etmesidir. Eserde tüm kah-

ramanların şahsında "Asya hoşgörüsü" işlenir. Üçüncü cilt ise tamâmen Konfiçyus'a ayrılmıştır.

Godard d'Aucourt'un les Mémoires Turcs (1743) adlı eseri ise Fransa'da yaşayan iki Türk'ün hikâyesini anlatmaktadır. İki bağımsız bölümden oluşan, Dely ile Zulime arasındaki aşkın işlendiği eserde *Binbir Gece Masalları*, *İran Mektupları* ve *Le Sopha* gibi eserlerin tesirleri de görülür. Eser ayrıca müslümanların hristiyanlardan üstün olduğunu işlemesi bakımından önemlidir.

Ancak Avrupa'da yaşayan ve Avrupa'yı doğulu gözüyle tenkit eden bu roman/masal kahramanları sistematik olarak incelendiğinde gitgide Avrupa kültürüne uyum sağladıkları ve Avrupa mantığı çerçevesinde muhakeme etmeye başladıkları ve "doğulu gözüyle batıyı tenkit eden" yapılarını yavaş yavaş kaybettikleri görülür.

HÜSEYİN LÂMEKÂNÎ'NİN İNSÂN-I KÂMİL GÖRÜŞÜ: "RİSÂLE-İ VAHDET-NÂME"(*)

Bilal KEMİKLİ(**)

GİRİŞ

Filozofların yetkin insan konusundaki düşüncelerinin İslâm mutasavvıflarında insân-ı kâmil (el-insânu'l-kâmil) terimiyle anlamlandırıldığını görmekteyiz. İnsân-ı kâmil kavramı her ne kadar hicrî dördüncü asırda yaşayan mutasavvıf Hüseyin b. Mansur'un bâzı ifâdelerinde bulunsa da⁽¹⁾ islâm tasavvuf düşüncesinin bir problemi olarak ele alınması daha sonraki dönemlerdedir. İbnü'l-Arabî, tasavvuf düşüncesinin diğer bâzı konuları gibi insân-ı kâmil nazariyesini de tasavvufun bir temel görüşü olarak ortaya koyan ilk mutasavvıf olma özelliğini hâizdir⁽²⁾. Sonraki dönemlerde İbnü'l-Arabî ekolüne bağlı mutasavvıf düşünürler bu nazariyeyi daha detaylı ve derli toplu tartışmaya açmışlardır. Bu konuda ilk kapsamlı bilgiler Abdülkerim el-Cîlî tarafından serdedilmiştir. Nitekim el-Cîlî insân-ı kâmil konusunu müstakil bir eserde ele alarak ayrıntısıyla işlemiştir. Değişik zamanlarda Türkçe'ye de çevrilen el-Cîlî'nin eseri el-İnsânu'l-Kâmil'dir⁽³⁾.

(*) Biz Hüseyin Lâmekânî Efendi'nin bu risâlesinin çağımız Halvetî-Şâbânî meşâyihinden Mustafa Özeren Efendi'nin terekesinde bulunan nüshasını esas aldık. Söz konusu nüshanın fotokopisini Mustafa Efendi'nin öğrencilerinden Abdullah Kucur vâstasıyla tedârik ettik. Bu vesileyle Abdullah Kucur'a şükranlarımızı arz ederiz.

(**) A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı

(1) Bkz. İbrâhim Düzen, *Azîzüddin Nesefî'ye Göre Allah, Kâinat ve İnsân*, Ank. 1991, 213

II, 315; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifin*, Beyrut, trz., XIII, 315

(2) İbnü'l-Arabî'nin insân-ı kâmile yüklediği anlam, daha sonraki dönemlerde konuyu detaylı bir şekilde ele alan el-Cîlî'nin görüşlerine kaynaklık eder. Bu konuda bkz. Seyfullah Sevim, *İbnî Arabî'nin Tasavvuf Düşüncesinde Ma'rîfet Problemi*, Doktora Tezi, Kayseri, 1995, 117-122

(3) *el-İnsânu'l-Kâmil*'in en önemli tercümelerinden biri henüz yazma olarak bulunan Ali Örfî'nin *İnsân-ı Kâmil Tercümesi* (bir nüshası için bkz. İstanbul Belediye Ktb., 1750) ve Abdülaziz Mecdi (Tolun)'un yaptığı tercümedir. Matbû olarak Übdülkâdir Akçiçek'in *İnsân-ı Kâmil* (İst. 1966), Abdurrahman Ayyıldız'ın *İnsân-ı Kâmil* (İst. 1972) çalışmalarını ve Seyyid Hüseyin Fevzi Paşa'nın *İnsân-ı Kâmil* (nşr. Remzi Gökner, İst. 1996)'ini zikredebiliriz.

Cîlî'ye göre insân-ı kâmil, bütün varlığın çevresinde döndüğü kutuptur. Her dönemde insân-ı kâmil başka sûrette ve adlar altında görüne de tektir. Nûr-ı Muhammedî olgusundan hareketle; gerçekte insân-ı kâmil, adı Muhammed, künyesi Ebu'l-Kâsım ve lakabı Şemsuddin'dir. Mahlûkâtın yaratılmasından bu yana var olan ve dünyâ kurulalıdan beri çeşitli peygamberler ve velîler sûretinde görünen odur. Kıyâmete değin fenâ fi'r-Resûl mertebesinde ilâhî hikmetlere mazhar olacak velî, her ne kadar isim ve cisim olarak farklı bir insan olsa da, hakîkatte o, insân-ı kâmilidir.

Cîlî'nin insân-ı kâmil'e yüklediği anlam bu kadarla kalmaz. Yine bu nazariyeye göre insân-ı kâmil Hakk'ın aynasıdır. Allah bütün isim ve sıfatlarını yalnız insân-ı kâmilde görür. Aslında bu mânâda bir bakış açısı, insana yüklenen anlam itibârıyla, Fârâbî başta olmak üzere bâzı müslüman filozoflarda da vardır. Nitekim insan mikrokozmoz (âlem-i sagır) olmak hasebiyle mutlak Varlık'ın bir tecellîsi olan mevcut içerisinde bütün sıfatların tecellî merkezidir. Evrende var olan herşey insanda da bulunmaktadır. Bu nedenle o hulâsa-i âlemdir. Cîlî insanın bâzı özelliklerini evrenle mukâyese ederek tezini izah eder. Birbakıma insân-ı kâmil düşüncesini, insanın, mevcut ve gerçek varlık karşısındaki mevkiini tebel-lür ettirmeye dönük bir gayretin netîcesi olarak görebiliriz⁽⁴⁾.

Esâsen "insân-ı kâmil" vahdet-i vücud düşüncesi içerisinde önemli bir yer işgal eder. Bu konuda Cîlî'den başka Azîzüddin Neseffî'nin de müstakil bir eseri vardır⁽⁵⁾. Aynı şekilde Türk kültürü ve edebiyâtına mal olmuş şekliyle *insân-ı kâmil*; İbnu'l-Arabî'nin eserlerinin yorumcusu olan Sadreddin Konevî⁽⁶⁾, Mevlânâ⁽⁷⁾ ve İsmâil Hakkı⁽⁸⁾ gibi düşünürlerde Türk irfânının anladığı şekilde anlamını bulmuştur.

Bu makâlede; eserleriyle vahdet-i vücud düşüncesinin önemli tâkipçilerinden biri olarak tebârüz eden mutasavvıf ve şâir Hüseyin

(4) Bu konuda bkz. Abdurrahman Bedevî, *El-İnsân-ı Kâmil fi'l-İslâm*, Kahire, 1950; Câvit Sunar, "Allah İnsan İlişkisi", *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXI (Ankara, 1976), 85-122. Ayrıca R. Nicholsan'ın Allah, insan ve âlem ilişkileri hakkındaki değerlendirmeleri (*Fi't-Tasavvufi'l-İslâmî ve Târîhu*, çev. Ebu'l-Alâ'Affî, Kâhire, 1957, 85-89) ile İzutsu'nun (*İslâm'da Varlık Düşüncesi*, çev. İbrahim Kalın, İst. 1995) katkıları da önemlidir.

(5) Azîzüddin Neseffî, *Tasavvufta İnsan Mes'elesi: İnsân-ı Kâmil*, çev. Mehmet Kanar, İst. 1990; İbrahim Düzen, age.

(6) Nihat Keklik, *Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah, Kâinat ve İnsan*, İst. 1967, 135-139

(7) İsmâil Yakıt, *Batı Düşüncesi ve Mevlânâ*, İst. 1993, 19-48

(8) İsmâil Hakkı Bursevî'nin çoğu eserlerinde konuyla alakalı bilgiler bulunmakla birlikte *Kitâbu'n-Netice* adlı eserinde mevzûun daha detaylı bir şekilde ele alındığı önceki araştırmalarda ortaya konmuştur. Onun bu eserinin bir incelemesi için bkz. Erdoğan Fırat, "Kitâbu'n-netice ve İnsân", *İslâmî İlimler Enstitüsü Dergisi*, II (Ank. 1975), 205-219

Lâmekânî Efendi'nin konuyla alâkalı görüşlerini özetle verdiği *Vahdet-nâme* adlı risâlesi, müellifinin orjinal ifâdelerine sâdık kalınarak, günümüz tasavvuf edebiyâtı araştırmacılarına takdim edilecektir⁽⁹⁾. Bilindiği gibi tasavvuf edebiyâtımızda vahdet-nâme türü vahdet-i vücûd düşüncesinin açıklanması amaçlanarak kaleme alınmıştır. Bu risâlede de müellif vahdet-i vücûdu anlatmaktadır. Ancak Lâmekânî vahdet mes'elesini insân-ı kâmil esaslı ele almaktadır. Bizim konuya insân-ı kâmil merkezli yaklaşmamız da bu nedenledir.

Hüseyin Lâmekânî, Bayrâmî-Melâmîlerinden Bursalı Hasan Kabadûzî (ö. 1010/1601)'nin halifesidir⁽¹⁰⁾. Peşte'de doğmuş⁽¹¹⁾ ve 1034 (1624)⁽¹²⁾ târihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Dâvut Paşa Câmii civârında Şahsultan Mescidi avlusundadır. Lâmekânî'nin *Vahdet-nâme*⁽¹³⁾'den başka *Dîvan*'ı⁽¹⁴⁾ ve bâzı mektupları bulunmaktadır. Abdülbâki Gölpinarlı, onun bu eserlerinden başka 537 beyitten müteşekkil *İnsân-ı Kâmil* isimli bir mesnevîsi ve "Herşey aslına dönücüdür." hadîsini şerheden iki sahîfeli bir risâlesinden bahsetmektedir⁽¹⁵⁾. Buraya kadar kısaca islâm tasavvufunda insân-ı kâmil, *Vahdet-nâme* ve Lâmekânî Efendi hakkında bilgi verdik. Şimdi metni verebiliriz.

RİSÂLE-İ VAHDET-NÂME

(2a) Hamdü bî-had ol zât-ı ahad hazretlerine ki, cemî' eşyâda vahdetiyle hâzır ve cümle mezâhir-i ekvânda cemâliyle mütecellî ve zâhirdir. Ve salât u selâm ol mir'ât-ı esmâ ve sıfât olan Nebiyy-i mükerrerem (sav) hazretlerine ve âl u ashâb-ı zü't-temkîn huzûrlarına olsun ebedü'l-abâd.

Ve ba'd; yâ ihvân-ı safâ, şöyle bilmek gerektir ki Hak sübhânehû ve

(9) Metinde geçen âyet ve hadislerin tercümeleri ile yerleri dipnotta gösterilmiştir.

(10) Müstakimzâde *Mecelletü'n-Nisab ve'l-Ensab ve'l-Kunâ ve'l-Elkab* isimli eserinde Bayrâmî-melâmî kavramı yerine "el-Bayrâmî es-Sırrî es-Sikkîni"yi kullanmaktadır (vr.376a). Bayrâmî-melâmîleri Bosnalı Hamza Bâlf'den sonra Hamzavî adıyla tanınmışlardır.

(11) Bursalı M.Tâhir, yazma bir mecmûada Lâmekânî'nin Bosnalı olarak kaydedildiğini gördüğünü söylemektedir. (*Osmanlı Müellifleri*, I, İst. 1337, 191) Yine o Ayvansarayî'nin *Vefeyât*'ında Horpeşte'li olduğunun kaydedildiğini zikrederek her ikisinin de mevsuk olmadığını belirtir.

(12) Burada metnini verdiğimiz, *Vahdet-nâme* nüshası ve *Osmanlı Müelliflerinde* bu târih verilmele birlikte Abdülbâki Gölpinarlı *Melâmîlik ve Melâmîler* adlı eserinde (İst. 1931, 80) iki manzum târihe istisnâden 1035/1625 târihini vermektedir.

(13) Bu risâlenin İstanbul Belediyesi Atatürk Kütüphanesinde 2841, 2842, 2843 ve 2844 numaralarda kayıtlı dört nüshası ve İ.Ü. Merkez Kütüphanesinde 8312 numarada kayıtlı bir nüshası daha vardır.

(14) İst. Bel. Ktp. 2839; Süleymaniye 49564'de kayıtlı birer nüshasını tesbit edebildik.

(15) Gölpinarlı, 84. Esâsen Gölpinarlı risâlelerin kendinde olduğunu söylemektedir. Gölpinarlı'nın kitapları Mevlânâ müzesindedir. Burada yaptığımız daha önceki çalışmalarda *İnsân-ı Kâmil*'e rastlamadık. Bursalı M.Tâhir Lâmekânî hulefâsından Hâdi Ahmet Efendi'nin vahdete dâir manzum *Silsile-i Bayrâmîye*'sinden bahsetmektedir (s.191) İhtimaldir ki, Gölpinarlı bu esere işâret etmiş olsun.

teâlâ gayb-ı hüviyet ve hazret-i ahadiyetde kendi zâtıyla mevcut olup kendi zâtını kendisinde müşâhede eyledi. Ve cemî-i hakâyik-i imkâniyye ve suver-i kevnîyye ve esmâ ve sıfât-ı ilâhiyye ve niseb-i zâtiyye, ahadiyye-i cem'iyye-i ilâhiyye-i zâtiyye kabzasında müstehleke idi. Ve anları müstehleke müşâhede ederdi. Şol nüvatda şecer ve esmâr gibi.

Zîrâ zâhirde zuhûr edecek bunların a'yânı yoğidi "*Kâne'llâhu ve lâ-şey'ün ma'ahû {el-ân} ke-mâ kâne*"⁽¹⁶⁾ hadîs-i şerîfi bu safhaya işârettir. Pes zâtında müstehleke olan esmânın a'yânı hasebiyle kendi zâtını ve aynını ve sıfât-ı kemâlini bir kevn-i câmiada cemî-i emr-i vücûd-ı hâzır u câmi'den müşâhede etmek diledi. Pes evvelâ âlemi Rahmân sûreti üzre halk eyledi. Ya'nî cemî-i esmâ ve sıfâtıyla âlem-i sûretde zuhûr edip suver-i âlemde ancak esmâsının a'yânını müşâhede eyledi. Zîrâ zât-ı ahadiyete mazhar olmağa âlemde kuvvet ve isti'dâd yokdur. Andan sonra berzah-ı ecma' olan insân-ı kâmilî iki yüzlü halk eyledi. Bir yüzü zâhir ve bir yüzü bâtındır. Bâtın yüzü ahadiyeti müşâhede olunan zât-ı ilâhiyyedir. Esmâ-i ilâhiyye anda müstehlekedir. Ve âlemde müşâhede (2b) olunan suver-i esmâ-i ilâhiyyedir. Fe-emmâ kâmilde olunan müşâhede zât u sıfât u esmâ-i ilâhiyye-i cem'iyyenin müşâhedesidir. Pes anda olan müşâhede ecmel ü ekmel ü etem ve esheldir. Zâta mazhar ve esmâ vü sıfâta masdardır. Ve zâhir yüzü âlemdir; ve suver-i âlemde zuhûr eden esmâ-i ilâhiyye sûretidir. Öyle ise insân-ı kâmilin bâtını vahdet, zâhiri kesrettir. Ve bâtını Hak, zâhiri halkdır. Pes insân-ı kâmilin mazhar-ı âyînesinde kendi zâtını ve aynını ve zâtında müstehleke olan Esmâ-i Hüsnâ a'yânını tafsîl üzre müşâhede eyledi. Ve zuhûr ve izhâr u tecellî-yi zât u sıfât alâ -vechî'l-Kemâl anınla hâsıl oldu. Zîrâ birşeyin kendi nefsinin kendi nefsinde görmesi şey-i âhar gibi olan şey'e tecellî edip anda kendi sûretini müşâhede etmek gibi değildir. Âyîne gibidir. Meselâ ahadiyetde müşâhede olunan yine Zât-ı İlâhiyyedir. Esmâ anda müstehlekedir ve âlemde müşâhede olunan suver-i esmâ-i ilâhiyyedir. Ammâ insân-ı kâmilde olan zât u sıfât u esmâ-i ilâhiyye cem'iyyetinde müşâhedesidir. Pes anda olan müşâhede ecma' vü ekmel ü etem u eşmel-dir. Ve zuhûr u izhâr-ı cemâl ve tecellî-i zât ve sıfât alâ-vechî'l-kemâl oldu. Pes insân-ı kâmil mazhar-ı zât-ı Hak ve âyîne-i vücûd-ı mutlakdır.

Esmâ ve sıfât-ı ilâhiyye ve nisbet-i şuûnât-ı zâtiyyeden birşey yoktur, kim bâtında mevcûd ve mestûr olmaya. Ve sahîfe-i vücudda

(16) "Allah var idi; O'nunla berâber bir şey yoktu. (Şimdi de) öyle." Bakabildiğimiz hadis kaynaklarında bu rivâyeti aynı ifâdelerle bulamadık. Bu kaynaklarda hadîsin metni "*Allah mevcuttu. Ondan önce hiçbir şey mevcut değildi.*" mânâsındadır. Bkz. *Buhârî*, *Kitâbu't-Tevhid*'de 33 ve *Ahmed b. Hanbel*c.III, 421

hakâyık-ı kevnîyye ve hurûf-ı imkânîyyeden bir harf yokdur ki ânın zâhirinde meşhûd ve mestûr olmaya. Ve zerrât-ı mevcûdatdan bir zerre yokdur ki ana muttasıl olmaya.

(3a) Pes anın dâiresinden hâriç birşey müteayyin olmağın Zât-ı Hak anda zuhûr-ı küllî ve tafsîl ile zuhûr u tecellî eyledi. Ol yüzden Zât-ı şemsi işrâk etti ve esrâr-ı ilâhiyye-yi gaybiyye anınla âşikâr oldu. Ve ibâdât-ı zâtîyye anınla kâmil ve ma'rifet-i ilâhiyye anınla hâsıl oldu. Ve dahi insân-ı kâmil Hakk'ın gözüdür; ya'ni mazhar-ı tâmmıdır. Anınla âleme nazar edip rahmet eder ve âlem cesedinin rûhudur. Âlem ansız bir nefes kâim olamaz. Beden rûhsuz kâim olmadığı gibi. Âlem dâimâ anın vücûduyla mahfûzdur; hazîne-i mülki hatm ile mahrûs olduğu gibi. Ve dahi vücûd-ı Hak'la âyîne olan mezâhir-i kevnîyyenin cilâsı ve nûrudur. Rahmeti cemî-i eşyâya vâsıl belki Esmâ-i İlâhiyye'ye dahi şâmilidir. Zîrâ cemî-i eşyânın zuhûr u kıyâmı insân-ı kâmilin vücûdu nûruyladır. Kezâlik Esmâ-i İlâhiyye'nin zât-ı ahadiyetde olan istihlâkı kerb ü ıztırabdan teneffüs dahi anınla zuhûrlarından ve cümlesinde anda zâhir olduklarındanır. Ya'ni insân-ı kâmil sebebiyle Esmâ-i İlâhiyye'nin cümlesi kevninde zâhir olup andan bürûz ettiler. Bu i'tibâr üzre yine insân-ı kâmil Hak'la halkın kıblesidir. Zîrâ cemî-i eşyânın teveccühü anadır; ve feyz andan gelir ve Esmâ-i İlâhiyye'nin bâtına zuhûru dahi andadır. İmdi Hakk'ın kendi aynını müşâhede-i külliyye-i tafsîliyye ile müşâhede-i sûret-i cem'iyye-i ilâhiyye-i zâtîyye-i ahadiyye ile insân-ı kâmilin mazharında zuhûruna mevkuf olduğu gibi mertebe-i kemâle tâlib olan insân-ı kâbilin ma'rifet-i ilâhiyyeyi tahsîl ve Hakk'a vâsıl olması ve müşâhede kılması dahi insân-ı kâmilin mazharına "*Yevme lâ-yenfe'u* (3b) *mâlun ve lâ-benûn illâ men etâ'llâhe bî-kalbin selîm*"⁽¹⁷⁾ mısdağınca kalb-i selîm ile teveccüh etmeğe mevkûftur. Zîrâ Hak mevâdd-ı mezâhirden mücerred idrâk olunup müşâhede olunmaz. İlâ mazharda zuhûr edip evvel mazharın cem'iyyeti ve ihâtası kadar müşâhede olunur. İnsân-ı kâmil dahi mazhar-ı etem u ekmel ve eşmel; ve meclâsı ecma'u ekmel olmağın anda olan zuhûr, zuhûr gelupdur. Ve anda olan müşâhede müşâhede-i Zâtîyye'dir. Ansız Hak bilinmez, ve müşâhede olunmaz. Pes ana vâsıl olan Hakk'a vâsıldır ve anı gören Hakk'ı görür "*Men reânî fekad rea'l-Hak*"⁽¹⁸⁾ hadîs-i şerîfi bu şuhûda şehâdet eder. Ve ana muhabbet eden Hakk'a muhabbet eder.

"*Kul in-küntüm tuhibbûne'llâhe fettebiûnî yuhbib-kümü'llâh*"⁽¹⁹⁾

(17) "*O gün ne mal ne evlât fayda verir. Ancak Allâh'a temiz bir kalble gelenler (o günde kurtuluşa erer).*" Şuarâ, 88-89

(18) "*Beni gören, gerçekten Hakk'ı görmüştür.*" Bkz. Buhârî, Ta'bir, 10 Bu mânâda hadisler rüyâda

âyet-i kerîmesi bu ma'nânın mâsadakıdır. Ve ana mutî' olan Hakk'a mutî' olur. Ve "*Men yutî'ır-Resûle fekat etâa'llâh*"⁽²⁰⁾ nass-ı şerîfi bu mefhûmu te'yîd eder. Ve anın makbûlu Hakk'ın makbûlûdür. Ve ana âsî olan Hakk'a âsîdir. Ve ana münkir olan Hakk'a münkirdir. Ve anın merdûdu Hakk'ın merdûdudur. Ve ana hâin Hakk'a hâindir. Ve ana ezâ etmek Hakk'a ezâ etmektir. Bu ahvâl insân-ı kâmile Hakk'ın kemâl-i muhabbetidir. Ve insân-ı kâmiliden murâd Resûl-i Ekrem Muhammed Mustafa (sav) hazretleridir. Zîrâ anın hakîkatı câmi'-î cemî-i hakâyıktır. Ve vücûdu ekmel-i mevcûdât ve câmi'-i cemî-i zuhûrâtıdır. Dahi anın zâtında (4a) ekmel olan insân-ı kâmilidir ki, verese-i enbiyâ'dır. Her devirde bir ferd-i müteayyindir, sellemehu'llâh.

Zîrâ insân-ı kâmilin zâtı Hakk'ın zâtı âyînesidir. Ve zâtı anın zâtı üzerine vech-i küllî-i icmâl ile mütecellîdir. Ve anınla zâhirdir. Ve ilmi dahi Hakk'ın ilmi âyînesidir. Belki zâtı Hakk'ın zâtıdır. Vücûdu Hakk'ın vücûdudur ve ilmi Hakk'ın ilmidir.

"*El-insânü sırrî ve ene sırruh*"⁽²¹⁾ bu vahdeti iktizâ eder. Zîrâ Hakk'ın varlığından gayri anın ne zâtı var ve ne de vücûdu ve ne de ilmi vardır. "*Ve mâ rameyte iz rameyte ve lâkinne'llâhe remâ*"⁽²²⁾ burhânı bu hakâyıkı tahkîk eder. Ve bu vahdet ikilikten hâsıl olan vahdet değildir. Hulûl ve ittihâddan berîdir. Belki ma'dûm olan a'yân-ı sabîtesi âyînesinde kâmil-i Hakla Hakk'ın kemâlî zuhûr eder. Ve sûret-i kemâliyye-i ilâhiyye-i ahadiyye ile ol mazhardan işrâk u bürûz eder. İmdi çünkü bu âlem-i şehâdet müşâhede âlemidir. Bunda müşâhede eden âhirette dahi müşâhede eder, bunda a'mâ olan âhirette dahi a'mâ olur. Pes Hakk'a tâlib olup mazhar-ı kül olmağa râğib olan ihvân-ı müstaidîne lâzımdır ki mehbûb-ı envâr-ı izzet, mahall-i kudsiyy-i ulûhiyet olan kalb hânesini âlem-i imkân ve kâzurât-ı efkâr-ı kevnîyyeden pâk ü musaffâ eyleyip ve kalb âyînesini ki meclâ-yı tecelliyât-ı Rabbâniyye ve mir'ât-ı cemâl-i Rahmâniyyedir alâ-yık-ı bâtine olan her mahbûbun anbarından ve her matlûbun (4b) âsârında mücellâ eyliye, ba'dehû: "İnne'l-lezîne yubâyû'üneke inne-mâ yubâyî'üne'llâhe yedû'llâhı fevka eydîhim"⁽²³⁾

Hz.Peygamberi görmekle alâkalı olarak rivâyet edilmiştir. Bir benzer rivâyet şu mealdedir. "*Beni kim uykusunda (rüyâsında) görürse, şüphesiz gerçeği görmüştür.*" Bkz. İsmâil B. Muhammed el-Aclûnî, *Kefî'l-Hafâ*, II, 250

(19) "*De ki: Eğer Allâh'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah'da sizi sevsin...*" Âl-i İmran, 31

(20) "*Kim Resûle itâat ederse Allâh'a itâat etmiş olur.*" Nisa, 80

(21) "*İnsân benim sırrım ve bende onun sırrıyım*" Bu mânâda bir rivâyeti, baka bildiğimiz hadis kaynaklarında bulamadık.

(22) "...attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı." El-Enfâl, 17

(23) "*Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir.*" El-Fetih, 10

beyt-i Hak ve mazhar-ı vücûd-ı mutlak olan insân-ı kâmilin kalbine teveccüh edip kalbini anın kalbine ulaştırma. Tâ kim müstevâ-yı Hak olan kâmilin kalbinde zuhûr eden envâr-ı ilâhiyye ve şümûs-ı rabbâniyye tâlibin kalbine işrâk ede ve bekâ-yı sıfatını ifnâ edip bi'l-küllîye kalbini anın kalbinden zuhûr eden zât-ı akdese âyîne edinip zuhûr-ı küllî ile kalbinde zuhûr edince muhabbet-i ilâhiyye ile teveccühden bir ân hâlî olma ve bir nefes andan i'râz etmiye. Tâ kim zâtı insân-ı kâmilin zâtında ve sıfatı sıfatında ve ef'âli ef'âlinde fânî olup mazhar-ı küllî ola ki insân-ı kâmil şey'-i vâhid ola. Ve anın mazharında Hak'la vuslat bula. Tâ gören ve işiten ve yapışan ve söyleyen Hak ola. Hakk'ın varlığından gayri bir varlık kalmaya.

Pes ahadiyyet iklimine sefer kılmağa ve Hak'la vuslat bulmağa insân-ı kâmilin kalbine ittisâlden ve muhabbet-i ilâhiyye ile ana teveccüh edip ol mazhar-ı feyz-i akdes olan kalb-i mukaddesden münbasit olan envâr-ı ilâhiyye anın kalbine inbisâtdan ve kalbin cânib-i Hakk'a incilâsından gayri tarîf yokdur. Hiç insânın Hak'dan gayri bir mahbûbu mu vardır ki ana gönül verip rağbet eyliye? ve hiçbir âşık-ı sâdıkın ma'sûkundan gayri bir dostumu vardır ki ana gönül verip rağbet eyleye?

Bu takdîrde insân-ı kâminden gayri Hakk'a kapu yokdur ve kalbden gayri yol (5a) yokdur. Zîrâ zât u sıfatıyla ve cemî-i esmâıyla Hak Teâlâ insân-ı kâmilin kalbinde istivâ etmiştir. Hakk'ı istiyen kendi varlığından geçsin ve Hak'dan gayri efkâr u havâtırı kalbinden çıkarsın ve Hakk'ı kalbinde dâim hâzır müşâhede etsin ve kalbini insân-ı kâmil'in kalbine ulaştırsın. Tâ kim cümle müşkilâtı âsân ola ve tuttuğu işleri kolay gele; bâkî işi Hak onara (yapa). "*Fe men şâe fel-yü'min ve men şâe fel-yekfûr.*"⁽²⁴⁾

Ve Allah doğrüyü söyler ve O, gerçek yolu gösterir. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allâh'adır⁽²⁵⁾.

(24) "*Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.*" El-Keht, 29

(25) Bu kısım tercümedir, Metinde "*V'Allâhu yekûlu'l-hak ve hüve yehdî's-sebîl ve'l-hamdu lillâhi Rabbi'l-âlemin.*"

Mûsikîmizde Az Kullanılan Makamlar İçin

KÂR-I NÂTİK GÜFTESİ^(*)

-Sayın Gönül Paçacı'ya-

I. Devr edersin tâ ezelden RÂSTın ey mehlîkâ Çeşni-i RAST ile dilde seyrin eyle ibtidâ

1. Âsumân-ı GÜLŞEN'İ tutsun VEFÂ bülbülleri
Kalmasın ağyâr elinde bağçe-i can gülleri
2. Âlem-i elhanda bir hoşca temâşâ etse dil
Cân ile RAST-I CEDÎD'e seyr-i a'lâ etse dil
3. Bilmedik hüsnün senin ey şûh-edâ SELMEK ile
Gel salın mecliste ver bir hoş sadâ cân u dile
4. İşte RAST BEZM-ÂVER'e meyl etti yârân-ı vefâ
Geldi bezme bunca nisyân ertesi ol rast-edâ
5. İsmi andıkça tüter cânımda bûy-i hasretin
Gelsin artık MÂVERÂÜNNEHR'e vakti vuslatın

(*) Bu kâr-ı nâtik güftesi, Sayın Gönül Paçacı'nın 1988-1989 öğretim yılında, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Din Mûsikîsi Güfteleri (Osmanlıca Güfteleri) doktora dersine devam ettiği esnâda tasarlanmıştır. Kendisinin daha önce hazırladığı "Örneği Az Bulunan Makamlar Üzerine Bir Çalışma" (İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988) başlıklı 60 adet az bilinen makâmı inceleyen Yüksek Lisans tezini gördükten sonra, bu makamları bir kâr-ı nâtik formu içinde besteleyerek değerlendirmeyi düşünüp düşünmediğini sormuştum. O da "Güfte olsaydı bestelemek isterdim" diye cevap vermişti. Böylece bu ilk kâr-ı nâtik güftesi üzerinde çalışmaya başlamış oldum. Güfte, bestekârın Yüksek Lisans tezindeki sıra ve düzeni takip ederek 10 bölüm altında 60 makam olarak, her makam bir beyit içinde ifâde edilmiştir. Kâr-ı nâtıkın güftesi 7-26 Ocak 1989'da tamamlanmıştır. Dostumuz Yrd.Doç.Dr.Emin Işık Bey bu güftenin ileride gerçekleşecek olan bestesini, makamların az tanınır ve kullanılır olmasını göz önünde bulundurarak, "Kâr-ı Nâdirât" diye isimlendirmiştir.

Sayın G.Paçacı "Kâr-ı Nâtik Formu Üzerine Bir Çalışma ve Yeni Bir Kâr-ı Nâtik: Rast Kâr-ı Nâdirât" adlı San'atta Yeterlik tezini ve bestesini Ekim 1994'de başarı ile savunarak "San'atta Yeterlik" unvanını almıştır.

"Rast Kâr-ı Nâdirât"ın çıkarak 11 Mayıs 1994'te İstanbul Belediyesi Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda bir konserle dinleyicilere sunulmuştur. Eserin seslendirilmesi esnâsında saz ve ses ile taksimlere yer verilmiş, böylece eserin icrâsı 70 dakika kadar sürmüştür.

6. Kalkın ey canlar dem-i Îsâ imiş nâyın sesi
Gûş-i câna geldi HOŞ-ÂVER'le ihyâ müjdesi
7. Nerdesin PEYK-İ NEŞÂT'ım, serv-i nâzım nerdesin?
Pek nihandın dîdelerden işte bak dillerdesin
8. Âteş-i hicrâna düştü ey güzel sâdıkların
Firkatinde görmedi ÂRÂM-I CAN âşıkların
9. Şimdi var git DİL-NİŞÂN'ın semtine bin cân ile
Gurbet elde âşıkân seyrin eder cânân ile
10. Seyredip UŞŞAK MUHÂLİF dediler endâmına
Düştüler ol serv-i kadd-i rastının hengâmına
11. ZİRKEŞÎDE ismi koymuşlar gül-i nâdîdeye
Düşmemiş büyü meşâmm-ı câna, rengi dîdeye
12. GÜL RUH'undan gülsitân-ı aşka binbir gül düşer
Lâkin ağyar kıskanıp her gûşesine hâr düşer
13. Bülbül-âvâzın duyup indi makâm-ı ŞEVK'a dil
Seyrine pervâne oldu düştü nâr-ı aşka dil
14. REKB-İ ZÂVİL geldi işte meclise pür-velvele
Akseder gök kubbemizde nağmesi dilden dile
15. ZÂVİLÎ seyrinde hayran kaldı sultân u gedâ
Dem tutup mutrip dediler cân ü dilden merhabâ
16. Her neye âşık yüzün döndürse hüsnün seyr eder
Neylesin hep gözleri RÛY-İ DİLÂRÂ'ya gider
17. Duymadı halk-ı cihan hüznündeki esrârı hiç
Bir NEŞÂT-ÂVER'le îkâz etmedin ağyârı hiç
18. Bir zamanlar uğrayıp bir şehre kûyin sordu dil
Dediler TEBRÎZ'e kondun âşinâsın ey gönül

II. Çeşni-i UŞŞÂK'a vardı seyr-i dil, seyran değer
Söyleyin uşşâka gelsin seyrine bin can değer

19. Şimdi hûbân-ı aşîran semtine düştü gönül
 RAST AŞÎRAN sundu câna cân içinde bûy-i gül
20. Sînesin açmış SABÂ'ya bir AŞÎRAN dilberi
 Neşr eder iklim-i aşk u meşke misk ü anberi
21. Lîk IRÂK olmaz AŞÎRAN'la deme, rânâ düşer
 Ol güzeller birbirine hemdem ü hempâ düşer
22. Gördüler UŞŞÂK AŞÎRAN serviyi bin nâz ile
 Mest ü hayran sîneler çâk ettiler âvâz ile
23. Tâ HÎSAR'dan tutturup âhenk AŞÎRAN bülbülü
 Gülsitân-ı câna kondu bî-karâr etti dili
24. Cilve-i ŞEVK-I SERAB kûy-i aşîran içredir
 Ol perînin seyri hem dillerde hem cân içredir
25. Bir düğâh perdesi tutturdu da âh etti güzel
 ARABAN seyr ile UŞŞÂK'a nigâh etti güzel
26. Dil-i UŞŞÂK'a düşer RENG-İ HÎCAZ cilveleri
 Geh ölür geh dirilir neylesin ol sîm ü zeri
27. Geldi SULTÂNÎ IRAK seyr ile uşşâka kadar
 Dil ü can mülkünü hep yağmalayıp etti karar
28. ISFAHÂNEK güzeli bezme gelip pür-âhenk
 İşve vü nâz ile verdi dil-i üftâdeye renk
29. Kimi Uşşak dediler seyrine HÛZÎ güzelin
 Her ne olsa çekilir sîneye nâzı güzelin
30. Düştü NEVRÛZ ile gülzâr-ı dile şebnem-i feyz
 Gerçi her seyrine yârin denir ancak dem-i feyz

III. Gâh Irâk'a geh Dügâh'a konu çeşni-i SEGÂH
Söylesin nây ile tanbur kalmasın hiç iştibâh

31. Bûlbûl-i cân-ı NEVÂ-DİLKEŞ gezer binbir diyar
Lîk Irâk-ı bağçe-i yâre inip mesken tutar
32. Seyr edip RAST HÂVERÂN'ı dedi bezm-i âşikân
Seyri müstesnâ, güzeller içre bir serv-i revân
33. İsmi TEBRİZ HÂVERÂN oldu karargâhı Irak
Bu güzel yıllarca kalmış göz ve dillerden ırak
34. Geldi ŞEHNAZ HÂVERÂN'ım meclise bin nâz ile
Gösterip endam karar kıldı Irak, Şehnâz ile
35. Hem verir VECH-İ DÜGÂH'ım bûy-i cânandan eser
Hem Segâhdan seyr ile gül vechine perde çeker

IV. Çeşni-i KÜRDÎ ile ver tavrına bir özge can
Ey güzel devr eylesin hayrânın olup âsuman

36. Âh ACEM eyler TARAB oldukça seyrin âşikâr
Ey güzel, türkî n'ider Kürdî'yle eylersen karar?
37. Perde-i rasta varıp kürdîyle, kıldın cilveler
Bî-misâl hâlin görüp ammâ, MUHÂLÎF dediler
38. Âkıbet kürdî ile kıldın karargâhın dügâh
Bu ikinci bir MUHÂLÎF tavrıdır UŞŞÂK'a âh
- V. BÛSELİK'ten çeşnisi ah müjde-i vuslat mıdır?
Yoksa bilmem âşikâna hîle-i firkat midir?
39. Gerçi BEND-Î BÛSELİK kıldın makâmın ey güzel
Neylesin dil bûsegâh olmuş yegâh ey bî-bedel?
40. Kim NİHÂVEND'i anıp RÛMÎ der ol meh-peykere
Bûselik eyler, karârı rast o türkî dilbere

41. Bûselikle rasta vardın eyledin seyr ü safâ
Dedi mutrip bezm-i câna etti teşrif NEV-EDÂ
42. Bûselikle indin ey yâr eyledin rastta karâr
Çalkalandı âh ile BEZM-Î TARAB bî-ihyâr
43. Ehl-i meclis bûselikle aldılar senden haber
Dediler PEYK-Î SAFÂ'dan geldi bezme müjdeler
44. Âşıkân ŞEVK-I CİHÂN'ın seyrine hayrân olur
Rast evinde bûselerle vâsıl-ı cânân olur
45. Olmamış mâlûm-ı yâran hiç seyri NEVKEŞ'in
Bûselikle rastta bitmiş gurbeti hasret-keşin
46. ISFAHAN-RÛY-Î NEVÂ tutmuş karârın tâ nevâ
Eylemiş bir bûselikle nağme-i aşk u hevâ
- VI. Düşmemiş bu ÇÂRGÂH çeşnîsine bûy-i Sabâ**
Vechi olmuş bu isimle ehl-i ilme rû-nümâ
47. Geldi ŞEVKÂVER'le ol şuh meclise dâmen tutup
Perde perde indi yârân bezmini mesken tutup
48. Tâ HÎCAZ'dan geldi oldu seyrine hayran ACEM
Ben seni gördükde ey nâzik edâlî neylerem?
49. Âşıkân devr-i cihanda gördüler "halk-ı cedîd"
Kıldılar seyrinde edvâr içre bir TARZ-I CEDÎD
- VII. Özge bir çeşniyle estikçe SABÂ dil can bulur**
Ol hevâyâ can verir ammâ ki bin derman bulur
50. Ah Sabâ'dan esti rüzgâr tâ aşîran mülküne
Düştü ÂHENG-Î TARAB ey yâr-i men, can mülküne
51. Gel de es dil semtine nâz eyleme bâd-ı Sabâ
Zâhir ü bâtın DÜGÂH'ımda karârın DİL-KÜŞÂ

VIII. Âteş-i sûzân imiş dilde HİCÂZ'ın çeşnisi
Lutf-ı sultâna sebeptir bu niyâzın çeşnisi

52. Dil HİSÂR'ın VECH-İ ŞEHNÂZ'ınla ettin târ u mâr
Sonra attın bir Hicaz nâra Dügâh ettin karâr
53. Geldin ey yâr meclise TÜRKÎ-HİCÂZ endâm ile
Duymadıktı seyrini böyle Hicâz encâm ile
54. Sen gibi şâhın HÜMÂYUN seyri SULTÂNÎ olur
Âlem-i elhân ile can mülkü hâkânî olur
55. Kâmetin gerçi MUHÂLİF dediler Rast iline
Lâkin uygun görünür ehl-i Hicâz'ın diline
56. İşte seyrinde mürekkeb şu ÇEHAR-ÂĞÂZİN
Duyurur âlem-i âhenge kadar âvâzın
57. Bir nevâ çekti, karârında Hicaz çeşni ayân
Bir bilen var mı araptan mı cemâl-i ARABÂN

IX. Çeşni-i NİKRİZ'e vardı mutribân verdi selâm
Açılın ey âşıkân mihmân-ı candır bu makam

58. Gördü UŞŞAK RÛY-İ NİKRİZ hüsnünü ap-âşikâr
Perdeler seyretti indi rasta kondu ol nigâr
59. Âsumân-ı cân u dil ufkunda doğdu DİL-KÜŞÂ
Mâhitâb-ı bezm-i yârân, ahter-i ehl-i safâ

X. Bezme âhir geldi ol TÜRKÎ-SEGÂH'ın dilberi
Var ola yâ Rabbi Türkî Mûsikî adlı peri

Ey Mürîd eflâki seyretti Gönül bî-ihyâr
Âkıbet şâyeste kıldı seyrine bir RAST karâr

Mustafa TAHRALI
7-26 OCAK 1989 İstanbul

İBN ABDİ'L-BERR EL-ENDELÜSÎ

(*Hadisci İbn Abdü'l-Berr'in hayâtı, "Behcetü'l-Mecâlis ve Ünsü'l-Mücâlis" adlı eserinde kullandığı Metod ve Bu Metod İçindeki Edebî Yön*)

Nevzat TARTI^(*) - Mustafa AYYILDIZ^(**)

Asıl adı, Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdî'l-Berr b. Asım en-Nemerî olup, İbn Abdî'l-Berr diye tanınmaktadır. Doğup büyüdüğü şehre nisbetle Kurtubî, memleketine nisbetle Endelüsî ve mensup olduğu kabîleye nisbetle en-Nemerî olarak da bilinmektedir.⁽¹⁾

İbn Abdî'l-Berr, 368/979 yılı Rabi'u'l-Evvel ayında Kurtuba'da doğdu.⁽²⁾ Doğduğunda Kurtuba halkının kültür seviyesi yüksek olduğu gibi, âilesinde de âlim insanlar vardı. Meselâ, babası Abdullah, Kurtuba'nın fakihlerindendi.⁽³⁾

İbn Haldun'un Endülüs'teki eğitim konusunda verdiği bilgiler, İbn Abdî'l-Berr'in temel eğitimi hakkında bizi aydınlatmaktadır. İbn Haldun konuyla ilgili olarak şunları naklediyor: "Endülüs halkınca Kur'an, öğretimin temeli olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, çocuklara yazı, dil bilgisi ve şiir dersleri verilirdi."⁽⁴⁾

Hatip Bağdâdî (463/1071)'nin doğumundan önce İbn Abdî'l-Berr'in hadis öğrendiğine⁽⁵⁾ dâir gelen rivâyetlere bakıldığında Bağdâdî'nin 392/1002'de⁽⁶⁾ doğduğu da dikkate alınırsa, yaklaşık 385/995 yılında, 17

(*) Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi

(**) Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlisi

(1) İbn Beşkuvâl, *Kitabu's-Sıla*, Kahire, 1966, II, 677; İbn Hallikân. *Vefeyatü'l-Ayân* Beyrut, 1968-1972, VII, 66; Zehebî. *Siyeru Alâmi'n-Nübelâ*, Beyrut, trz, XVIII, 153; Kettânî, *Fehre-sü'l-Fehâris ve'l-Esbât*, Beyrut, trz,

II, 315; Ömer Rıza Kehhâle, *Mucemü'l-Müellifin*, Beyrut, trz., XIII, 315

(2) İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 678; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 66; Zehebî, *Siyer*, XVIII, 154;

(3) İbn Beşkuvâl, a.g.e. I, 243; Zehebî, *Siyer*, XVIII, 154.

(4) İbn Haldun, *Mukaddime*, Kahire, trz. s. 506.

(5) Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffaz*, Haydarabad, 1958-1959, III, 1128.

(6) İbn Hallikân, a.g.e. I, 92; Zehebî a.g.e. III, 1135.

yaşında⁽⁷⁾ iken hadis öğrenmeye başladığı anlaşılmaktadır. İbn Abdî'l-Berr, h. 5. asra kadar, Kur'an, hadis, fıkıh, târîh, ricâl, ensab, edebiyat ve şiir gibi ilim dallarındaki öğrenimini pek çok hocadan ders alarak tamamladı.⁽⁸⁾ Mevcut kaynakların verdiği bilgilere göre o, tahsil için Endülüs dışına çıkmamış, sâdece Endülüs'lü ve oraya dışarıdan gelen hocalardan ders alarak yetişmiş ender âlimlerden biridir.⁽⁹⁾

İbn Abdî'l-Berr, h. 5. asrın başında şehirde yaşanan siyâsî karışıklıktan sonra Kurtuba'yı terk etti.⁽¹⁰⁾ Kurtuba'dan neden ve hangi târihte ayrıldığı açık olarak bilinmese⁽¹¹⁾ de, şehirde çıkan ayaklanmada bazı âlimlerin, özellikle hocası İbn Farazî'nin öldürülmesine dayanmadığından 403/1012 yılından sonraki bir târihte ayrıldığı söylenebilir. İbn Abdî'l-Berr, Kurtuba'dan ayrıldıktan sonra bir süre Endülüs'ün batısında dolaştı, daha sonra ülkenin doğusuna gitti ve Daniye'ye yerleşti.⁽¹²⁾ H. 437/1046 yılında Muzaffer b. Eftas'ın Batalyus emîri olduğunu duyduğunda, Daniye'den ayrılıp onun yanına gitti, Emir Muzaffer'in kendisine verdiği İşbûne ve Şinter'in kadılığında bulundu.⁽¹³⁾ İbn Abdî'l-Berr daha sonra Endülüs'ün doğusuna tekrar döndü. Bir müddet Belensiye'de kaldıktan sonra Şâtibe'ye yerleşti.⁽¹⁴⁾ Şâtibe'de pekçok talebeye ders verdi.⁽¹⁵⁾ Abdî'l-Berr, 463/1071 yılı Rabi'u'l-Ahır ayının sonlarında 95 yaşında iken, Şâtibe'de öldü.⁽¹⁶⁾

İbn Abdî'l-Berr, kendi memleketinde ve İslâm dünyasında tanınmış bir hadisçi idi.⁽¹⁷⁾ Bu sâhada derinleşen ve değerli eserler veren İbn Ab-

(7) A.N.M. Raisuddin, "Ibn Abd al-Barr and His Contribution To The Study Of Hadith Literature in Spain", Muslim Education Quarterly, VII, sayı, 3, Londra 1990, s.28-34.

(8) İbn Beşkuvâl, a.g.e. II 677-678; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 66-67; Zehebî, Siyer, XVIII, 154-156; Kehhal, a.g.e. XIII, 315.

(9) İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 678; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 66; İbn İmâd el-Hanbelî, Şezerrâtu'z-Zehbî fi Ahbâr Men Zeheb, Beyrut, trz. III, 315.

(10) İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 679; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 67; Zehebî, Tezkire, III, 1130, Siyer, XVIII, 156; İbn İmâd, a.g.e. III, 315.

(11) Leys Suud Câsım, İbn Abdî'l-Berr ve Cuhudu fi't-Tarih, Kahire, 1988, s. 169.

(12) İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 679; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 67; Zehebî, Siyer, XVIII, 156; Tezkire, III, 1130; İbn İmâd, a.g.e. III, 315-316.

(13) İbn Hallikân a.g.e. VII, 67; Zehebî, Siyer, XVIII, 158; Hayreddin ez-Ziriklî, A'lâm, Beyrut, 1967. IX, 316;

Muhammed b. el-Hasan el-Fâsî, el-Fikru's-Sâmî, Medîne trz. II, 214; Muhammed, Abdullah Annân, Duvelü't-Tavâif, Kahire, 1988, s.434.

(14) İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 679; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 67; Zehebî, Siyer, XVIII, 156; el-Fâsî, a.g.e. II, 214.

(15) İbn Beşkuvâl, a.g.e. I, 240, 277, II, 346, 422.

(16) İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 679; Kadî İyâz, Terûbu'l-Medârik ve Takrîbu'l-Mesâlik, II, 810; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 81; Zehebî, Siyer, XVIII, 159; İbn Ferhûn, a.g.e. II, 370; İbn İmâd, a.g.e. III.

(17) Raisuddin, a.g.m., s.29.

di'l-Berr'in sika⁽¹⁸⁾ bir kişi olmasının yanında, hadis hâfızı⁽¹⁹⁾ kabul edilmesi, O'nun hadis ilmindeki yerini göstermektedir. Aynı zamanda kıraat, târih, rical, neseb ve edebiyat gibi ilim dallarında da önde gelen âlimlerden⁽²⁰⁾ biridir.

İBN ABDİ'L-BERR'İN ESERLER'İNDEN BÂZILARI

- et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta mine'l-Meânî ve'l-Esânîd:⁽²¹⁾

İbn Abdî'l-Berr'in en kapsamlı eseri olan **et-Temhîd**, İmam Mâlik'in Muvatta adlı eserinin önemli şerhlerinden biridir. Eser, Muvatt'da bulunan bütün hadislerin sahih olduğunu göstermek ve ihtivâ ettikleri konuları îzah etmek için yazılmıştır.

Eser, Mâlik'in hocalarının alfabetik sırasına göre tertib edilmiş olması nedeniyle hadislerin şerhedildiği yeri bulmak için mutlaka râvîlerin adlarının bilinmesi gerekiyor. Eserde hadislerin râvîleri hakkındaki tanıtıcı bilgilerden sonra hadislerin muhtevâları ele alınmıştır. Fakat her hadis müstakil olarak ele alındığı için eserde konu bütünlüğü bulunmamaktadır.

İbn Hazm: "Hadis fikhı üzerine **et-Temhîd**'in benzerini göremiyorum, ondan daha güzeli nasıl olur ki?"⁽²²⁾ diyerek et-Temhîd'e olan hayranlığını belirtmiştir.

- Kitâbu'l-Kâfî fî Fikhî Ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî⁽²³⁾

- el-İstîâb fî Marifeti'l-Ashâb:⁽²⁴⁾

el-İstîâb, Hz. Peygamberin ashabının alfabetik olarak tanıtıldığı bir târih kitabıdır.

Câmiu Beyânî'l-İlm ve Fazlihî⁽²⁵⁾

- Behcetü'l-Mecâlis ve Üsû'l-Mucâlis;⁽²⁶⁾

Endülüs medeniyeti bütün ilimlerde olduğu gibi edebî sâhada da değerli ilim ve sanat adamları yetiştirmiştir. İslâm medeniyetlerinin genel karakteri gereği âlimler ilim sâhalarını topyekûn almış, Kur'an, hadis,

(18) Zehebî, **Siyer**, XVIII, 158; **Tezkîre**, III, 1130; İbn İmâd, a.g.e. III, 315-316.

(19) Humeydî, a.g.e. II, 586; İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 677; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 66; Hayreddin Karaman, **Hadis Usûlü**, İstanbul, trz., s.54.

(20) Humeydî, a.g.e. II, 586; İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 679; İbn Hallikân, a.g.e. VII, 66-67; Zehebî, a.g.e. XVIII, 156; İbn Ferhûn, a.g.e. II, 367.

(21) Eserin basımına 1967 yılında Rabat'ta başlanmış olup, şu ana kadar 18 cildin basımı tamamlanmıştır.

(22) İbn Beşkuvâl, a.g.e. II, 678.

(23) Eser 1980 yılında Riyad'da basılmıştır.

(24) Eser Kahire'de dört cild hâlinde basılmıştır.

(25) 1975'de Kahire'de basılmıştır.

(26) 1962'de iki cild hâlinde Kahire'de basılmış olan eserin I. cildi 830, II. cildi 644 sahifeden oluşmaktadır. Eserin başına müellifin hayâtı ile ilgili bir bölüm eklenmiştir.

târih, astronomi v.s. ilimler yanında edebiyâtı oldukça ciddi olarak gündemlerinde tutmuşlardır. Edebiyâtın, husûsiyle şiirin gücünü Peygamber geleneğine uygun olarak dikkate almışlardır. Müstakil dîvan tertipleri yanında, nazariyata dâir eserler de vücûda getirmişlerdir. Dikkati çeken bir başka husus, nesir eserlerin şiirle desteklenmesi, şerh edilmesi, bir nevi delil gibi ele alınmış olmasıdır. Meselâ, İbn Hazm *Güvercin Gerdanlığı* adlı eserinde bütün fasılları şiirle tavsif etmiştir. Bahsi geçen İbn Abdî'l-Berr, *Behcetü'l-Mecâlis* adlı eserinde aynı metodu sıkca tekrar etmiştir. İbn Abdî'l-Berr bu eserin girişinde edebiyat hakkındaki görüşlerini eserin te'lif nedenine paralel olarak şöyle beyan ediyor:

"Kur'an ve sünneti öğrendikten sonra ilmini genişletmek isteyen bir kişinin, kalb ve rûha canlılık katan, aklı parlatan, insanı dünyâlık sıkıntıları ve haramlardan uzak tutan ve güzel ahlâka ulaştıran edebiyat ilimlerini ve gerçeklerle dolu hikmetli bilgileri öğrenmesi gerekmektedir. Ata sözlerini, ender beyitleri, değerli vecizeleri, hikmet sahibi kişilerin hikâyelerini, halef ve selef âlimlerinin sözlerini, çeşitli milletlerin edebî güzelliklerini yazmanın dışında bütün bu özellikleri toplayacak, kişilere yol gösterecek, ondan kaçınanları cezbedecek daha iyi bir şey olamaz.

Karşılıklı oturup sohbet edenlerin birbirlerine güzel şeyler anlatarak hoşca vakit geçirmeleri ve zekâlarının parlaması için, değerli atasözlerini, şiirleri, hikmetli sözleri ve hikâyeleri bu kitabımda topladım. Öğrenilmesi kolay olsun diye kitabı bâblara böldüm. Her bâba mümkün olduğu kadar bir hadisle başlamaya çalıştım."⁽²⁷⁾

Şiirlerde destekleme veya şerh yoluna giden İbn Abdî'l-Berr, "Mecliste Oturup Kalkma Âdâbı" faslında şu sırayı tâkib eder: Öncelikle hadisler, sahâbenin davranış ve sözleri, hakîmlerin konuya dâir görüşleri ve aynı konu çerçevesinde seçilen şiir ve veciz sözleri kullanır.

Örnek

1. Bâb: Mecliste Oturup Kalkma Âdâbı:

Ebû Hereyre (r.a.) Rasulullah (a.s.)'ın: "Oturduğu yerden kalkıp tekrar geriye dönen kişi oraya oturmaya daha lâyıktır." dediğini rivâyet etmiştir.⁽²⁸⁾

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Sizden birisi kardeşini kaldırarak yerine oturmasın."⁽²⁹⁾

Abdullah b. Ömer kendine yer vermek için kalkan kişinin yerine

(27) *Behcetü'l-Mecâlis*. I, 35.

(28) a.e. I, 39.

(29) a.e. I, 40.

oturmaz, onu yerine oturturdu.⁽³⁰⁾

Hasan Basrî şöyle demiştir: "Adamın biri iki defa Hz. Ömer'in başından bir şeyler alır gibi yaptı. Üçüncü defasında Hz. Ömer o kişinin elini tutarak başından aldığı şeyi göstermesini istedi. Bir şey almadığı ortaya çıktığında, 'Şuna bakın!', üç defa başından bir şey alıyormuş gibi yaptı. Fakat bir şey almadı. Biriniz kardeşinin başından birşey aldığı anda onu göstereyin.' dedi."⁽³¹⁾

Mahmud b. Hasan el-Ma'ruf şöyle demiştir:

Güvenilir bir kardeşimle oturmakdayım,
Verdiği her haber hadis gibidir,

Görünüşü seni sevindirir,
Yanında olmaktan memnun olursun.

Arkadaşının ayıbını örter,
Böyle yaptığını da gizler.⁽³²⁾

Ali b. Hüseyin: "Yanıma oturana, kalkmasına kadar tanırım." demiştir.⁽³³⁾

"Seninle oturup sana faydası olmayan herkesten uzaklaş." denilmiştir.⁽³⁴⁾

Genelde âdâb-ı muâşeret, gündelik ahlâkî ve insânî davranışları, dinî mevzûları v.s. ele alan bu eserin edebî yönü konuların açıklanmasında ortaya çıkar.

Şüphesiz medeniyetler topyekûn bir anlayışın, davranış ve îmânın ürünüdür. İstikbâlin aydınlanmasını bekleyen toplumlar insanlık târihinde ne olduğundan daha çok kendi târihlerine eğilmek zorundadır. Bizim için bunca modelin gâfilî olmak bugünkü durumun izâhı için yeterlidir. İlim erbâbının, bir yerlere bakması birşeyler müjdeleyecektir.

(30) a.e. I, 40.

(31) a.e. I, 42.

(32) a.e. I, 45.

(33) a.e. I, 46.

(34) a.e. I, 48.

SAN'ATA BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. İnci A. BİROL

Tasavvuf var oluş sırrını anlatırken, san'atı şöyle târif eder;
"Âlemlerin ve bu âlem içinde insanın yaradılış sırrı olan AŞK, beraberinde san'atı getirdi. Kendine âşık olan yaradan, rakip tanımayan, kudretini, güzelliğini seyretmek istedi. San'attaki ilâhî ustalığını kullanarak Kâinâtı yarattı. Daha sonra eseri karşısında duyduğu zevki ve hayranlığı paylaşacak bir dost aradı. İnsan böylece vâir oldu ve her yaratılmış gibi, tekâmül seyrine tâbî tutuldu. Nihâyet beklenen, özlenen sevgili, sâdık dost, güvenilir sırdaş ve hâldeş, İnsân-ı kâmil zuhûr etti.

Nakkaş nakşında kendini seyre koyuldu. San'at yaradana lisan oldu. Seven, sevilen eserde bütünleşti. Her zerrede görünen, ilâhî sevgilinin bir başka çehresiydi. Kâinat hâdiselerde dile geldi, hikâyesini anlatmaya başladı ve **"Aşk olmayınca meşk olmaz"** sözü en güzel tecellisi ile vücut buldu."

Bu da gösteriyor ki, san'at, insan var olmadan evvel vardı. Çünkü yaratılmış her varlık, ilâhî ilmin ve san'atın birlikte ortaya koyduğu muhteşem bir eserdir.

Sosyal yönü ile san'at, beşeriyetin gelişerek belli bir kültür seviyesine erişmesi ve bilgi birikimine kavuşması ile hayâta gelmiştir. İlk insanın, içinde yaşadığı mağara duvarlarına ihtiyaç ve düşüncelerini anlatabilmek için kazıdığı resimler, san'attan ziyâde bir iletişim vâsıtasıydı. Eski Mısır ve Orta Asya dillerinin alfabesinde, resim görünümünde biçim çokluğu, bu sebeptendir. Demek ki insanoğlu, haberleşmek ve anlaşabilmek için, yazıdan önce resmi kullandı. Onun için san'at, hayâtın hem sü-

sü, hem de ta kendisidir.

Peki o halde, san'atın gâyesi nedir? Kendi için seçtiği hedef ne olmalıdır? Acaba san'at, verilmek istenen bir mesajın, estetik kalıplar içindeki ifâdesi midir? Yoksa sâdece duygulara hitap eden, renk, şekil veya sesden ibâret estetik bir tasarım mı? Acaba bir san'at eserinde, seyircisine verdiği zevk ve heyecan mı ağır basmalıdır, yoksa mânâ mı? Bu soruların cevâbını, bizzat san'atın içinde aramak, daha uygun olur düşüncesindeyiz.

Şüphesiz mâhiyeti bakımından san'at, bir anlatış veya bir ifâde tarzıdır. Anlatmak istediği mânâ, san'atkârın iç dünyâsıdır.

Veya başka bir deyişle san'at, insanın iç âlemini, renk, şekil, ses ve çizgi gibi bir takım kalıplara sokarak, estetik düzen içinde, madde plânına aktarmak gayretidir.

San'at insanın, gönül penceresinden, yaşadığı dünyâyı seyredişini, sembollerle anlatmasıdır.

Her san'at eserinin özünde, sonsuz olan mânânın ifâde edilebilmesi için, sınırlı kalıplara sığdırabilme gayreti vardır.

Her eser, yapıcısının rûhî dalgalanmaları esnâsında şekillenmeye başlar ve değişmelere uğrayarak olgunlaşır. Sonra son şeklini bulur. Bu sebeble san'atın akılcı yönü yanında, psikolojik bir tarafı da vardır.

Bir san'at eseri, âlimin keşfinden ve eserinden daha geniş etki alanına sâhiptir. Zîra san'at, insanların ilimde olduğu gibi, sâdece zekâlarına değil, gönüllerine de hitap eder⁽¹⁾, hayâl âleminde değişmelere yol açar. Bâzen de insanı, bulunduğu mekân ve zaman diliminden alarak, başka diyârlara sürükler. Böylece ruh, geçici bir süre için de olsa, beden kafesinden âzâd olmanın keyfini tadar.

San'at deyince akla ilk gelen, "güzellik" kavramıdır. Bu kavram, bilindiği gibi, farklı devirlerde ve medeniyetlerde birçok şekillere bürünmüş, muhtelif kültürler tarafından değişik tariflerle ifâde edilmiştir. Eski Yunan dilinden gelen "estetik" kelimesi ile arasındaki yakınlığı derinlemesine inceliyen ilk filozof, Eflâtun'dur. (MÖ. 427-347) Daha sonra birçok târihçi ve filozofa konu olan **güzellik ve estetik** anlayışı, şahısların

(1) "Hat San'atımız" M.Serin, 1982, s:12.

bakış açılarına ve devrin anlayışına göre yoruma açık olmuştur. Onun için de estetik, ilim dalları arasında yer almış olsa bile, değişen kuralları sebebiyle, pozitif bir ilim kabul edilmemiştir.

Plotinos'a göre, varlıklar içinde güzel olmayan hiçbir şey yoktur. Zîra varlıkların her zerresi, mutlak varlığın nûrundan bir parıltıdır. Şu halde herşey birbirine oranla az ya da çok güzeldir.⁽²⁾

İslâm mutasavvıfı Abdülkâdir Geylânî Hz. ise, "Çirkin yoktur. Sizin çirkin dediğiniz, güzeli güzel yapan güzeldir." der.

Bir başka ifâde ile san'at, mutlak ve gerçek güzeli yakalamak, onun sırrına varabilmek arzûsudur.. Bu öyle sihirli bir yoldur ki, nihâyetinde ya sonsuz olan deryâyâ katılan bir damla misâli yok olunur; hiçlik makâmına varılır. Artık orada ne kelime, ne ses, ne şekil, ne de renk ve çizgi geçerlidir. Çünkü bu, mânânın maddeden âzâd olarak aslına kavuşması, mutlak güzeli yakalamasıdır. Veyâhut yaratıcılık sevdâsının gönlü istilâ ederek, insanı nefsinin tutsağı yapması, esâret tuzağına düşürmesidir.

Gene san'at, içinde bulunduğu topluluğa ayna tutarak, onları gerçeklerle yüz yüze getiren, sâdık bir dost ve güçlü bir mürebbîdir. Psikologlar diyorlar ki, "Nasıl bir insan yetiştirmeyi arzu ediyorsanız, san'atınızı o yönde geliştirin". Zîra san'at eserlerine duyulan ilgi aslında, estetik ölçüler çerçevesinde şekillenen duygu, düşünce ve fikredir. Eserde renk, çizgi veya ses ve ahenk, seyirciyi cezbederek mesajını verebilmek için bir tuzaktır.

San'at toplumsal heyecan yaratır, toplumu daha dinamik yapar, sosyal kuralları düzenler ve bu kuralların cemiyette yerleşmesine yardımcı olur. Milletlerin hayâtında, fikir ve gâye birliği sağlar.

İnsanı insan yapacak veya toplumun dertlerine devâ olacak prensipleri, inancı felsefeyi, renk, şekil veya sesle bir san'at eseri olarak cemiyete sunar.

Meselâ mûsikî vâdisinde yeşermiş bir eserin vâir oluş sebebi, güfte-sinde işlenen fikirdir. Topluma verilmek istenen bu düşünce, ilk olarak bedîî kalıplar içinde ifâde edilerek, şiir hâline getirilir. Daha sonra makamların dili ile söylenir. Böylece mânâ, edebiyâtın ve mûsikînin bahşettiği güzelliklerle bütünleşerek bir san'at eseri hâlinde halka sunulur.

Duvarlarımızda asılı hat ve tezhip gibi iki geleneksel san'atın buluş-

(2) "Estetik" C.Sena, 1971, s:26.

tuğu bir levha için de aynı düşünce geçerli değil midir? Bir âyetin irşâd edici mânâsı, hüsn-ü hat denilen güzel yazının estetik kalıpları içinde ifâdesini bulur. Daha sonra, tezhip san'atının ihtişamı ile bezenerek câzibesi artırılır. Böyle bir berâberliğin ahengi ile ortaya çıkan san'at eseri, artık duvara asılmaya hazır hâle gelir. İşte bu estetik kalıplar içinde verilen hikmetli sözün, günlük hayâta taşınarak, unutulmaması ve yaşanır hâle gelmesi arzu edilir. Bu serüven esnâsında san'at, mânâyı câzip kalıplar içinde beşeriyete sunarken, mânânın yüceliği, derinliği de san'ata ilham kaynağı olmaktadır.

Bunun tersini de düşünmek mümkündür. Günümüzde olduğu gibi, toplumun bir ayıbını veya çirkin tarafını vurgulamak için de, san'at adına aynı yol kullanılabilir. İnsanoğlunun faydasına olduğu kadar, zararına da olabilecek mesajlar, dikkat çekebilecek usûl ve malzeme ile işlenerek, san'at eseri haline gelebilir.

Bir san'at eleştirmeni kitabında; "Bu günkü san'at eğilimlerinde amaç olarak artık güzelin değil, âdetâ yalnız orijinalliğin, şaşırtıcı buluşların peşine düşülmüştür. Bu da vaktiyle san'atın her dalında san'atçıya yapılmış olan baskıların tepkisi olarak meyvelerini vermiştir." diyor.⁽³⁾

Aynı eserin bir başka yerinde ise, "San'atçı kadar hiçbir yaratık özgürlüğün mutluluklarını tatmış değildir. Oysaki san'atçı da güzelliğin ve bir takım toplumsal ülkülerin tutsağıdır ve bunlara kavuşmak için türlü kural ve yöntemlere bağlanarak iç âleminin gerçek özgürlüğünü zincirler." deniyor.⁽⁴⁾

Konuyu felsefenin derinliklerine sürüklemeyen, çevremizde gördüğümüz, yaşadığımız dünyâya dikkatlice bakarsak, herşeyin bir nizam ve kural eşliğinde var olduğunu görürüz. Tesâdüflerin eseri olmayan bu âlemde, sınırsız bir özgürlük olamayacağı inkâr kabul etmez. Önemli olan bunun sınırını, gerçeklere gölge düşürmeyecek ve topluma fayda sağlayacak şekilde çizmek ve o yönde kanalizetmektir.

Destek verirken destek alan, beslenirken besleyen, yüceltirken yücelen, cezbederken câzibe kazanan, ebedîleştirirken ebedîleşen fikir ile san'at arasındaki bu mükemmel berâberlik ve alış veriş, insan için ne ulvî zevk ve heyecan kaynağı, ne derin tefekkür ve hikmet odağı olmaktadır!

(3) "Estetik" C.Sena, 1971, s:94.

(4) "Estetik" C.Sena, 1971, s:138.

Fikir ile san'atın bütünleşmesi, insan ile san'at arasında da görülür. San'at eserini vücûda getirenden başka onu seyrederken veya dinlerken zevk alan, heyecanlanan, duygularını karşısındaki eser ile paylaşan, kimseyi de san'atın dışında düşünmek haksızlık olmaz mı? Bir insanın karakterinde, gönlünü kaptırdığı san'atın izlerine rastlamamak mümkün mü?

Büyüklerimizden sıklıkla duyduğumuz bir söz vardır. "Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim."

Meselâ, Türk san'atının sâde, net ve anlaşılır oluşu, veciz ifâde tarzı, dengeli ve huzur veren görünüşü, nasıl olur da ondan zevk alanlara bulamaz? Türk-İslâm mimârisinin tevhid anlayışı içinde yetişen mîmarı, ibâdet etmek için inşâ ettiği esere, o muhteşem kubbeyi, inancından aldığı ilhâm ile oturtmamış mıdır?

İhlâs ve samîmiyeti ön plâna alarak, dış görünüşünün sâdeliğine nispet verircesine, içini güzel etmeye uğraşan Türk-İslâm insanının, kurduğu binâda da, dışından ziyâde içini bezemesi nasıl yadırganabilir?

Kısaca san'at vâdisinde üç önemli unsur bulunur. Eserin yapıcısı olan san'atkâr, eser ve eserin meraklısı.

San'atkâr, seçtiği ifâde şekli ile işlediği fikri, eser hâline getirirken, kendi karakterini, gâyelerini, inancını, kısaca içinde yaşadığı dünyâsını, isteyerek veya istemeyerek, bilerek veya bilmeyerek, eserinde dile getirir. Yapıcının başarısı, yeteneğine, kültür zenginliğine ve yetiştirdiği çevreye bağlıdır.

İkinci olarak eser, ilk adımda yaratıcısının zihninde bir fikir olarak filizlenip, gelişir. Daha sonra semboller aracılığı ile madde plânına gelmek için hazırlanırken, yapıcısı ile tek vücud hâlinindedir. Fakat tamamlandığı andan itibaren bağımsız ve müstakil bir varlık olur. Bu andan sonra eser, her hâli ile sâhibini anlatırken, farklı bir kimliğe bürünmüş olarak, kendini meydana getirenden ayrılır ve tek başına gelecek nesillere karışır.

Üçüncü faktör, eseri seyreden kimsedir. O, kendi dünyâsının penceresinden esere bakar. San'atkârın vermek istediği mesajı, kendi idrâkine ve bakış açısına göre alır. Bu sebeble bir san'at eseri hakkındaki değerlendirmeler, farklı açılardan farklı sonuçlanabilir.

Kıymetli mutasavvıf, yazar ve târihçi Sâmiha Ayverdi de bir eserde; "Şu da var ki; hakikî değerın yapıcısı, vücûda getirdiği bir gerçeğin

tefsirine pek girişmez. Zîra onun vazîfesi, reaksiyon değil aksiyondur. Analiz değil sentezdir. Sâdece yapar geçer ve bu işi arkadan gelen tahlil ve tenkitciye bırakır." demektedir.⁽⁵⁾

Fakat zamânın akışı içinde kendini aşmış büyük üstadlar öyle müstesnâ eserler meydana getirmiştir ki, bu eserler yüzyılların eleğinde elenip, terâzisinde tartılarak, beşeriyetin müşterek takdirini hak etmişlerdir. Âit olduğu san'ata, ebedî hayat bahşetmek istercesine kalıcı, sağlam ölçüler ve prensipler kazandırmış, böylece klâsikler kervanına dâhil olmuştur.

Sonuç olarak, her hâli ile hayâtın kendisi olan san'atı, ayrı bir meslek olarak düşünmek, acaba ne derece doğru olur?

(5) "Türk Tarihinde Osmanlı Asırları" S.Ayverdi, 19. cild:3, s:227.

SÂMIHA AYVERDİ'DE KİTAP OKUMA ANLAYIŞI

Zeynep ULUANT

Son devrin en mühim edebiyatçı ve mürebbîlerinden olan Sâmiha Ayverdi nasıl kitap okurdu? Kendisini tanıdığım yirmi sene zarfında ender rastlanacak kadar titiz ve dikkatli bir okuyucu olduğunu müşâhede etmiştim. Zâten yazabilmek için önce okumak gerekmiyor muydu? Yaptığımız sohbetlerden birinde şöyle demişti: *Bir kitabı okuyup beğenen insanın kendisine fikri sorulduğunda, miskin bir şekilde karşılık vermesine şaşarım. Eğer başkalarına tavsiye edecek kadar güzel bulmuşsa değil söylemesi âdetâ tepinerek ortalığa îlân etmesi gerekir.* Bu sözler, Sâmiha Anne'nin ne kadar heyecanlı ve verici bir rûha sâhip olduğunu gösteriyordu. Onun içindir ki ömrü boyunca yaşadıklarını ve gördüklerini akl-ı selîminin süzgecinden geçirerek nesillere aktarmayı malının zekâtını verircesine mukaddes bilmişti. Böyle hassas ve ulvî düşünen bir insan elbet okuyup beğendiği kitapları da bitip tükenmeyen enerjisiyle etrafına tanıtacaktı.

Kendisi kitaplarından bâzılarını okuyup bitirdikten sonra bize gönderirdi. Bunları geçenlerde gözden geçirirken gördüm ki Sâmiha Anne kitapları sâdece okumamış onlarla âdetâ konuşmuştu. Mühim bulduğu satırların kurşun kalemle altını çizmiş bâzen bununla da yetinmeyerek sahife boşluklarına konuyla ilgili notlar almıştı. Bu notlar o satırlardaki ifâdeleri tasdik mâhiyetinde olduğu gibi, tashih şeklinde de olabiliyordu. Fakat genellikle, harâretle iştirak ettiği konularda fikir beyân ediyor, bildiklerini ilâve ediyordu. Doğru bildiğini söylemeyi şîâr edinmişti. Söyleyenleri de *mârifet iltifâta tâbidir* fehvâsınca takdir etmeyi zevkli bir borç addediyordu.

İşte Sâmiha Annenin âdetâ konuştuğu bu şanslı kitaplardan biri de *Yavuz Bülent Bâkiler'in, Türkistan Türkistan* adlı kitabıdır ki içinde

çok miktarda çizilmiş satır ve not bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi yazarın Türkmen âilelerinden birinin evine rejim korkusuyla gizli kapaklı götürülüştüyle ilgilidir ve şöyledir: *Bir zamanlar, Halk Partisi de bizi aynı ihtiyatlı harekete mecbur ediyordu.* Gene komünist zulüm ve baskının şiddetinden bahsedilen bir sahifeye ise şu not düşülmüştür: *Halkı yıldırma ile vazîfeli kimseler vâsıtası ile Halk Partisi senelerce bize dünyâyı haram etti. Ama sonunda halkın gözünden düşerek kazdığı kuyuya kendi düştü.* Sonraki sahifelerde uzunca bahsedilen Timur mes'elesi hakkında ise işte kendisinin görüşleri: *Timur, Müslüman Türk'e en ağır darbeyi vuran adam. Onu asla tenzih edip, kahramanlığını övemem. O, vahşî ve zâlim. Timur, bıraktığı san'at şâheserlerine rağmen, temize çıkarılamaz. İş adâletten söz etmekte değil âdil olmakta. Timur'da ise o mevcud değil.* Timur'u Fâtih'in bile üstünde gören târihçi Alphonse De Lamartin'in dedikleri için ise hükmü kısa ve nettir: *Zavallı iddia.* Timur'un insânî hükümler ihtivâ eden vasiyetine gelince ise şu satırları okuruz. *Zâlim, tavsiye etmiş ama kendi tatbik etmemiş.* Sonraki sayfada bahsedilen târihî eser mes'elesinde ise şu not vardır. *Keşke Roma ve Bizans eserleri gene de toprak altında kalsa. Seyyah, bize, bizim eserlerimizi görmeğe gelmelidir.* Kitabın sonlarına doğru, Semerkant'ın anlatıldığı bölümde ise şu ibâreler görülmektedir: *Semerkand'ı şiir gibi ifâde etmek bundan aşkın olamaz ve Semerkand bir şiir kadar güzel anlatılmış.* Tabii bunlar sâdece notlardır. Önemlerini belirtmek üzere altları çizilmiş satırlar kitabın hemen yarısını kaplamaktadır. Bilhassa son sahifenin hemen bütün satırlarının altı çizilmiş durumdadır. Sâdece şu satırlara bir soru işareti ilâve edilmiştir. "Türkler konusu, artık Üniversitelerimiz tarafından ele alınıp incelenmekte, bu kabil çalışmaları, Türkiye'nin aya füze göndermesi kadar önemli bulmaktayım. Türkiye, hem yoksulluktan kurtulmaya, fert başına düşen millî gelirini artırmaya çalışmakta, hem de millî kültürüne sâhip çıkmaktadır." Anlaşılan kendisi bu konuda Yavuz Bülent Bâkiler kadar iyimser olmayıp gelinek noktaı yeterli bulmamaktadır.

Sâmiha Ayverdi'nin titizlikle okuyup notlarla süslediği kitaplardan biri de Profesör Dr. Âmiran Kurtkan'ın *Sosyolojik Açıdan Tasavvuf ve Lâiklik* adlı eseridir. Bu kitap esâsen Kubbealtı Cemiyetinde verilen iki konferansın genişletilmiş bir baskısıdır. Altları çizilen ilk satırlar önsözde yer alan şu mühim ifâdelerdir: Cemiyetlerin islahını bizzat insanın islah edilmesi probleminden apayrı bir mes'ele olarak düşünebilenlerin ve ilmi ilerlemenin mânevi ilerleme ile birlikte olmadan da insanlığa hayır

getirebileceğini zannedenlerin ve bu türlü düşünce ve zanlarını sâbit fikirler halinde muhâfazaya azmetmiş olanların, kitabı okumaya zahmet etmemelerini tavsiye ederim. Kitabın ilk yarısına kadar çok sık yer alan notların eski yazıyla olması maalesef karşılaştığım en büyük güçlük olmuştur. Zira Osmanlıcada kitap harflerini rahatça okuyabilsek dahi el yazısını aynı kolaylıkla sökmek mümkün olamamaktadır. Fakat kendisine senelerce sekreterlik yapmış olan Aysel Yüksel Hanımefendi'nin Osmanlıca yazılmış notları okuması sâyesinde bunlardan da faydalanmamız mümkün olabilmiştir. İlk bölümde tasavvufî kavramların taşıdığı gerçek mânâlar anlatılırken, dünyâ, âhiret, riyâzat, halvet mefhumları üzerinde durulan satırlarda şu notlar alınmıştır. *Tevhid, dünyâ ve ukbâ elele içiçe. Maddî halvet, derûnî halvet.* Vahdet-i vücüt prensibinin anlatıldığı sahifede ise şu ifâdeler vardır: *İbrâhim Hakkı Hazretlerinin dediği gibi el işte gönül hazrette. Lâ fâile illallah diyerek yaradılmışta Hakk'ı görmek.* Gene tevhid akîdesinden ve ünlü mutasavvıfların veciz söyleyişlerinden bahsedilirken şu sözlere rastlanır. *Tevhîde varamamış ibâdet kaba sofuluktan ibârettir.* Yabancı sosyologlardan bahsedilen bir bölümde ise Sâmiha Anne şu soruyu sormaktadır. *Yunus nerede Auguste Comte nerede?* İbâdetin sosyalleştirilmesi adlı kısımda da konuya şöyle bir parantez açılır. *Tasavvuf terbiyesi ve egoizmi mağlup eylemek. Mühim.* Millî ve milletlerarası istismarların önlenmesi başlıklı bahislerde ise birkaç sahifeye yayılan notlar şöyledir. *Tasavvufun bütün dünyâ ile olan münâsebetteki rolü. İstismarcı batı. Batının İslâm âlemine zararlı tesiri. Kur'an-ı Kerime göre iktisâdî münâsebette birlik terbiyesi. Milletler arasında birlik anlayışı olmadıkça insanlık âlemi için fayda ve huzur yoktur. Tasavvuf terbiyesi muhtâc olduğumuz cankurtaran. Tasavvuf ferdi ve cemiyeti itici güç. Tasavvufun işlediği dînî akidler ve sosyal ilimlerdeki bâzı kavramlar* adlı bölümde ise şu not vardır: *İlimden ve felsefeden evvel dînî ve tasavvufî hükümlerin işlediği müslüman-türk cemiyetinde insan hakları.* Kitabın sonuna doğru bey'at müessesesi ve hilâfet başlıklı kısımda İslâm peygamberinden bahsedilen satırlara ise şu ekleme yapılmıştır. *Meşveretsiz ve kimseden izin istemeksizin Allah tarafından nübüvvet ve risâlet verilmiştir.* Halife seçimi ve Muâviye'den bahsedilen satırlara ise şöyle bir not düşülmüştür: *Halkın halife seçmesi ve Muâviye'nin bu saltanat hırsıyla irsen intikal yolunu açmış olması.* Hilâfetin Osmanlılara geçişinin anlatıldığı bölümde geçen *reis-i ruhânî* kelimesinin altı çizilmiş ve şu açıklama yapılmıştır. *Reis-i ruhânî de yine İslâm âlemi için lüzumlu idi.* Tahrif edilerek adâletsiz tatbikatlara yer

verilen müsevilik ve hıristiyanlığın anlatıldığı sahifede ise şu notlar alınmıştır: *Müseviliğin kötü ve egoist prensipleri. Ahd-i atik bir belâdır.* Daha önceki kitapta görüldüğü gibi iştirak etmediği fikirleri ihtivâ eden satırlara soru işareti koyan Sâmiha Anne bu eserde de hilâfetle ilgili şu ifâdelere aynı işareti ilâştırmıştır: Küllî beyin mertebesine yükselmeye muvaffak olan insan, Allahın kudretini iktisap eder ve hak vücudu diye isimlendirilen bu maddi âlemdaki bütün mazharlara tasarruf edebilme iktidarını kazanır ve Allahın veryüzündeki halîfesi olur. Ancak, bu halîfeliğin Yavuz Sultan Selim zamanında Arab âleminde Türklere geçen ve cumhuriyet devrinde ilgâ edilen hilâfet olmadığını söylemeye hâcet yoktur. Çünkü İslâmiyette ruhbanlık mevcut olmayıp ferdin Allahı kendinde bulması ve böylece veryüzünde Allahın halîfesi olması tamâmen vicdânî ve subjektif bir haldir. Soru işareti son iki cümleyi içine almaktadır, öncekilerin tasdik mânâsında sâdece altı çizilmiştir.

Yazarın tasavvuf fikrini ve vahdet akîdesini ifâde eden âyetlerden bahsettiği bölümde de şu mühim notlar vardır: *(Merecel bahreyn yeltekiyan. Beynehümâ berzahun lâyebyyam. Febieyyi âlâi Rabbiküma tükzezziban) âyeti ile dizdize oturan mü'min ile kâfirin birbiri üzerine bağı etmediği yâni taşmadığı mânâsı da vardır.* Bu açıklamalar, Âmiran Kurtkan'ın "Meselâ bir sûrede "Allah iki denizi koyuverdi, bunlar birbirleri ile karşılaşır, aralarında bir örtü vardır, birbirlerine taşmazlar" denilmektedir." ifâdesi üzerine tamamlayıcı olarak yapılmışlardır.

Mutasavvıflardan ve tasavvuf prensiplerden bahsedilen sahifelerden ikisinde ise şu notlar yer almaktadır. *Bütün bir yok oluş ve Hakla Hak oluş, tecrübe ve temrinlerle değil, aşkla mümkündür.* Vuslat anlarında mutasavvıfların söz ve mısralarının çok iddialı olduğunu söyleyerek Yunus Emre, Eşrefoğlu Rûmî ve Niyâzî Mısrî'den örnekler veren Âmiran Kurtkan'a Sâmiha Ayverdi notlarıyla şöyle seslenmektedir: *Bu bir iddia değil, gerçeğin, o Hakla Hak olmuş vücutlardan yanardağlar gibi indifâ edişidir.* Sayın Kurtkan iddia kelimesini olumsuz bir ifâde için kullanmış olmamakla birlikte aynı zamanda bir mutasavvıf olan müstesnâ okuyucusunun bu konudaki hassâsiyet ve titizliği neticesi müdâhelesine mâruz kalmıştır. Dînin davranış psikolojisini ıslah fonksiyonundan bahseden sahifede ise şu notlar vardır. *Bu sahifede, ancak tasavvuf terbiyesinin temizlemeğe kudretli olduğu şuuraltından söz ediliyor. Meydana çıkmamış günah ve suçlar için ne hukukda ne dinde bir cezâ müeyyidesi yoksa da, derviş kişi için, ikrar verdiği müşahhas makama karşı suçluluk vardır.* Gene halîfelik müessesesinin günümüzde

gereksiz olduğunu anlatan bir sahife dolusu satıra dik bir çizgi çekilerek soru işareti ve *acaba?* ibâresi konmuş bulunmaktadır. Ancak şu ifâdeler yuvarlak içine alınarak *çok doğru* diye yazılmıştır. Bu demokrat ruh ve onunla atbaşı giden lâiklik temâyülü zaten İslâm felsefesinin milletlere örnek gösterdiği kendi öz malıdır ve Hz. Muhammed'in sadece İslâm âlemine değil, bütün dünyaya bıraktığı en değerli sosyal mirastır.

Gene şu satırın da altı çizilerek *acaba?* notu düşülmüştür. Gerek dîni ve gerek siyâsî taassuba karşı korunmak için alınacak tedbir lâikliktir. Hemen sonra gelen sahifenin dibine ise şunlar yazılmıştır: *Dînî devletten ayırdık. Fakat işler büsbütün karıştı. Böylelikle İslâmî inanışa bağlı örf ve ahlâk da gitti. Soğuk ve tarafsız bir lâiklik ile cemiyet mayalanır mı?*

Gene kendisinden bizim kütüphâneye geçen dört ciltlik *Resimli Târih Mecmûalarının* her cilt sonuna el yazısıyla eklediği listenin mühim addettiği yazıları ihtivâ ettiği anlaşılmaktadır. Bayağı kabarık olan bu listelerin sâdece bir tânesi şu başlıklardan müteşekkildir. *Rumeli fütûhatı, Haçlıların Bizans'a vahşice saldırıları, Anadolu ve Rumeli Hisarları, Kahve ve kahvehâneler, Dâmad İbrâhim Paşa Kasrı ve Fatma Sultan sarayının incili tezyînâtı, Türkiye'ye gelen yabancı ressam-lar, Saltanat kayıkları, Alemdar Mustafa Paşa, Zelzeleler, Köçekler, Beşik Alayı, Velâdet-i hümayun, Hâlet Efendi, Barbaros.* Bu maddele-rin her birinin başında sahife sayısı belirtilmiş arkaya ise şu ilgi çekici satırlar yazılmıştır. 3. *Sultan Murad ve 3. Mehmed. Zamânın hâkimi olan Safiye Sultan, (Venedikli Baffa), yahudi karısı Kira, bir yandan Venedik sefâreti arasında casusluk yapıyor bir yandan da Valde Sul-tan'a rüşvet kapılarını açık tutuyordu. Ama günün birinde bir sipâhi isyanı, Kira'yı da oğlunu da paramparça edip, rüşvet kapısını açık tu-tan ellerini kesip devlet ricâlinin kapılarına mıhladı.*

Safiye Sultan, 3. Murad'ın yahudi olan karısı Nurbânû Sultanla hâkimiyet sınırlarını paylaşmayı kabu! edemiyorlar yâni geçinmiyor-lardı. Bu yazı listesi ve arkasındaki notlardan anlaşılmaktadır ki, Sâmiha Ayverdi târihi hem fikrî plânda değerlendirmekte hem de unutulmaya yüz tutmuş folklorik unsurları su yüzüne çıkarmaktadır.

Kendisinin okumakla yetinmeyip, bizim açımızdan mühim ve bilgi-lendirici notlar ilâve ettiği bu kitaplar onun fikrî alanda ne kadar müdek-kik ve titiz bir şahsiyet olduğunu göstermektedir. Seviyeli ve verimli okuma alışkanlığının âdetâ rafa kaldırıldığı günümüzde, bu sınırlı örnek-lerden alınacak çok dersler vardır.

YIKINTILAR ARASINDA ADIM ADIM BOSNA

Tâlip KÜÇÜKCAN

1997 Nisan sayısından devam

AMRA'NIN AY-YILDIZLI KOLYESİ

ODA'nın Tuzla büro şefi bizi Kömür İşletmeleri Müdürü'nün yanına götürüyor. Boşnak bir müslüman hanım tercümanlık yapıyor. İşletme Müdürü **Prof. Enes Atic** bizi "**selamün aleyküm**" diyerek karşılıyor. **Enes Atic** vakur görünümlü ve güler yüzlü bir insan. Hemencecik kendisine ısınılabilecek bir yakınlık gösteriyor. Enes Atic'in anlattığına yöre ODA kömür işletmelerinin tekrar faaliyete geçebilmesi için bazı teknik yardımlarda bulunmuş. Ayrıca İslam ülkeleri de büyük oranda yardımlar yapıyormuş. Enes Bey'in anlattıkları bizi duygulandırıyor. Savaşın başlamasıyla birlikte işçilerin büyük bir kısmı cepheye koşmuş. Kömür ocakları bir süre kapalı kalmış. Tekrar açıldığında kömür işçilerine maaş yerine yiyecek ve giyecek verilmiş. İki yıl önce dört mark aylık maaşları şimdi yirmi mark dolayına yükselmiş. Şu anda 3.400 kişi kömür işletmelerinde çalışıyor. Prof. Atic'in amacı bu sayıyı on bine çıkarmak. Çünkü Tuzla, bölgenin en zengin kömür yataklarına sâhip. "**Günde yirmibin ton kömür çıkarsak yüz yılda bitmez**" diyor. Enes Atic bize Türk kahvesi ikram ediyor. Kömür işletmesinden ayrılırken tercümanlık yapan hanımın göğsündeki ay-yıldızlı kolye dikkatimi çekiyor. Çok iyi İngilizce konuşan bu hanımın iyi bir eğitim aldığı her hâlden belli. Türk olduğumu öğrenince kapıdan çıkarken bana "**buyrun**" diye yol gösteriyor. Adının **Amra** olduğunu öğrendiğim bu Boşnak hanıma niçin ay-yıldızlı kolyeyi taktığını soruyorum. Amra'nın cevabı kısa ve anlamlı: "**Ay-yıldız, İslâmın sembolü**" diyor hiç düşünmeden. Bu üç kelimelik cevap, Osmanlının getirdiği hâtıralarla dolu târihi, bir hayat felsefesini, bunun da

ötesinde bir kimlik seçimini ifâde ediyor aslında.

Ayak üstü sohbetimiz esnasında Amra elini çantasına atıyor. Cüzdanından çıkardığı bir fotoğrafı gururla bana gösterip **"İşte bunun için bu kolyeyi takıyorum"** diyor. Fotoğraf çarpıcı bir mesaj veriyor bana. Karlarla kaplı bir zeminde diz çöküp Bosna için dua eden bir mücâhidin îmânını resmediyor Amra'nın gösterdiği fotoğraf. Amra İngilizce öğretmeni ve hâlâ öğretme aşkıyla dolu olduğu için hergün okula gidip geliyor. Amra'nın hayatındaki en üzüntülü an 25 Mayıs 1995 târihinde yaşanan katliam. Bu târihte Tuzla'nın göbeğine düşen bomba 75 gencin canına kıymış. Bunlardan yirmibeşi Amra'nın öğrencisiymiş. **"En değerli varlığımı onlar"** diye ekliyor bu sevgi dolu öğretmen. Tam ayrılmak üzereyken **"Bana bir Türkiye gazetesi göndermeyi unutma. Oğlum gazete koleksiyonu yapıyor. İleride Türkçe öğrenmek için de can atıyor"** diyor.

Tuzla'nın târihine kara bir gün olarak geçen bu kanlı olayın cereyan ettiği yere gidip fâtihalar göndermek istiyorum savaşın genç kurbanlarına. Şehir merkezine vardığımızda küçük bir kalabalığın bir duvara asılmış fotoğraflara hüznü gözlerle baktığını görüyoruz. Yetmiş beş mâsum gencin çocuk yaşta can verdiği bu yerde nice ağıtlar yakılmış. Fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla hayatlarını kaybedenler orta okul yaşlarındaki öğrenciler. Bir ziyâret yerine dönüşmüş bu mekân... Kimileri fâtihalar okuyor, kimileri çiçekler hediye ediyor bu genç kurbanların ruhlarına. Sokakta kalabalıklar olmasına rağmen buraya sessizlik hâkim. Ölümün soğukluğu herşeyi kaplamış görünüyor yetmiş beş fidanın can verdiği bu yerde.

Çok yoğun geçen bu pazar günündeki bir başka durak da kısa adı **BOSFAM** olan **Boşnak Aileler Yardımlaşma derneği**. **BOSFAM**'ın kapısından içeri adım atarken, Sırların Boşnak kadınlara revâ gördükleri korkunç hâdiseler geliyor insanın aklına. İçeride sıcak bir ortam var. Her yaştan kadın ve genç kızın bulunduğu bu merkez bir yardımlaşma yuvası. Çoğu, Anadolu kadını andıran giysiler içinde. Yaptıkları el işleri de birçok Anadolu kasabası ve köyünde üretilen geleneksel ürünlerin hemen hemen aynısı. Boşnak kadınların çileli ellerinden çıkan kilimleri hemen tanıyorum. Kocaları kayıp ya da şehit düşmüş bu kadınların ördüğü kazaklar, eldivenler ve çoraplar tam bir Anadolu havası estiriyor bu sıcak ve hüznü yuvada.

Buradaki projenin yöneticisi **Hadzic Munira** adında Boşnak bir hanım. Munira Hanım burada gönüllü olarak çalışıyor. Anlattıklarından

BOSFAM'ın hayırlı işler yaptığını anlıyoruz. Türk usûlü döşenmiş bir odada sedirlere oturup Munira Hanımı dinlemeye başlıyoruz. "**Buradaki kadınların, kızların hepsi savaş kurbanı. Hepsi yerinden yurdundan edilmiş, canlarını zor kurtarmışlar. Kimileri çocuklarını savaşa kurban vermiş kimileri kocalarını. Burada gördüğünüz hanımların hiçbirinin sâhibi yok. Biz burada birbirimize sâhip çıkıyor, destek veriyoruz. Acılarımızı paylaşıp hüznümüzü hafifletmeye ve hayâta tekrar dönmeye çalışıyoruz. BOSFAM bir anlamda psikolojik ve sosyal rehabilitasyon merkezi. Burada üretilen yatak, yorgan ve kilim gibi şeyleri ya satıyor ya da ihtiyaç duyulan bölgelere parasız gönderiyoruz. Ama neticede bir şeyler yapıyoruz. Bu da buradaki savaş kurbanı kadınları hayâta bağlıyor.**" diye söze devam ediyor **Munira Hanım**. Arada bir kahve molası verip biraz alış verişi yapıyoruz. Bize yine Türk usûlü kahve ikram ediliyor. Gruptaki İngilizler alışkın olmadıkları için kahveyi çok ağır buluyorlar. Hele bir tanesi "**Tâlip, bu kahve midemi delecek. Ne olur benimkini de sen iç**" diyor. Kahve ikrâmının yanında her zaman portakal suyu getirmeyi de ihmal etmiyor Boşnak hanımlar.

BOSFAM'dan ayrılırken herkesin eline minicik kilimler tutuşturan Munira Hanım "**Bunlar Boşnak kadınların sizlere küçük birer hediyesi. Lütfen kabul edin**" diyor ve hepimizi derinden sarsan bir konuya parmak basıyor: "**Burada gördüğünüz kadınların çoğu kocalarından yıllardır haber alamıyor. Bize ulaşan bâzı haberlere göre Sırpların kontrolündeki bölgelerde kocalarımızın tutulduğu gizli esir kampları var. Ancak kimse bu konuyu gündeme getirmiyor. Sizden istirham ediyoruz. Ne olur bunları dünyâ kamuoyuna duyurun. Savaş kurbanı bu kadınların haykırıışlarını herkes işitsin. Kendi ülkelerinizdeki kamuoyunu da bilgilendirin çektiğimiz acılar hakkında.**" Bu sözler hepimizi suskunluğa itiyor. Akşam yemeğine kadar geçen süre içinde gazeteci dostlarla Boşnak kadınların çektikleri acıları tartışıyoruz.

VİLDANA: "TÜRKİYE'DE YAŞAMAK İSTİYORUM"

Tuzla'daki akşam yemeğinde yaklaşık yirmi kişi var. Yemeği düzenleyenler, gazetecilerle diğerlerini karışık oturtuyor. Böylelikle herkes farklı kesimlerden birileriyle sohbet etme imkânı buluyor. Benim yanımda oturan beye kendimi tanıtp Türk olduğumu söyleyince memnûniyetini gizleyemiyor. Sohbet başladığım kişi **Dr. Esad Zunic**. Üniversitede hocalık yapıyor. Aynı zamanda üst düzey bir bürokrat. Hemen yanı ba-

şında Vildana adında çok iyi İngilizce ve Arapça bilen bir Boşnak hanım oturuyor. Vildana Kahire'de yıllar önce dokuz ay kalıp Arapça öğrenmiş. Esad Bey ve Vildana hanımla sohbeti gittikçe koyulaştırıyoruz.

Esad Bey Bosna kriziyle ilgili bâzı önemli değerlendirmelerde bulunuyor. "Bu krizin kaynağı ne?" diye sorunca **Esad Bey** başlıyor anlatmaya: **"Bu kadar acılara neden olan savaşın niçin çıktığını hâlâ bir türlü anlayabilmiş değilim. Biz Hırvat ve Sırlarla aynı toplumda yan yana yaşarken birde baktık ki komşumuz, sokak arkadaşımız, sınıf arkadaşımız olan bu insanlar silahları bizim üzerimize çevirmiş. Şimdi ise bunların bize saldırmalarının sebebi olsa olsa isimlerimizin taşıdığı sembolik değerler olabilir diye düşünüyorum. Çünkü ortaklıkta başka bir sebep göremiyorum. Ahmet, Muhammed, Ali, Fatma ve Hatice gibi müslüman olduğumuzu gösteren isimler taşıdığımız için bu insanların silahlı saldırılarına uğradık."** Esad Bey barış konusunda bir anlamda iyimser, bir anlamda kötümser. İyimser, çünkü barış içinde yaşamak istiyor. Kötümser, çünkü karşı tarafa olan güvenini kaybetmiş. Bu arada bizi sâkin sâkin dinleyen Vildana Hanım da sohbete katılıyor ve Türkiye hakkında sorular sormaya başlıyor. Evli ve altı yaşında sevimli ikiz çocukları varmış Vildana Hanım'ın.

Savaşın acılarını iliklerine kadar hissetmiş Vildana Hanım. Birkaç yabancı dili çok iyi konuşabiliyor. Bana kız kardeşini ne kadar özlediğini anlatıyor. Vildana Hanım kardeşini dört yıldır göremiyor. Kardeşi dil öğrenmek için İsviçre'ye gitmiş. Gidiş o gidiş. Savaşın korkusundan bir daha geriye dönememiş. **"Zaman zaman kardeşimle telefonda görüşüyoruz. İnan ki, hepimizin gözünde tutuyor. Orada bir işi ve başını sokabileceği bir evi var ama mutlu değil. Kardeşimin yeri bizim yanımız. Gelse o kadar mutlu olacağım ki anlatamam."** diyor Vildana Hanım. Diğer Bosnalılar gibi acılarla kavrulan bu hanım da gelecek konusunda belirgin fikirlere sâhip değil. Belli ki kafası soru işaretleri ile dolu. **"Bundan on, on-beş yıl sonrası için ne düşünüyorsun, nasıl bir hayat tahayyül ediyorsun?"** diye sorduğumda da Vildana Hanım, iç dünyasını ele veren şu cevâbı veriyor: **"Gelecek hakkında düşünmek bile istemiyorum. Umudumu yitirmiş değilim ama şu çektiğimiz acılar gelecek hakkında plan yapmamı engelliyor."**

Vildana Hanım sohbeti tekrar Türkiye üzerine yoğunlaştırıyor. Ekonomiden siyâsete, insan ilişkilerinden günlük hayâtın en ince noktalarına kadar beni soru bombardımanına tutuyor. Ve sonunda baklayı ağzından çıkarıyor. **"Türkiye'ye gidip oraya yerleşmek ve hayâtımın bundan**

sonra kalan kısmını Türkiye'de geçirmek istiyorum. Ne dersin?" diyor. Yemek boyunca süren sohbet esnâsında Esad Bey ve Vildana Hanım'dan çok şeyler öğreniyorum. Yemek yerken zaman zaman onlara takılıyorum. Masada dolma ve kebab çeşitleri var. **"Bu yediklerinizin hepsi Türk yemeği"** diyorum. Gülümseyerek îtiraz ediyorlar **"Hayır, bunlar hakikî Boşnak yemekleri."** Yemek boyunca yaptığımız sohbet sırasında onlara iyi bir güven duygusu vermiş olmalıyım ki "Tuzla'da birkaç gün kalacak olursanız lütfen bir gün de bizim misâfirimiz olun" teklifinde bulunuyorlar. Ev telefonlarını bana verdiklerinde **"Tuzla'ya tekrar gelmek nasib olursa yeni dostlarımı ziyâret edeceğim"** diye kendi kendime söz veriyorum.

Pazartesi günü programda Saraybosna ziyâreti var. Bunun heyecanıyla yine erkenden hazırlanıp helikopterin kalkacağı alana doğru yola çıkıyoruz. Telsizden duyulan haber hepimizin canını sıkıyor. Hava muhâlefeti dolayısıyla uçuş iptal edilmiş. Saraybosna'ya karayolu ile gitmek zorunda kalıyoruz. Üç araçlık kâfile yola çıktığında Saraybosna'ya görme mutluluğunu tekrar hissediyoruz.

Yapılan plan gereği Saraybosna'ya yaklaşık bir saatlik mesâfe kala bir başka konvoy gelip bizi alacak. Belirlenen yerde buluşuyoruz. İlk haberler yine iyi değil. Şoförlerin bize söylediğine göre İngiltere'nin Saraybosna'daki büyükelçisi bu şehre yapılması gereken geziyi iptal etmiş ve doğrudan son durak olan Mostar'a gitmemiz konusunda karar vermiş. Bu karara ilk îtiraz eden yol boyunca bize her türlü kolaylığın gösterilmesi için çalışan ODA'dan **Tamsin** oldu. Bir süre bekledikten sonra büyükelçinin de bizim bulunduğumuz noktaya doğru geldiğini duyduk. Ve nihâyet büyükelçi de bize katıldı.

İNGİLİZ BÜYÜKELÇİ: "SIRPLAR SİZE DE SALDIRABİLİR"

Bir kır lokantasında bizimle yemek yiyen büyükelçi niçin gezi planında değişiklik yaptığını şöyle anlattı: **"Saraybosna'ya girebilmeniz için Sırların kontrolündeki bölgeden geçmeniz gerekiyor. Şu günlerde geçiş bölgesinde Sırlar gösteri yapıyorlar. Yâni ortalık bir hayli karışık ve dolayısıyla can güvenliğinizden endişe ediyorum. Türkiye ve İran büyükelçileri bile bu bölgeden geçmeyi tehlikeli buluyor. Böyle gergin bir ortamda Sırlar, sizin müslüman olduğunuzu farkedirse bâzı aşırılıklar yapabilirler. Dolayısıyla sizin güvenliğinizi riske atamam."** Tamsin ve Albay Barry başka bir yol öneriyorlar büyükelçiye. Meşhur **İgman Dağını** aşarak başka bir yoldan güvenli bir

şekilde Saraybosna'ya ulaşabileceğimizi söylüyorlar. Ancak bu güzergâh yolumuzu üç saat uzatacak ve son derece bozuk yollardan geçmeyi gerektirecek. Bütün gazeteciler de bu öneriyi destekleyince büyükelçi bu zorlu güzergâhtan Saraybosna'ya gitmemize izin veriyor. Akşam yemeğinde görüşmek üzere büyükelçiyle vedâlaşıyoruz.

İgman Dağı tırmanmakla bitmiyor. Karanlığın çökmesiyle bizi taşıyan zirhli aracın farlarının aydınlatığı karlı yolu görebiliyoruz sâdece. **İgman Dağı** tepesinde Sırp'lar tarafından yakılan bir otelin zemin katındaki araba parkına kurulu seyyar tıp merkezi hepimizi etkiliyor. İngiliz ve Fransız askerî doktorların katkılarıyla kurulan bu küçük hastanede âcil müdâhale dâhil her türlü bakım ünitesi var. Gerektiğinde kullanılmak üzere hazırlanmış ameliyat odasına ancak dışarıdan bakabiliyoruz. Hijyenik nedenlerle içeri girmemize izin verilmiyor.

İgman Dağı'ndan inip Saraybosna'ya ulaşmamız yaklaşık bir saatimizi alıyor. Saraybosna'ya ulaştığımızda karanlığın şehre büyük ölçüde hâkim olduğunu görüyoruz. İngiltere büyükelçisinin verdiği akşam yemeğine katılmak üzere Yazarlar Kulübü'ne doğru yol alırken birçok Bosnalı'nın canını kaybettiği "avcılar vâdisi"nden geçiyoruz. Yazarlar Kulübü'nün sıcak bir ortamı var. Kapıda bizi karşılayanlar arasında Bosna-Hersek Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mirza Hayriç'te var. "Yarın Başbakanımız Tansu Çiller bir günlük ziyârete geliyor" diyor bana. Yemek masası etrafında yine diğer konuklarla karışık olarak oturuyoruz.

Bana gösterilen yere oturduğumda bir yanımda **Mirza Beyi**, diğer yanımda ise **Financial Times** gazetesinin genç hanım muhâbirini buluyorum. Financial Times muhâbiri ile tanışırken ortak bir yönümüzün olduğu ortaya çıkıyor. Hemen hemen aynı yıllarda o da benim gibi **Londra Üniversitesi**'ne bağlı **School of Oriental and African Studies**'te yüksek lisans öğrenimi görmüş. İki yıldır Saraybosna'da bulunan bu hanım gazeteciye "Uzun zamandır buradasınız. Olayları çok yakından izliyorsunuz. Bu savaş bir din savaşı mıdır yoksa bir etnik savaş mıdır?" diye sorunca şu cevâbı alıyorum: "Sırp'lar bu savaş bir din savaşı olarak görüyorlar. Bosnakların çoğu okuma yazma bilen kültürlü insanlar. Buna karşılık Sırp'ların ekseriyesi câhil ve taşralı. Yâni beyinlerini yıkamak kolay. Yugoslavya'nın dağılmasını fırsat bilen Sırp'lar, çoğunluğu taşrada yaşayan Sırp'lara gidip 'müslümanlar gelip sizi kesecek, hepinizi doğrayacak. Onlar bize saldırmadan önce biz onlara saldıralım' diyerek beyin yıkama propagandası yapmışlar ve başarılı da olmuşlardır." "Bu aynı zamanda bir intikam savaşı" di-

yor gazeteci, Karadzic'in "Bu savaş Kosova harbinin ikinci raundu-
dur" sözünü hatırlatarak.

Financial Times muhâbiri ile sohbetimiz koyulaşiyor. "Batılı ülke-
ler Bosna'daki kıyımı ve zulmü durdurmak için gerekeni yaptı mı?"
sorusuna kızgın bir ifâdeyle "hayır" diye cevap veriyor. "Sırpların
'müslümanlar geliyor. Bu fanatik müslümanlar bizi kesip doğraya-
cak' propagandasına Batılılar da inandı gibi geliyor bana. Çünkü
Batılı politikacıların her zaman gizledikleri ancak bir türlü kurtula-
madıkları bir korkuları var. O da İslâm. Halbuki Bosna'daki müslü-
manlar zannedilenin tam tersine son derece açık fikirli, fanatizmle
uzaktan yakından ilgisi olmayan insanlar. Ne yazık ki batılı liderler
bunu göremedi" diye ekliyor. Yemek sırasında Birleşmiş Milletler
Mülteciler Yüksek Komiserliği sözcüsü Kris Janowski ile de sohbet
etme imkânı buluyorum. Polonya asıllı olan Kris, Avustralya'da büyü-
müş. Yaklaşık üç yıl The Voice of Amerika radyosunun Moskova temsil-
ciliğini yürütmüş. Sovyetler Birliği'nin dağıldığı sıralarda oradaymış.
Kris, Ermeni-Azeri çatışması başta olmak üzere bu yörede Türk dünyâsı-
nı ilgilendiren sorunları yakından biliyor. Yemek sonunda bana telefonu-
nu verirken "bir dahaki gelişinde daha uzun sohbet etmek isterim se-
ninle" diyor. Kim bilir, belki birgün yolumuz yine Saraybosna'ya düşer
ve Kris'le yaptığımız sohbe kaldığımız yerden devam ederiz.

TÂRİH VE KÜLTÜRE SIKILAN KURŞUN

Saraybosna'da Holiday Inn otelinde kalıyoruz. Otelin gecelik ücreti
kahvaltı dâhil 240 mark. Daha bir ay önce gecelik oda ücretinin 80 mark
olduğunu öğreniyoruz. NATO'nun barış operasyonu dolayısıyla şehirde-
ki otellere olan ihtiyaç birden artmış. Buna paralel olarak ev ve otel kira-
ları da âniden fırlamış. Holiday Inn de bombardımandan nasîbini almış.
Bizim odanın bulunduğu kattaki merdiven kapısı kapatılıp üzerine şöyle
bir not asılmış: "Merdivenler aşırı hasar aldığı için kullanılması can
güvenliği açısından sakıncalıdır." Yâni geceyi geçirdiğimiz otelin bir
köşesi çökme tehlikesi ile karşı karşıya.

Sabahın ilk ışıkları ile uyanıp dışarı baktığımızda gördüğümüz man-
zara belki ömür boyu unutamayacağımız izler bırakıyor zihinlerimizde.
Başımızı nereye çevirsek yarısı yanmış, bir kısmı bombalanmış, yıkık-
dökük binâlar çarpıyor gözümüze. Görüş alanımızda bulunup da Sırp sal-
dırısından hasar görmeyen binâ yok. Savaşın gerçek boyutunun tahayyül
ettiğimizden ne kadar daha büyük ve ne kadar daha ciddî olduğunu bir

kez daha idrâk ediyoruz.

Sabah ilk randevumuz **Bosna-Hersek Dışişleri Bakanı** müstâfi **Şakirbey**'le. Şakirbey bizi çok sıcak karşılıyor. Türk olduğumu söyleyince "Biraz sonra **Başbakanınız Sayın Çiller** geliyor. **Sayın Çiller'i** karşılamaya gitmem gerektiği için sizinle çok uzun sohbet etme imkânım olmayacak" diyor. Yaklaşık kırk dakika süren görüşmemiz esnâsında Dayton'da varılan anlaşma ile ilgili sorular soruyoruz Şakirbey'e. Bize içten cevaplar veriyor ve "Ben kişisel olarak iyimser bir kişiliğe sâhibim aslında. Ancak barışın kısa sürede bütün taraflarca kabûlü konusunda biraz kuşkuluyum" diyor ve "yaraların sarılması ve toplumsal güvenin tekrar sağlanması en az on yıl alır" diye ekliyor. **Şakirbey**, bizden ayrılıp koşar adımlarla **Başbakan Çiller'i** karşılama töreni hazırlıklarına dalıyor.

Saraybosna'yı dolaşmak için bize tanınan iki saatlik süreyi iyi kullanabilmek için hemen sokağa çıkıyoruz. Saraybosna sokakları canlanmaya başlamış. Belediye otobüsleri ile tramvaylar sabahın erken saatlerinde tıklım tıklım dolu. Ağır adımlarla "Pazar Yeri"ne yürürken bir kilise dikkatimi çekiyor: Müslüman mahallesindeki bu kutsal yapıya hiç dokunulmamış. Az ötede bir râhibenin dinî kıyâfetleri içinde serbestçe yürüdüğünü görüyorum. Kimse dönüp bakmıyor bile. İslâmın hoşgörüsü burada da hâkim.. Pazar yeri tıklım tıklım insan dolu. Pazarcıların tablaları tâze sebze ve meyve dolu. Bombalanma korkusu, en azından şimdilik, kalkmış ve silahların patlaması susmuş. Barışa hasret **Saraybosnalılar** onlarca insana mezar olan bu pazar yerinde **hüzün ve umudu bir arada yaşıyorlar**.

Saraybosna'ya zorla vedâ ederek gezimizin son durağı olan Mostar'a doğru yola çıkıyoruz. Saraybosna'dan bizim ayrıldığımız sıralarda **Çiller'in** hava limanına geldiğini haber alıyoruz. Mostar yolculuğu sırasında Bosna'nın doğal güzelliklerinin savaşta tamâmen unutulduğunu farkediyoruz. Barış, bu güzel ülkeye sâdece huzur değil aynı zamanda çok sayıda turist getirecek. Uzun bir yolculuktan sonra nihâyet Mostar'dayız. Yine akşam karanlığı çökmek üzere. Günün son ışıkları solmadan Mostar'ı gezmek istiyoruz.

Yavaş yavaş serpiştiren yağmura aldırmadan müslümanların yaşadığı Doğu Mostar sokaklarına dalıyoruz. **Hırvatlar, Mostar'ı bir harâbe-ye çevirmiş**. Gördüğümüz yıkım manzarası şiddetli bir depremin izlerinden daha derin. **Yolda yürürken yıkılan bir câminin yanında geçenken Müslüman mahallesinde taşına bile dokunulmayan kiliseler geli-**

yor gözümüzün önüne. Mostar'a Osmanlının hediyesi olan "Eski Köprü"nin yerinde yeller esiyor şimdi. Bir asma köprüyle karşıdan karşıya geçiş sağlanabiliyor ancak. Asma köprüde Osmanlı hâtırası "Eski Köprü"nin kalıntılarını seyrederken karşı taraftaki minâreden yükselen ezan sesleri bize akşam vaktinin girdiğini haber veriyor.

Mostar'da yıkılan ve yokedilen sâdece binâlar ve köprüler değil. Asıl imhâ edilmek istenilen şey bu binâlara ve köprülere damgasını vuran kültür. Asıl hedef, büyük bir târih ve bu târih içinde gelişip serpilmiş bir medeniyet. Mostar'daki yıkımın boyutu o kadar büyük ki sâdece kalıntıları görülebilen târih ve kültür eserlerini tekrar geri getirmek mümkün değil. Mostar'dan ayrılırken insanların bu derece "yıkıcı" olabileceklerine hâlâ inanası gelmiyor insanın.

Londra'ya geri dönüş için hazırlıklara başladığımızda "keşke birkaç gün daha zamanımız olsaydı" diyorum kendi kendime. Çünkü insan bu diyarda ne kadar uzun kalırsa Bosnalı müslümanların çektikleri acı ve ızdırıpları o kadar daha yakından hissedebiliyor ve yeniden filizlenmeye başlayan umutları daha yakından paylaşıyor.

GÖRDÜKLERİM-DUYDUKLARIM-OKUDUKLARIM

Kemâl Y. AREN

ŞİMDİ DE PROFESÖR OKTAY SİNANOĞLU'nu DİNLEYİNİZ!...⁽¹⁾

Mecmuamızın 1997-Nisan sayısında, yine bu sayfa-
larda **'BAŞKAN CLİNTON'ı DİNLEYİNİZ!..'** başlığı ile,
Başkan'ın 4 Şubat 1997'de ABD Kongresi'nin ortak
oturumunda yaptığı hayli uzun bir konuşmanın on mad-
de hâlinde özetini takdim etmiştim. Bunlarda Başkan
ezcümle: ABD'nin gelecek elli yılda da liderliğini koru-
yabilmesinin **EĞİTİMİN KALİTESİNİN YÜKSELTİL-
MESİNE, GELİŞEN EKONOMİNİN ve TEKNOLOJİ-
NİN GEREKLERİNE UYUM GÖSTERMESİNE BAĞ-
LI** olduğunu söylüyordu.

Aziz okuyucularım, lütfen o konuşma metnini ibret-
le, uyanık bir idrâkle bir daha, hatta bir daha okuyu-
nuz!.. Çok mühim şeyler söylüyor:

– **ÜSTÜN YETENEKLİLER İÇİN FARKLI EĞİ-
TİM PROGRAMLARI UYGULAYACAK OKUL-
LARIN AÇILMASINI TEŞVİK EDECEĞİZ**, di-
yor. –Bir aralar biz de öyle bir uygulamaya niyet-
lenmiştik ama ne yazık ki üst bürokrasinin

(1) SİNANOĞLU (Oktay), Türk fizikçi ve biyokimyacı (Bari, Italya, 1935) 26 yaşında öğrenimini tamamladığı California Üniversitesine öğretim üyesi oldu. ABD'nin çeşitli üniversitelerinde ve ODTÜ'de ders verdi. ABD Bilim ve San'at Akademisi üyesi oldu. (1971) Bilimsel çalışmaları nedeniyle ulusal ve uluslararası birçok ödül kazandı. Yale Üniversitesinde fizik ve biokimya profesörü olarak çalışmalarını sürdürüyor. (1993)

Dictionnaire Larousse - Milliyet (1993-1994) C.6 s.2142-2143

Halen YESEVİ Üniversitesi-Kazakistan'da fahri öğretim üyeliği yapmaktadır.

-K.Y.Aren-

gurûruna kurban edildi. Bu muhterem zevâtın pek şirin yavrucaklarının mâderzât dahi oldukları unutulmuştu. Onların yetenek testlerine tâbî tutulmaları şahsiyet gelişimlerini rahnedâr ederdi. Bu sebeple...—

– **OKULLAR, ÇOCUKLARIMIZA İNSAN OLMAYI ÖĞRETECEK**, diyor.

– **DİSİPLİNE UYMAYANLAR MUTLAKA SINIFLARDAN ÇIKARILACAK**, diyor.

Daha daha pek çok şeyler diyor.

Ne güzel, elâlemin, milletin elli yıl sonrasını düşünen **BAŞKAN**ları var!..

VAY BENİM GARİP BAŞ'ım!..

Ne diyeyim?....

Bu duygular içindeyken 21.5.1997 Çarşamba akşamı 21.20'de STV'de bir röportaja tesâdüf ettim. Tamâmen tesâdüf... Prof. Oktay **Sİ-NANOĞLU** ile konuşuluyordu. –İlk defa stenograf olmadığımı hayıflandım. Çünkü, konuşmanın önemini farkedince hemen kağıt/kaleme sarıldım, zaptedeyim diye, ne ki geçen beş cümleden ancak birini yakalıyabiliyordum. Ne yazık!..– (Ama merak etmeyin tırnak içindeki sözler profesörün ağzından aynen çıkan kelimelerdir. Güvenebilirsiniz!)

"25-30 sene sonra Türkiye Devleti, Türklük kalacak mı?..."

Bunu düşünelim istiyorum!..

Bana bu soruyu sorduran bugünkü eğitim sistemimiz, mekteplerimiz vb."

(Bu sözlerden sonraki îzahları aklımda kaldığına göre:)

– Dünyânın hiç bir yerinde yabancı dille eğitim saçmalığı yok!..

– Her ülkede eğitim o milletin diliyle yapılır.

Bilim konuları bir insana ancak kendi diliyle tam olarak verilebilir. Düşünün, matematik, fizik, kimya teorilerini anlatacaksınız, zâten kendi dilinizi de kullansanız anlaşılması zor mevzûlar. Buna bir zorluk daha ekliyorsunuz: Hâkim olmadığınız, esâsen tam mânâsıyla hâkim olmanız da mümkün olmayan bir yabancı dille anlatmaya ça-

balıyorsunuz. Bu çılgınlıktır. İst. Teknik Üniversitesi Rektörünü doğrusu çok yadırgadım. (Kelimeyi tam tesbit edemedim. Belki de kınıyorum veya ayıplıyorum, dedi. Ama, ben ihtiyâten *'yadırgadım'* şeklinde yazmayı tercih ettim.) O İstanbul Teknik Üniversitesi ki dünyâ üniversiteleri arasında saygın bir yeri var. Zıpçıktı bir üniversite değil ki.. Durulmuş, oturmuş bir müessese... Onun başındaki zât nasıl olur da yabancı dille eğitimi düştünebilir, anlamam mümkün değil!..

- Bu günlerde Atatürk çok konuşuluyor, ama gerçek Atatürkçüler niye seslerini yükseltmiyorlar şu mevzuda: bir ara bu misyoner okulları arka arkaya açılmaya başlamıştı. İzmir'de, Ankara'da, Adana'da, Tarsus'ta... falan. Bunların bir kısmını kapattı rahmetli. Şu gerekçe ile: *"Türk genci, Türk harsı içinde yetişmelidir."* Ama onun bile elinin uzanamadığı yerler oldu: Robert Kolej gibi, Dam dö Siyon gibi. (Röportajı yapan *"yâni dış güçler mi var bu işin arkasında?"* diye sordu.) Tabî... Bilhassa İngiltere. Onların devlet politikalarında bizim memleketimizde bu misyoner mekteplerinin açılması, arttırılması gayretleri yatar. Nitekim Atatürk'ten sonra 1952'lerde Ankara Yenışehir Lisesi'ne el attılar. Benim okuluma yâni.
- *"Bilim dili İngilizce" sözü yalandır. Bilimin dili olmaz. İllâ var deniyorsa o matematiktir."*
- *"Dünyânın hiç bir yerinde 'HAZIRLIK SINIFI' diye bir saçmalık yoktur."*

Buraya aldığınız çocuğu en tâze çağında başka lisânın, yâni başka bir milletin mantığına teslim ediyorsun, onlar gibi düşünmeye zorluyorsun.

Bu, beyinlerin sulandırılması, iğdiş edilmesidir. Hem de en seçilmiş beyinlerin. Çünkü bu çocukları imtihanla alıyorsunuz. Yâni en iyilerini seçiyorsunuz. Sonra onu hani ilk çağlardaki Tanrıya kurban etme gelenegindeki gibi, yabancı kültürlerle kurban ediyorsunuz. Olur mu böyle? Cinâyet bu!..

"Böyle ilerleme falan olmaz, ancak sömürge olur."

Evet, değerli okuyucularım!..., fakir, **ANNELER UYANIN**⁽²⁾ adlı kitapta topladığım makâlelerde muhterem profesörün söylediklerini hemen hemen aynı mantık dokusu içinde ve hattâ aynı kelimelerle senelerdir söylemişim. Aziz Hocam, Efendim, Sâmiha Annem bütün eserlerinde, sohbetlerinde, bilhassa *"Millî Kültür Mes'eleleri ve Maarif Dâvâmız"* adlı müstakil eserinde mevzuu bütün vüs'atiyle, en fasih ifâdelerle idrâk sâhiplerinin önlerine koymuş olmalarına rağmen...

Aklın yolu elbette tektir.

Elbette içi millet sevgisiyle dolu insanların duyguları da birdir.

Ne diyeyim?...

Hemen Rabbim başımıza Clinton ferâsetine mâlik idâreciler, Prof. **SİNANOĞLU**'nun ilmîne ve irfânına sâhip âlimler nasîp etsin!...

Ve,

Ve, cümlemize basîret ve iz'an nasîp etsin!...

OKUDUKLARIM:

Bir hayli zamandır okuduğum güzel yazı ve eserlerden haber vermekte kusurlu davrandım, affımı niyaz ediyorum.

Efendim, Prof. Dr. Mehmet Demirci Bey'in *"TÜRKİSTAN NOTLARI - Yesevî Diyârında 6 Ay"* adlı eserini okuyalı gerçekten de altı ay oldu.⁽³⁾

Benim bir zevkimi takdis ettiği için şu bölümü aynen alıyorum:

"Kazakistan'a gelişimin ilk haftalarında çayla ilgili bir husûsu farkedince hem şaşırdım, hem de hoşuma gitti. Burada birisini yemeğe davet etmek, 'Çay içelim' şeklinde oluyor. Bu, geleneksel Kazak misafirperverliğinin hoş bir örneği. Çay içmeye diye çağırıp, mükellef bir yemek ikram etmek, aynı zamanda alçak gönüllülüğün de bir tezâhürü."

dedikten sonra, çayla Ahmet Yesevî'nin alâkasını araştırır ve Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün *"TÜRK*

(2) **ANNELER UYANIN** - K.Y.AREN / Kubbealtı Neşriyatı. II. Baskı. İst. 1997

(3) **TÜRKİSTAN NOTLARI - Yesevî Diyârında 6 Ay** - Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ / Kubbealtı Neşriyatı. İst. 1996

EDEBİYÂTINDA İLK MUTASAVVIFLAR" adlı eserinde şöyle bir nota rastlar: "*Hoca, (Yesevî Hz.leri) çayı sıcak sıcak içince terledi, yorgunluğu gitti.*" Sonra: "*Bu şifâli bir şey imiş, hastalarınıza bundan içiriniz ki şifâ bulsunlar. Allah kıyâmete kadar bu çayı devam ettirsin!..*" diye duâ etti. İşte çay geleneğe göre, Türk boyları arasında o zamandan beri içilip durmuş ve herkese şifâ verici olmuştur.

Yazar ilâve ediyor: Demek ki çay, bir çok faydaları yanında Hoca Ahmet Yesevî tarafından da takdis edilen bir içecekmiş, diye düşündüm. Kazak kardeşlerimizin çaya düşkünlüklerini daha çok takdir ettim. Onlar bile-rek veya bilmeyerek **ATABABA**'mız Ahmet Yesevî'nin övdüğü çayı içip durmaktalar. (s.20-21)

YÜREĞİMDE YÂRE VAR:⁽⁴⁾

Şiirsiz bir toplum olduk!... der dururken, postadan beni tekzip eden bu eser çıktı. Kâmil UĞURLU Bey'i cân ü gönülden tebrik ederim. Şiirin ses ve mısra mîmârîsi olduğunu biliyor. Kitapta yer alan şiirlerin hemen hepsi aynı zamanda Türkçenin nefis bir bestesi. Teberrüken bir şiiri buraya alıyorum. Umarım okuyucularım da bana hak vereceklerdir.

(Evinden uzakta geçen bir zamânın özrünü, eşinden, şu mısralarla, dilemek, çok zarif ve ince bir duygu. Bence şiir de bu!..)

İLAN EDİYORUM

Hiç konuşmasan, bakmasan
Azıcık gülsen hattâ
Hiç bildirmesen
Zor geliyor böylesine yokluğum
-bilmez olur muyum
Masalsız, oyuncaksız uyur da
Sevgisiz uyumaz oğlum

Bitmek üzere dünyâmız
Yalnız gökyüzü ve uçurtmaları kaldı
Sizin için yapıyorum
Geceyi ve evleri koydum bir bir
Tamamlanmak üzere şehir
Şu köşeden sonra hemen
Sokağımıza sapıyorum

(4) YÜREĞİMDE YÂRE VAR - Kâmil UĞURLU / Mart-1997 - I. Basım / Aşkan Cad. 246
Meram 42090 - KONYA

Yel esmesin, kuş uçmasın üzerinizden
 Örtün kapınızı, gözkapaklarınızı
 Duvarlardan dağlardan
 Soluğunuzu duyuyorum
 Siz uyurken uyumuyorum
 İstiyorsa reklâmları seyretsin
 Yapmasın çişini istemiyorsa
 -Geceye kaldırırısın onu-
 Allahışkına ağılatma geceleri oğlumu
 Çok kötü oluyorum.

Durak ellerim kadar yakın	İnsanlara iyi günler öreceğiz
Adım gibi biliyorum	Hâlime baksana bir
Belki bir küçük yokuş	Ve iyi günler göreceğiz
Bir kuş	
Kanadı kadar	
Sonra her yer ilkbahar	Söz veriyorum
Bitecek bir soluk sonra	
Bu yorgun düş	
Bu densiz yorum	(S.61-64)

Ve, TÜRK EDEBİYÂTI - Nisan 1997 / s. 14⁽⁵⁾

(ÖZET:) "Bağdad Divânese derler bir deli varmış. Yemeğe düşkün, ama hep açlıktan, doymamaktan şikâyet edermiş. Onun bu hâlinde bîzâr olan ahâlî şehzâdeye şikâyet etmişler. O da, Dîvâne'yi sarayında ziyâfete almış. Tika basa doyurduktan sonra "*Ye, yoksa seni şu kılıcımle kese-rim.*" yollu ısrarlara "*Efendimiz, isterseniz öldürün ama artık yemeğe tâkatim kalmadı.*" sözünü ağızından aldıktan sonra salıvermişler. Yolda ona rastlayanlar:

- Dîvâne, yemek çok muydu; karnımı doyurdun mu? diye sorarlar.

Cevap:

- Beli, nimete nihayet yoğ idi ve dahi yemek gâyet çoğ idi. Amma kılıç korkusundan bir şey mi yiyebildim? İşte yine aç ve azıksız gezen derbeder bir kimsesizim...

Hikâyeyi anlatan Lâmiîzâde, diyor ki:

(5) Türk Edebiyatı Dergisi, Nisan-1997 İst. / Aşına Güzeller - Birbirinden Müştekf Mağdurlar, Gaddârlar - İskender PALA

Hırs ehlini toydı sanmanız siz
Dünyâ tolu yığsa genc ü mâli
Toymaz gözi gönli âdemînün
Geçmezse kanaat ile hâli

Hadîs-i şerifte, el-Kanaâtü kenzün lâ yefnâ /Kanaât tükenmez bir hazinedir.) buyurulmuştur. Kanâat ancak şükür ile hayâtiyet bulur. Bunun tersi hırs ve tamahtır ki, hafazanallah, kulluğu zedeleyip zayıflatır. Bağdad Divânesi'nin önüne yığılan onca nimet, elbette hırs ve tamah ile gözüne az görünüyordu. Zîra doymanın binbir çeşidi vardır ki insanın karnı doysa gözü doymaz; gözü doyar gibi olsa nefsi aç kalmıştır.

"Bağdad Divâneleri her devirde berhayat olagelmışlerdir." sözleriyle devam ediyor makâlesine İskender PALA.

Ben İskender PALA'nın *'divân şiiri mahreçli makâlelerinin'* tiryâkisi oldum. Darısı başınıza... Bu makâleler Ötüken Yayınevi'nden kitaplaşarak çıkıyor. Malûm ola...

NE OLUR NE OLMUZ ŞEMSIYENİZİ YANINIZA ALIN...

Türkiye'nin sigorta konusundaki
en büyük beklentisinin yegane
cevabı: **UNIVERSAL ŞEMSIYE**

SİGORTASI. İşyeri ve aileye yakın
tüm riskleri gözeterek
çok kapsamlı iki ürün hazırladık:

"Aile Şemsiye" ve "İşyeri Şemsiye"

Sigortası Poliçeleri. Tek poliçenin
zamana, enflasyona ve

bürokrasiye karşı avantajları,
tek kalemde.

Şemsiyeniz bizde.

Altın Çini

ALTIN ÇİNİ

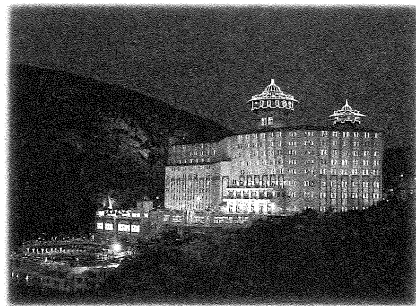
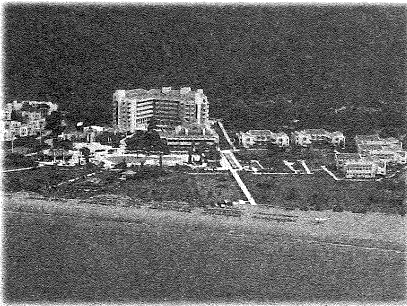
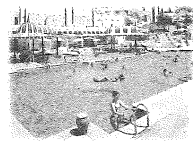
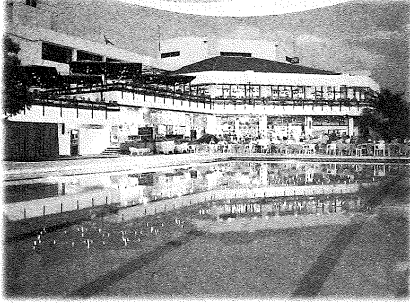
KÜTAHYA-TÜRKİYE

Sebilerenler Cad. Karamalığıl Apt.

Zemin Kat No: 36 Kütahya

Tel: (274) 216 24 12 - 216 35 60

*"Just dream...
It will come true!.."*

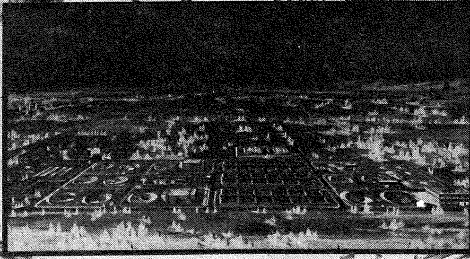
Side • Sorgun • Belek • Kuşadası

TURTEL
Hotels & Resorts

ÇEVRE TEKNOLOJİSİNDE

25 yıl

güvenilir,
deneyimli,
kalıcı

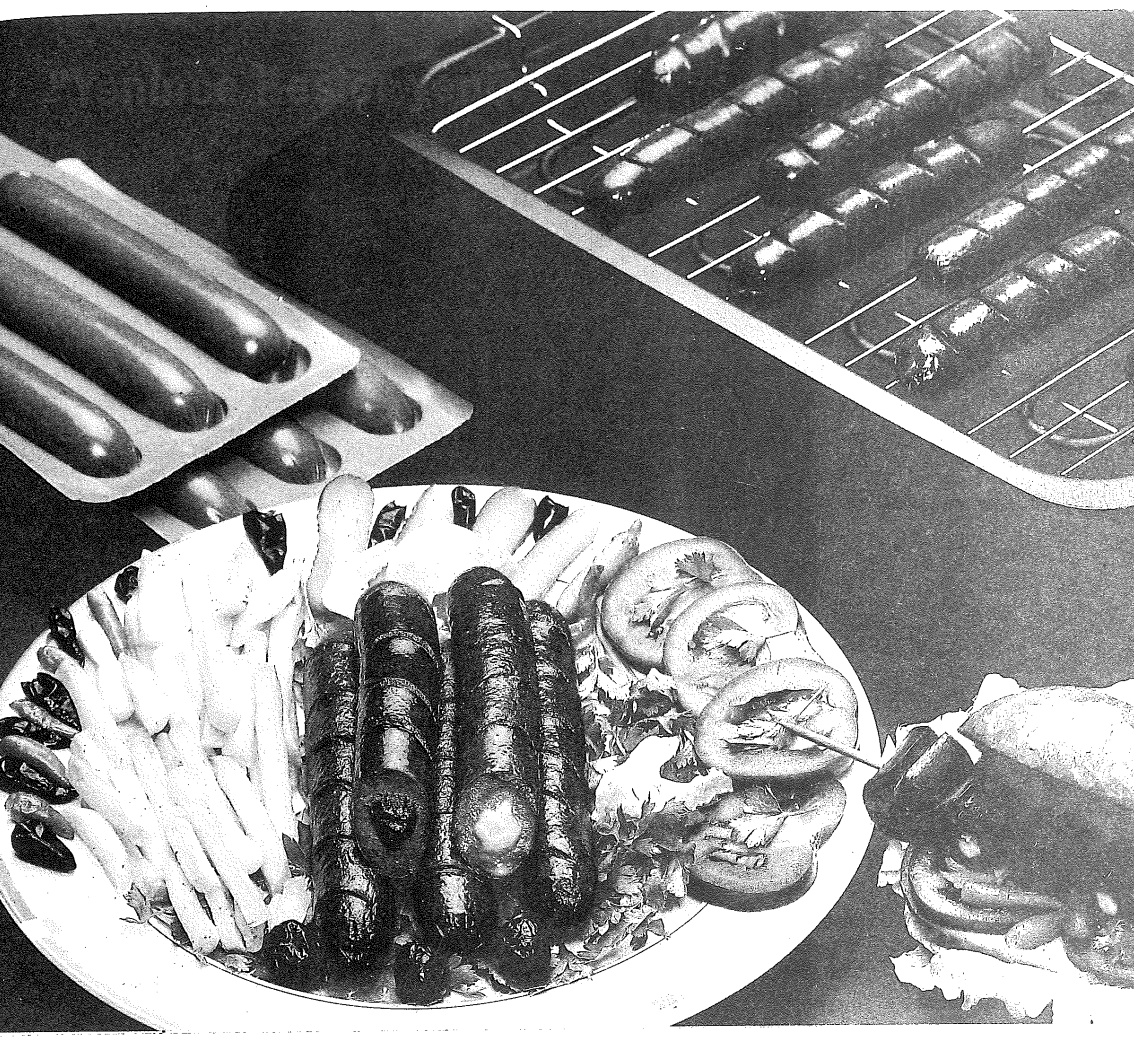

TEKSER

İNŞAAT SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

KOZİT SANAYİ / C-12 YAKUTLUK / 34090 İSTANBUL

TEL: (1) 272 31 4070 HAT: 272 20 40 272 2673 FAX: (1) 272 34 25 Tlx: 26465 İks. 12

Beşler'den yepyeni bir sosıs... Beşler Karnaval

Beşler damak zevkinize yepyeni bir
lezzet armağan ediyor: Karnaval...
Türkiye'de ilk kez çift dolum tekniğiyle
hazırlanan iki ayrı lezzet; Özel Soslu
ve Kaşarpeyniri katkılı sosisler.

"Yenince Beşler yenir."

B

en temizim, tertemizim,

Yarınıym ülkenizin...

Yaşanası günler için

Bana temiz bir dünya verin!

Bir Duru, bir Duru, bir Duru daha...

Haydi daha saf,

Daha temiz bir dünyaya!..

*Duru! Daha saf, daha temiz,
daha doğal bir dünya.*

